GA E SHELBIMIT

TUE TË KRISHTENVE

ME VEPRA SHÊJTNISH

E QITI TALIANÇE

A. CAMILLO MEARINI I S. J.

Çmimi: Kor. 2.50

BKSH

RRUGA E SHELBIMIT

DIFTUE TË KRISHTÊNVE

ME VEPRA SHÊJTNISH

E QITI TALIANÇE

A. CAMILLO MEARINI I S.T

Shkoder
Shtypshkroja e Zojës së Paperlyeme
1924

BKSH

PARAFOLJE.

Verumtamen Filius hominis veniens putas inveniet fidem in terra? (Luc. 18. 8).
Po kuer ka me ardhë i Biri i nierit, a kujton se ka me gjetë fé permbî tokë?

Askush nuk e di sa jena lerg prej asajë kohes, në të cillen do të vinë Jezu Krishti me lumní per me gjikue të gjith nierzit. Por të tanë e dijmë se per ditë e mâ fort jena tuj ju avitë. Edhe e dijmë se e zeza mâ e madhe qi ka me i tokue nierzve t' asajë kohë, ka me kênë të bjerrunit e fés të vertetë, t' asajë fés të gjallë e vepruese, qi yshqehet prej dashtnijes të Tenzot. Kuer të jenë afer ajò ditë, nierzit çë mos kurr kan me kênë të hutuem, e krejt në pakujtim të gjyqjit qi do të ju shkrepin. Ka me ndollë puna si në kohë të Noehit e si nder dit të Lotit (S. Luc. 17, Math. 24). „Nierzit e at-hershem," thotë Unjilli shêjt, „hashin e pishin, e bâshin darsma; bleshin e shitshin, mjellshin e ndertoshin." E pa pritë kjene xânë prej ujit në kohë të Noehit, e prej shiut të zjermit nder dit të Lotit. Jo ndryshej ka me ndollë kuer të vinë per së dytit i Biri i nierit. Sepsè kan per të

dalë n' ato kohë të mbrame nierz rrêncakë e faqezes, të cillët tuj jetue mbas nepseve të kqija kan me shkue tuj thanë: Kû âsht premtimi o t' ardhunit e Tij? çë se fjetne babat t' onë, shekulli â tuj shkue gjithnji sikursè në fillesë të rrozullimit. (2. Petr. 3. 3. 4.) Njikshtù kan me folë atù gnjyestarë. E të panjehun gjind të dhanun mbas shekullit e mbas flligshtive kan me ja vûe veshin e me ja çilë zêmren rrênave të tyne. Këndej ka me rrjedhë ajò e bjerrun fejet, e ajò e çueme pésh kundra Zotit, sikursè difton i i Sh' Pali në të dyten leter qi ju shkroj Saloniklive. (2. Thess. 2. 3.)

Por sa do qi na të gjindena lerg prej asajë kohes, shofim qi edhe sot sa janë te pafé, féshtremt, e të krishtênë të kqí gjithnji epen me të madhe cenë me e perparue at terbim të mkatit, qi ka me e pasë shdrivillimin e plotë m' atò dit të vona per dorë t' atij të mbrapshtit, qi thirret Antikrisht. E na per ditë e mâ fort po gjindena të rrethuem prej rrênave e trathtimeve, e në rreziqe të forta qi m' u ftofë kahë feja e kahë pershpirtnija. Prandej kush nuk e shef e nuk e ndîn nevojen qi kena m' u temelue nder vyrtyte të krishtêna, e m' u forcue në shêjten fé? Oh! qindresa kundra ktyne anmiqve e të mujtunit e tyne nuk âsht per të sigurtë punë mâ e udobtë se ajò e martirve të moçem. Bilè kjo e jona e ka nji skâj mâ të ligshtë, sikursè ankote per kundershtime

t' Arianve i madhi Sh' Bazil nder dit të veta; due me thanë, qi as atà qi barin të vishtirat s' e kan ngushllimin e martrizimit, as populli i krishtênë s' i nderon si të martrizuem kta trima, pse kundershtarët e tyne mshehen nen êmen të krishtênit: „nec qui vexantur, mala in martyrii fiducia perferunt, neque plebs in martyrum loco athletas colit; quia christianorum nomine persecutores ornati sunt.“

Kujtoj prá se nuk bâj nji punë të pavjefshme, mbë ket kohë qi shumkushi dishron me këndue kallxime të kândshme edhe pse të padrejta, me ja u qitun para do kallxime të verteta, gjithsi gjinden të shkrueme nder letra të moçme e nder shkrimtarë mâ të drejtë; e nder këto vêndin e parë po ja nap diftimit të veprave të disá të martrizuemve.

E çë farë këndimit mundet me vijtë mâ fort per me e knaqë shpirtin e të krishtênit; per me i shtî në zêmer ndjesina trimnijet shèjte; per me ja njallë e me ja forcue at fé të hyjnueshme, të çillen e shef të majtun e të hijeshueme me gjak aq të bukur e të lumnueshem? E çë të shtýeme mâ të fortë per zêmer të fmive se veprat e babave të tyne? „Armantur enim, *si thotë Shèjti Sh' Eukerio,* filiorum animi, dum patrum recensentur triumphi;“ *ndezen per vepra të mdhaja zêmrat e fmive kuer ndîjnë lumnít e babave.*

Lexoje prá, o fatbardhë, ket liber të vogel; e pa dyshim kaj me të hî në zêmer ndjesina shêjte e të kanshme; ka me t' u rritë dashtnija e nderimi ndej at fé të hyjnueshme, qi t' a ka falë Zoti me shêjtin pagzim. Jetò i lum; e Zoti të bashkoftë me Shêjten të vet, lumnín e të cillve, tuj këndue këto letra ké per të dishrue.

BKSH

I.

Nji popull i martrizue
Shêjti Sh' Aretë me 4250 shokë.

I. Koha, vêndi e shkajku i ksajë punë.

Në vjetë 523 mbretnín e Romës e kishte në dorë Gjustini plak; Etiopín e sundote Lesbani krajl i kshtênë e fort i mirë; e permbi dhena t' Omeritve mbretnote nji Çfut êmnit Dunaan, nieri i eger e i pá shpirtë permbi sá kishin kênë kurr asi kombit.

Kjo krahinë në të Shkruemit Shêjt thirret Saba, e prej perjashtëve Arabia Felice. Dý kombe gjindeshin m' at vênd; Orum e Çfuten; e nder kto shumica s' e mbate fén e vertetë, por do jetojshin si të pafét, do epeshin mbas msimeve të rrêjshme të Farizejve e të Saduçejve. E edhe pse njeti shumica e nierzve i kishte çilë sýt e adhrote Jezu Krishtin per Zot të vertetë, kta kishin mbetun si të veçuem jashta Fés Shêjte.

Prej ksajë punet shum herë ndolli qi Mbretnave t' Etiopís ju desht me ngrehë luftë me kombë

t' Omeritve, të cillt i kishin nen hije të vet; e njashtu edhe Lesbani shtŷmun prej të zezash të Dunaan Çfutit hini me ushtrí mb'at dhé, edhe e shtroj. Dunani iku nder male, e Lesbani kthej n' Etiopí, e aty la nji të parë me disá gjind per me rujtë e me i dalë zot vêndit.

II. Si Dunani me bé të rrêjshme e muer gjytetin Nagran.

Nder dhena t' Omeritve gjindej nji gjytet i madh êmnit Nagran, i cilli qyshë heret e kishte rrokë fén e Jezu Krishtit.

Si kthej prá mbreti i Etiopís nder vênde të veta, Dunani sdrypi prej maleve, mlodh ushtarë gjithkahë, u ndesh me ata pak gjind qi kishte lânë per rojë Lesbani, i thej e filloj mé bâ gjithfarë egertinash kundra kshtênimit. Sa i bijshin në dorë, çë fajë do kombit t' ishin, të gjith i mbytte e si me kênë djallë me trup nierit „*tamquam daemon carne indutus*“ u dha me perpî sá të kshtênë kishte nen sundim të vet.

Tuj u shtŷe ksi sojit ju avit gjytetit Nagran me qellim qi me e çartë, e me shgulë prej atí vêndit fén e Jezu Krishtit, mbasi ishte koha e dimnit e Mbreti i Etiopís nuk mujte me ardhë me ushtrí per m' e pshtue.

Si e rrethoj gjytetin prej gjith ânësh, muer nji shtagë e më tê nguli Krygjen e Jezu Krishtit, e çoj nierin me ju thanë gjytetasve këto fjalë: „Kush

mos të shajnë Krishtin e Krygjzuem, e mos t' a dhunojnë ket drû qi âsht shêj mallkimit, ka per t' u djegë e per t' u vû nen shpatë. E kush të vinë në besim t' êmin e t' a mohojnë at Zot qi ndieksit e Galileut e thrrasin Triní, ka per të pasë nderë e të mira shum nen hije t' ême-" E ju thote: „Qe të gjith të kshtênt e mbretnís s' ême i kam farue me zjerm e me shpatë, e të gjith kishnat e tyne i kam djegë e bâ pluhun. Tesh kam ardhë te ju, o Nagranas, me gjind e me fuqí aq të madhe sá me shtrue e me rrenue nji qind mij herë gjytetin t'uej."

Prej mureve të gjytetit i pergjegjne Nagranasit: „Na kena xânë prej të parve t' onë, me adhrue Atin e Pushtueshem, e të Birin e tij të hyjnueshem qi të gjitha kafshët i ka kriue, e Shpirtin Shêjt qi të gjitha i mba; na shum zota nuk mbajmë, as nuk e çarsim besimin e vertetë; por adhrojmë nji Zot të vetun në tre Vetë te hyjnueshem; njatë Zot adhrojmë qi e kan adhrue e nderue babat t' onë Abrami, Isaku, Jakobi, Mojzehi, Aroni, Samueli e të gjith Profetët."

Idhnue ptej ktýne fjalve aj Çfut i pa shpírt, qi prá i thote vedit se i beson fjalve të Mojzehit, e msŷni gjytetin me të gjitha fuqít e veta, e filloj me ja rrahë muret me të tana atò vegla luftet qi ishin asò kohet. Por bosh i shkoj mundi; pse me gjith at ushtrí qi kishte e me gjith at krení, tjeter s' i duel, veç se me çartë katundet qi ishin rreth e rreth gjytetit; gjyteti i qindroj e s' i rá në dorë kurr.

At herë si e pau se s' po i ecë perdhuna, ja nisi rrênës, e hini m' u perbé per Zot e per gjith shka âsht se s' kishte me i bâ dam kúi, as me shterngue kerkend me lânë fén e vet; por të ju shtroshin, të ja çilshin dýrt e gjytetit, e t' a lêshin me hî me e marrë at të dhetë qi e kishte zakon se i cilli me e lá.

Populli qi gjithmonë i kishte ndiekë msimet e Jezu Krishtit, i pergjegji: „Prej Ligjës e prej Profetve e prej Shêjtnave Apostuj msim na ka mbetë, o krajl, adhrimin me ja bâ Zotit, e sundimtarët e tokës me i ndigiue mbë gjith shka qi âsht e drejtë e rrugë; qe prá na fjalve të tua po u besojmë mbasi edhe bé po bân, e dyrët e gjytetit po t' i çilim e hin gjith kuer të doesh. Veç t' a dijsh qi ne t' u mushtë mêndja me na shterngue kahë feja, Zoti ka me na u gjetë ndimë, e rrêna e jote ka me të vrá tý e mbretnín t' ande. Por edhe në kjoftë se të Lumit ndryshej i pelqehet, na po t' i shtijmë nder mend fjalt e Ananís, t' Azarís e të Mizaelit, qi kurr gjallë e me shpirtë fén nuk e ndrrojmë, as kahë puna e fés tý nuk të ndigiojmë; por edhe fitim i madh ka me na u dukë, jeten t' onë me e dhanë per të Lumin Jezu Krisht, i cilli per né ka dekë e â njallë e me né âsht gjithmonë."

Si ja thane kto fjalë, ja çilne dyrët, e aj rrêncak hini mbrendë tuj bâ bé mos me prekë kerkênd, por të gjith me i rujtun shëndosh.

III. Fillîmi i kundershtimeve.

N'e nesre parsija e popullit me Areten prîs shkuene m'u pjekë në Mbretin; e aj mâ sparit ju urdhnoj m'u mbledhë të gjith bashkë mbë nji vênd, e gjith shka kishin me ja bâ grumull jashta gjytetit, e me ja diftue Palin Ipeshkvin e vêndit. Të gjith me nji gojë i thane se Ipeshkvi ç'dý vjet perpara kishte dekë; por nuk jau pat besë, e çoj gjinden m'e kerkue, e si e gjet vorrin e çili e eshtnat e tij i dogj e hînin e treti.

N'e nesre i urdhnon ushtrís me mbledhë drû e drû shum, me i hapë rreth e rreth nji vêndit nja 150 pash, me ju dhanë zjartë e me shtî mbrendë m'u djegë gjjth Meshtarët e xhakojt e kishtarët tjerë qi ishin mb'at vênd; ashtù edhe vetmitarët e virgjineshat qi kishte xânë, e të gjith ata qi ditë e natë nuk prâshin tuj i dhanë lavd Zotit. Numri i tyne u kap deri më katerqind e 'j zet e shtatë, e të gjith per së gjallit i zhyti mb'at zjerm m'u djegë, per me ja shtî mnèren të kshtênve tjerë.

IV. Trima e grá lidhun nder hekura, e sidomos Shêjti Sh'Arete nder të gjith mâ i parë. Grá qi kjene mbytë.

Mbasandej urdhnoj me lidhë nder hekura të gjith parín e zotnít e gjytetit, e me ta Shêjtin Sh'Aretë qi ishte i pari i të tanve e sundimtari i vêndit, e ju tha: „Muhonie atê qi ju thirrni Krisht:

kthenju në fé të Çfutneve e keni per të rrnue.“ I pergjegjne ato gjind: „Zoti mos e thashtë me e lânë na at fé qi me pagzim shêjt e kena marrë.“ Ja u kthen krajli: „Rromakët e dijn se si të parët t' onë tuj kênë sherbtorët e Zotit e të hollë kahë feja krygjzuene në Ruzalem nji nieri, i cilli vûnigojë në të madhin Zot, e kastan kje rrahë e ngí me mundime e mbytë si â mâ zí; nji nieri kan mundue e jo Zotin. Pse prá ju doni vehten m' e sharrue tuj marrë mbrapa ket nieri? Une së po ju tham, o Nagranas, me ja sjellë shpinen Zotit të qillës e të dheut, as me adhrue diellin, o hânen, o hyjt o ndo 'i kreatyrë tjeter; veç po ju tham me i rá mohit atij qi i thoni Jezus, qi u krenue e vehten e bani Zot; së due tjeter por qi të thoni: Së ka kênë Zot por nieri aj qi kje gozhdue në krygjë.“

I pergjegjne ata burra: „Si per né, si per rob t' onë, si per rrethina e gjytet t' onin, na faqe tejet po e dishmojmë at fé, mbë të cillen jena kênë shkrue me shêjtin pagzim; na besojmë m' Atin e Pushtueshem, e në të Birin e Tij të hyjnueshem, e në Shpirtin Shêjt, e kurr së kena me e mohue të Mishnuemit e Jezu Krishtit qi ti po shán, e qi âsht i dyti Vetë i të Shêjtnueshmes Triní, e Zot i vertetë bâmun nieri per vyrtyt të Shpirtit Shêjt në krahnuer të Zojës së Bekueme. Aj i lumi na ka lânë fjalen qi na per punë të Tij kena me kênë kapë e m' u çue para krajlave e sundimtarve, per me e bâ dishmí faqe të tyne fén e vertetë. Pra-

ndej na tŷ së dona me të njoftë as pushteden t' a-nde, mbasi jé çue kundra Zotit e kundra të drejtes.

At herë krajli nuk u shtŷe mâ teper me ta, por shtini me ju ardhë rreth me fjalë të mira e me dhuntina, me shpresë qi kso doret mund të ja u lodhte mênden e t' i kthete në besim të vet. Por edhe ajo dredhí nuk i eci, e kta i thane: „Edhe ne na bash copë e grimë e në na percullosh mbë flakë të zjermit, kurr së kena me e lânë fén t' onë, pse na të gjalltë e kena prej Jezu Krishtit, e deka per të lumin na duket fitim.“

Prîsi e shtylla i ktyne burrave ishte Shêjti Sh'Aretë i cilli edhe perpara e kishte pasë parín e sundimin e vêndit,

Disá qi mujtne me i marrë vesht heret kundershtimet qi ky krajl i pá shpirtë bâte kundra kshtenimit, ikne maleve e u mshehne nder shpella; jo prej tutes së dekës por mâ fort prej dishirit qi m' e mbajtë n' ata vênde faren e kshtênimit; shpresune në të madhín Zot qi mba zogjët e qillës se së kishte per t' i lëshue doret, por per t' i rujtë edhe pse së kishin kurrgjâ per me rrnue gjallë.

Dunani çoj e mlodh grát e atyne burrave qi ishin nder hekura edhe fmít e tyne, e ja u qiti perpara; e me fjalë t' ambla e me qortime të rrêjshme u mundue me i lodhë e me i bâ me dalun fejet. Por ato grá fisnike te gjitha me 'i mênde e me 'i gojë i thane: „Zoti mos e premtoftë me e bâ na ket punë, të gjitha jena gadi me lânë fmí e rob, gjâ e vend e gjithshka kena per me e ngar-

kue krygjen e Jezu Krishtit, e me e marrë mbrapa at të lumin qi per né hoq mundime nen Puncin Pilat, e na kallxoj rrugen e sigurtë të shelbimit.“ Prep krajli me amelcim sillet e ju thotë: „Mos u rrêni me ndjekë at Krisht qi të parët t' onë e kan krygjzue, por ndigioni mue e ktheniu në besim t' êm, e keni per të mbetë gjallë ju e fmija e juej. Në mos u mushtë mêndja, dekë e mndershme ju pret.“ Por të gjitha ato zoja me fmí të vet tuj derdhë lot ja kthyne: „Jena gadi me dekë per të lumin Jezu Krisht; Jezu Krishti Zoti i jonë âsht i Biri i të neltit Zot, e na jena të tijat; krygjes së tij na i permyzena, e per tê të gjitha me gzim na desim. Largo Zot me muhue na Jezu Krishtin Zotin e vertetë e me rrnue mbas burrave t' onë dekun per fé.“ E krajli: „Po ju mushet prá mendja, o të marra, me dekë per nji nieri qi ka rrêjtë shekullin?“ Ja pritne dhetë nder ato grá qi ishin virgjinesha e mâ në shêj se tjerat: „Kjoftë mbyllë ajo gojë e zezë, qi guzon me qitë fjalë të dhunshme kundra atij qi sundon qiell e tokë.“

U ndez krajli prej ktyne fjalve, e mb' at huj ju urdhnon gjindve të vet me i kapë atò grá e rrshanë me i çue te nji rreth, e me ja u pré kryet, sikursè perpara ja u kishin pré do tjerve mb' at vênd.

Dýqind e nji zet' e shtatë ishin atò grá e të gjitha kjene çue atjè. Si mbrine, virgjineshat u sullne prej të martumeve, e ju thane: Lênani né,

o grá, per mâ të parat m' e derdhë gjakun per fé, mbasì edhe pse të padêja e kena në vetvedi shêjin e virgjinís e lulzimin e Êjve. Ju e dini se në kishë, si e nep kanûni, na para jush kena hise në Sakramênde e në divocjone tjera; rrugë e arsye âsht qi edhe me dekë per fé të jena mâ të parat." „Jo, ja u kthyene tjerat; na jena të martueme e jena nana, né na perket me dekë mâ parë per mos me na rá me pá deken e burrave e të fmive." E ashtù kto e ato mundoheshin me kênë të parat me e dhanë jeten per të lumin Jezu Krisht. Gjindja qi aty ndolli gjithfarë kombit, bindej tuj i pá e derdhte lot e dneste prej dhimës së tyne. Veç krajlit s' ju lodh mêndja, e tuj i çenitë ju thote tjerve: „Shifni si ka mujtë me e rrêjtë shekullin aj nieri qi diq në krygjë." Të gjitha ktyne grave ja u prene kryet, e atò së prâshin tuj thirrë êmnin e Atit e të Birit e të Shpirtit Shêjt.

V. Si kje mbytë nji zojë e rândë me dý të bijat e veta.

Asò kohet kje burgosë edhe nji grue zojë e rândë e e pasun fort, qi ishte prej nji gjytetit êmnit Ruma o Rumi. Bukurija e sajë ishte e pa shoqe, e kishte dý varza të pamartueme. Ket grue krajli urdhnoj me e majtë mirë e m' e nderue fort, me shpresë qi me ja kthye mênden me të mirë. Thote në mênde të vet krajli: „Kjo do të két ndo 'j farë dhimet per vetvedi, per varza e per

gjith at pasuní qi ka, e do t' i mushet mêndja me lânë fén e vet.“ Por ajo e të bijat e saja s' e kishin kerkund at mênde, por mâ fort ishin idhun pse nuk ja u kishin pré kryet me shoqe.

Trí dit mbasi e burgosi çoj krajli nji nieri me i thanë n' êmen të tij asajë grue: „Ne më ndigiosh e ne u shporrsh prej atij qi ju thirrni Krisht, ké per te rrnue ti e bijat t' ua e per të pasë nderë të madhe para mejet; josè keni me dekun si të jét mâ vshtír.“ I tha grueja: „Më ço te krajli e kam me ndije shka më thotë aj vetë.“ At herë mkambsit e krajlit e murne me vedi me nderë të madhe, e nen nji mblojë, si ish zakoni i vendit, e çuene te krajli me gjith të bijat. Si i duel para, krajli i tha: „Mos të rrêjnë, o grue, trathtimet e atí nierit qi kje krygjzue, e mos u bân e marrë si shokët e shoqet t' ua qi kan dekë nder mundime të mdhaja. Ti jé grue e ndershme e nder mâ të parat; prej se jé shpijes së madhe, e ké pasuní shum, une po kam dhimë per tý; e mâ fort prej bukurís s' ate e të bijave t' ua. Pse mirë e kam marrë vesht se posë kunores s' ate me asnji nieri tjeter punë së ké pasë, edhe pse të kan ndollë mrênda shpijet mâ se treqind vetë qi kqyrshin gjânë t' ande. Më ndigio prá mue, e ké per të pasë nderë e kamë të madhe si prej mejet si prej grues s' eme.“ Ja kthej grueja: „Nuk më vín gjâ me pasë nderë prej nji nierit qi ja ka sjellë shpinen Zotit të vertetë, as së due me e shkue motin me nji rob qi vên gojë në Tenzonë, e shterngon tjerët me

e shá të Lumin, e thrret rrêncë at Zot prej të cillit e ka pasë të falme edhe mbretnín."

Si ndjeu kto fjalë, urdhnoj krajli me ja zblue kryet asajë edhe varzave per me i koritë, pse ishte marre me dalë grueja faqe tjerve me krye zblue; ashtu me flokë të lshuem i bâni me ndêjë kundra ushtrís e të gjith popullit.

Ndej grueja ashtu e tuj kqyrë popullin pau plot grá qi prej turpit të sajë e prej dhimet kishin kapë kryet në grusht e kjashin, e ju tha: „O grá e zoja, qi jeni të fés s' ême, e ju o çfutnesha e orumesha qi gjindeni ktu, ndîni fjalët e mija. Ju e dini se une jam e kshtênë me gjith robt e mí, edhe e dini se çë kambet jam e çë pasunijet, sá arin e argjandin, sherbtorë e sherbtore, tokë e baktí i kam, sá kurrnji e mirë e ksajë jetë nuk më mungon; e mbas dekës së burrit t' em me pasë dashtë m' u martue kerkush s' më kishte shá se jam kênë e ré; as s' më kishte vû mahanë kahë feja, pse vetë i Sh' Pali na e ka lanë, mâ mirë m' u martue se m' u diegë: „*melius est nubere quam uri.*" (I. Cor. 7. 9.). Prep po ju kalxoj qi edhe sot me dashtë me marrë burrë, posë gjâsë qi kam n' ixhí e në petka e në mylqe, kam edhe pare permbí 6635 qese. E ju e dini se per nji grue nuk âsht ditë mâ e gzueshme se dita e martesës; por ç' asò ditet fillojnë per tê travajët e të vishtirat, sidomos per shkajk të fmís qi me të lémit i nep mundë, e kuer ja mêrr deka zêmren ja shgulë. E mirë prá

une në ket ças e kam gzimin e asajë ditë, edhè nuk drue se më gjêjne atò të vshtira.

„Qe edhe ktu me mue po i shifni dý varzat e mija, qi janë virgjina, edhè s' kjene mytë me tjera grá, pse krajli pat urdhnue me u mytun veç atò qi i kishin burrat nder hekura. Sot edhè na per ket dishmim fejet po bashkohena me të Lumin Jezu Krisht. Anì kqyrni mue edhe varzat e mija; hjeshín na e ka falë Zoti sá mos me ja pasë kuej lakmí, por per ket pune as së po hjekim lavd as së po gzohena; por gzim na ká zêmra per bukurí të shpirtit, e pse kena me vedi hirin e Zotit e s' e kena perlye pastrín e korpit, sikursè e di Zoti e shpirti i jonë; prep gëzim kena pse s' i qitme mârre vedit me e muhue fén e Jezu Krishtit, por i qindrueme ktij të pafeut, si po e shifni vetë. Gjaja e malli qi kam pasë ka me m' a bâ dishmí m' at jetë se s' kam kênë e dhanun mbas si, por ja kam dá gjithkuej si e ka pasë nevojen."

I vojt krajlit fjala se grueja me të bijat ishte tuj folë kso doret me popull, e se gjithkuej ja kishte mushë mênden e xjerrë lotët prej dhimet, e prandej çoj e e thirri me të bijat, e i tha: „Po e shef edhe ti vetë se sá shum të kam lânë me bisedue me gjind gjithshka ké dashtë, per me t' u mushë mêndja edhe tý me pasë dhîmë per vedi tuj pá dhimen qi gjithkush ka per tý, e me më ndigiue." Ja priti gruja: „Ti, o krajl, po më lute qi une t' a bjerri jeten e pasosme e t' a ngias per pak ket jetë qi mbaron; por une drue zjermin e

ferrit, drue at krym qi brén shpirtin e së prân kurr, e drue mârren qi kishte me më mblue me bâ me ja sjellë shpinen fés së vertetë. Per né â mâ mirë me dekë se me te ndigiue; se në kjoftë se desim per ket punë, na pshtojmë per gjithmonë.“ Mandej u kthye e me lot per faqe u lut: „Mos na raftë, o Jezu Krisht Zot i vertete, mos na raftë me e lshue na fén t' aude t' hyjnueshme!“

Plasi krajli prej ktyne fjalve, e si me kênë djáll briti: „Ç' po lehë, o fêmen e mallkueme! Kam per t' a coptue të gjith mishin t' and e deri në palc t' ashtit kam per të grî per me pá, a vjen aj Krisht me të pshtue prej duerve të mija.“ Tuj thanë krajli kto fjalë, muer idhnim vajza e vogel qi ishte nja dymdhet vjeç, e ju avit krajlit e i pshtyni në faqe. E m' at ças gjith rrethi hoq shpatat e ja u préne kryet të dyjave. E krajli i pashpirtë urdhnoj njênit me mârrë asi gjakut, e me dhanë s' amës m' e pí perdhuni. E muer, e nana s' u largue aspak, por me pruní i aviti buzët me e kerkue at gjak qi kje derdhë per dishmim të Lumit Jezu Krisht, e tha: „Po të falemi nderës, o i Biri i Tenzot, qi e pate mirsín m' e nderue sherbtoren t' aude e më bâne m' e kerkue flîën e bijave të mija!“ Si i tha kto fjalë, urdhnoj krajli edhe asajë me ja pré kryet.

VI. Shêjti Sh' Aretë dishmon fén e J. Krishtit.

N' e nesre urdhnoj krajli me ja çue perpara Areten me shokë qi ishin në burg, treqind e katerdhet vetë, e u suell prej si, e i tha: „Me tý po flas, o Aretë, nieri i mbrapshtë e plakë nder të zeza. Pse nuk e ké ndjekë të prûmit e t' yt et qi pat sundimin e ktij vêndit në kohë të parve të mí, e kje gjithmonë mirë me ta? Por ké dashtë m' u bâ në vedi sundimtari i ksajë krahinë në shpresë t' atí rrencakut (J. Krishtit) e ké kujtue se pshton prej mejet. Ani edhe sot mendon: në paç dhîmë per vedi qi jé plakë e mbetë, në paç dhîmë per tjerët qi me tý janë në burg, prîju me msim t' andin, lêne Krishtin e pshto vedin e shokët; josè dekë e mnershme ka me të marrë, si grát e djeshme e si tjerët perpara. Pse i biri i Mrís e i Zefit nuk mujt me i pshtue atà qi une i myta nder vênde të mija." I pergjegji Areta: „Me t'a kallxue të drejten, bukur idhnim më ka dalë prej të kshtênve të ktí gjytetit, pse une ju thaçë mos me t' i çilë dyrët e mos me i besue fjalve të tua, e nuk më ndigiuene. Ju thaçë edhe me të dalë per ballë e me luftue per fé; as ashtû nuk bâne. Pse une kam pasë shpresë në të Lumin J. Krisht me të mujtë me luftë e me të largue ksi vendit, sikuerse Gjedeoni mbas fjales të Zotit me treqind vetë e thej ushtrín e anmikut, qi e kishte rrethue me sá mí e mí. Por u bâftë vullndesa e Zotit! Une po e shof se prej mkatesh t' ona

po i hjekim kto të vshtira e jena lshue prej Zotit në dorë t' ânde. Kje e ditun mos me të besue, mbasi të drejten s' e ké folë kurr. "

Ndimtari i krajlit i tha: „ A kshtû msojnë letrat e të kshtênve me shá sundimtarët e tokës ? A se di se krajli i Çfutneve âsht shugurue prej Zotit ?" Ja priti Areta: „ A i di ti, lum zotnija, ato fjalë qi Illí profeta ja kthej Akabit krajlit t' Izraelit, kuer ky i tha: A tî jé qi e pshtjellon popullin e Izraelit ? Jo, i tha profeta, nuk e pshtjelloj vetë, por ti e shpija e t' yt et. Shife pra se nuk â mkat me i qortue të mdhajt kuer punojnë mbrapshtë. E mirë, ky krajli i juj nuk pat turp me na thanë me ja sjellë shpinen Zotit të vertetë, qi ka falë gjith shka âsht e shka shofim e së shofim; qi tuj e pá nierin nen robní të djallit nuk e lshoj doret por pat dhimë per tê, e per me ja shtî mueren e mkatit çoj ujin me mbytë dhén; e me ja kallzue rrugen e shelbimit ja dha urdhnimet e veta të shkrume; mbasandej kuer prej të zezash çoj e kastigoj Israelin tuj e bâ rob në Babilone, prep pat mshrír per tê, e e pshtoj prej asajë të keqe. Së mramit kuer e pá se robnija mbarë dulne kyrekput rruget, vetë i Biri i Tenzot u ul prej Qillet, u bâ nieri si na, e me dekë të vet e gozhdoj mkatin në krygjë, e ju bâ Atit të Pushtueshem flî per gjith kombë të nierit. E si do ti me më bâ me bjerrë rregjinín e parrîzit mbasi së më ka mbetë ndoshta mâ asnji ditë me rrnue ?" Prep u suell prej krajlit e i tha: „Aj krajl qi rrênë nuk âsht i fortë. Ti e dhae be-

sen e u perbetove, e fjalen s' e mbajte. Kam njoftë edhe tjerë krajla mâ të mdhaj e mâ ta fortë se ti, e në dhé të Hindit, e të Persies e të Etjopís, edhe të ktyne rretheve, por nuk punojsbin si punon ti; fjala e tyne ishte fjalë. E prandej popujt e gjytetet, e ushtarët e gjithkushi i nderote e i ndigiote, si me i ndigiue Zotit qi ja u kishte falë mbretnín. T' a dísh prá se na nuk të ndigiojmë pse ti ké vû gojë në të madhin Zot; e mbasi 'mundem me qindrue në fé të Jezu Krishtit, nuk po e lshoj kurr, por n' êmen t' tí po nisi luften me tý.

„ Fort gzim më ká zêmra tuj pá se në pleqní, mbasì 95 vjet i kam kalue, i Lumi J. Krishtit më paska gjikue të dêjë me dhanë jeten per tê. Tesh po e shof çiltas se i lumi më paska per zêmer; mjeft kam rrnue; e fmij' e nipa Zoti më ká falë mjeft, e i kam pá fmijët e fmíve të mí deri në të katertin brêz; në shum luftna kam ndollë e jam dá gjithkund me ndérë. E sot fort po gzohemi qi po ma nep hirin Zoti me krye pleqnín me nderë, e jeten me e dhanë per të Lumin J. Krisht; e shpresoj se êmni i jêm nuk ka me hupë në ket gjytet. Bilè mêndja më mbushet, qi sikursè hardhija e kíëme me kohë bân rrush mâ shum, njashtù Zotyn mbas ksajë të vshtires ka me shumue edhe mâ fort kshtênimin në ket gjytet e në rrethina të tija. E kshtu nder sŷ po të diftoj se kjo kishë qi ti e ké djegë, prep ka mu ngrehë, e më ket vênd ka m' u mkambë nji tjeter mbretní, e kshtênimi ka me pasë sundimin në dorë. Krajlnija

e jote me gjith fé t' ande këndej ka m' u hjekë e per të dalun faret."

Masandej u kthye prej shokve e me zâ të nêltë ju tha: „A i ndijt fjalët, o vllazen, qi une ja thaçë krajlit?" I pergjegjne te tanë: „I ndijme, o babë i dashtun, i ndijme." Prep ju tha: „Në kjoftë se kush nder jú tutet prej krajlit, të dahet shokve." „Mos kí dyshim," ja pritne të gjith me nji gojë, „mos kí dyshim o babë, se të gjith me tý dona me dekë, e kerkush s' ka me mujte prej tejet me na dá." At herë Areta tha: „Mêrrni vesht o të kshtên, e ju o çfuten e orum, në kjoftë se ndokush prej gjakut t' êm ka me mohue Krishtin, edhe aj i Lumi kuer të vînë me gjikue s' ka m' e njoftë per të venë; as une me at nieri së due me pasë punë diten e gjygjit. Po e lâ fjalen edhe qi gjithshka kam po ja fali Kishës qi mbas dekes s' ême ka m' u goditë. E nder rob të mí njatyne qi të qindrojnë në fé shêjte ka me i mbetë gjâja e jême e pa tundshme. Por edhe nder bashtina të mija trí mâ te mirat kan me ja lshue Kishës.

U suell masandej prej Krajlit e i tha: „Veç per nji punë po të levdoj, o Krajl, qi e mbajte zakonin e të parve të tú mos me ja kputë kuej fjalët në gojë, por me e lanë me folë gjithshka të duen. Njitesh mos na pvet mâ se na ka ardhë koha me dekë per fé. Kush t' i ikin ksajë dekë, ikët prej si aj qi e ka falë! Kush mos t' a dishmojnë J. Krishtin per të Birin e Tenzot, kriuesin e gjith kafshve, mos pastë pshtim!" e me tjera kso fjalësh

i dha mallkim gjith atynve qi t' a lshoshin fén e vertetë e t' i ndigioshin Krajlit të pá shpírt.

VII. Areta me shokë des per fé të Jezu Krishtit.

Mbas ktyne fjalve qi Shêjti Sh' Aretë i foli, krajlit s' i mbet fije shpreset me ja lodhë mênden asajë gjind, e prandej urdhnoj me i mârrë të gjith atà trima, e me i çue m' at vênd kû kishin kênë mbytë tjerët, e aty me ja u pré të gjithve kryet, e trupnat e tyne me i lânë permî dhé me i hanger shpendt e bishnat.

Atà Shêjten si mbrine në vênd të shenjuem çuene sŷt perpjetë e me zêmer thane: „O J. Krisht na ndimò me hiri t' and, e na mêrr n' lumní“... e tjera kso uratësh, të cillat i filloshin të gjitha me êmen t' adhrueshem të Lumit J. Krisht.

Shêjti Sh' Aretë, qi mâ të parin mbytne, para se me vûe kryet nen shpatë, tha: „Pagja e dhanun prej J. Krishtit të krygjzuem Shêjtnave Apostuj kjoftë me gjith jú, o vllazen, Amen,“ e shtrîni qafen e ja prene. Njashtù mbas tij gjith tjerët shoq mbas shoqit me trimní ju shtruene asajë dekë, qi flutrim i çote në parrîz m' u bashkue me ata qi para tyne kishin luftue per fé të Jezu Krishtit.

VIII. Të ndollunat e nji nanës e të birit të sajë.

Mbas dekës të nderueshme të ktyne burrave qi kallxueme, mbas fjalve të ndezuna qi foli Shêjti Sh' Aretë, i pari i tynve, njikaq zêmer muerne

tjerët të kshtênë, sá të gjith pa frigë ngitshin me mbledhë pikat e gjakut të tij, e nepshin lavd atyne trimave qi vehten e dhane per fé të Jezu Krishtit.

Nji grue e kstênë, nder tjera, qi kishte per doret djalin e vet kater o pês vjec, tuj pá se të gjith bekojshin atà të dekun e shkojshin m' u lye me gjak të Shejtit Sh' Aretë, u shtýe edhe ajo, muer asò gjakut, ljeu vehten e djalin, e tha: „Bâftja Zoti krajlit të çfutneve si ja ka bâ Faraonit.“ Me të shpejtë e kapne e e çuene te krajli. E aj urdhnoj me çilë nji gropë, me e shtrue me drû, me i qitë surfull e zyft, me i dhanë zjarrtë, e aty mbrendë me e shtî gruen m' u djegë. Tuj e lidhë ushtarët gruen m' e qitun në zierm, djali e pau krajlin ndêjë nen nji mbëloj, ngau prej si e kapi per giûjsh e e puthi. Shtrîni duert krajli e muer at fmî, e vûni ne prêhen e tuj e lëmue i tha: „Më kallxò, lum djali, si të bje mâ mirë, a me shkue me të t' amë a me ndêjë me mue e me të bâ djalë t' êmin?“ „Jo,“ i tha djali, më bjè mâ mirë me shkue me nanen. Pse më ká thanë: Eja, o bír, e të martrizohena si tjerët. E une e kam pvetë: Shka do me thanë m' u martrizue? E më ka thanë: me dekë e m' u njallë per me rrnue gjithmonë.“ E tuj pá se t' âmen ja kishin kapë: „M' lên me shkue te nana, i tha, se po shof se donë me ma marrë;“ e briti: „Nanë! nanë!“ Krajli e pveti: „A e njef ti atê qi i thonë Krisht?“ „Po,“ i tha djali. „E si e njef?“ „E njof se per ditë e kam pá në kishë, kuer shkoshe me nanen; e në daç me ardhë me e pá edhe ti,

po t'a kalxoj. " Prep e pveti krajli: „ A do ti mâ fort mue o atê qi thirrni Krisht?" „Jo, Krishtin une due, se atí ja bâj adhrimin. " „ A do mâ fort mue, o nanen t'ânde?" „Jo, nanen un due; por më lên të shkoj te nana. " „ Po pse e lae prá e ngave me kapë giûjt e mî e me më puthe? A s'e di se jam çfut?" „Kujtova se jé i kshtênë e ngava te ti per me më pshtue nanen." „Une jam çfut, por në daç me ndêj me mue, po të nap arra, fiq, bajama e gjithshka të duesh." „Më lësho me shkue te nana, se së due gjâ prej tejet qi jé çfut." At herë krajli i tha rrethit vet: „A e shifni me sá urtí ky kombë i mrapshtë pergjegjë." Njeni nder asish i tha: „Eja morè djalë e po të çoj te krajlica." „Jo," i pergjegji djali; e tuj pá t'âmen prej s'lergut se e qitne në zjerm kjaú e bertiti: „Due me shkue te nana, due me shkue te nana!" Por e kapne e s'e lshuene. E djali idhnue syni krajlin e e kapi në dhâmë në brî. Krajli e muer, e ja dha sherbtorve me e mbajtë e me e rritë në fé të çfutnís.

Letrat qi kallxojnë ket ndollí thonë se djali, tuj e çue andej më nji shpí, i duel duersh rojtarit e ngau kû ishte djegë e ama e u zhyt në zjerm e mbaroj me t'amen.

Do tjera shkrue prej nji farë Gjonit Ipeshkvit t'Azies e kalxojnë mbarimin e ktí fmí ndryshej. Thonë se kuer Dunán Çfuti kje mbytë prej Etiopistve, ky fmí kje mârrë prej krajlit të kshtênë e rritë në shpí t'tij. Si u bâ burrë, krajli e pat fort per zêmer, e nderoj shum e e bâni të parë. E çoj

perfaqsues tu Justini krajli i Stamollës, e aty, thotë ky Ipeshkev, se e ka pá e njoftë; e e levdon fort per vetína të mira, urtí e shêjtní.

IX. Duken në Qfll disá shêje qi diftojnë shplaken e krajlit Çfut, i cilli mundohet me çue peshë edhe krajlat tjerë kundra kshtênimit.

Mas ktyne punve qi ndollne, parija e ushtrís lodhun prej gjith atij gjakut e aso shemptimit ju lut krajlit me e ndalë pak doren mos tjeter per disá dit, e m' u shporrë prej të kshtênve. Edhe i ndigioj, e në vênd qi me i mbytë mblodh prej kshtênimit gjith të rít e të rejat në pesmdhet vjet e teposhtë, si të pasun si të papasun, si gjytetas si katundarë, gjithsejt 1297 vetë, e ja u dau rob parís të vet e gjith atynve qi i kishin ndimue me çartë kshtênimin.

Si e bâni ket punë me qellim qi me e farue fén e Jezu Krishtit m' ato vênde, desht me kthye në gjytet të vet kû kishte ngulen e mbretnís e i thoshin Jafaron. Por para se me dalë prej asajë lénijet kû kishte bâ gjith atò egertina, e hî në mní të Tenzot me sá të shame e bé të rrêjshme, u duk në qiell prej kahë fryen murlâni nji zjerm i madh qi ja shtini mneren gjithkuej. Per katerdhet dit ngiati kjo punë, çë prej mbasdites e deri në mjesnatë, e ajò rê ziermit qitëte hî, qi bite mî tokë si shkndija të daluna prej nji furres të ndezun.

Por kjo punë e mrekullueshme nuk ja lodhi mênden krajlit, qi ishte rodë çfutit krye neçë, as nuk e ndali kahë rruga e mprapshtë. Edhè mâ fort i hîni zija m' u zhytë në gjak të kshtênimit, e u mundue edhè mbretnat tjerë e sundimtarët qi i kishte afer me i shtî keq kundra të kshtênve, e me i çue në rrugë të vet. Çoj gjinden per ket shkajk nder ta, e edhè me letra jau kalxoj të zezat qi kishte punue kundra kshtênimit, per me i ndezë edhè atò m' u mundue me e tretë prej faqes të dheut fén e J. Krishtit. Por sá aj mundohet me e çue peshë gjinden kundra fés shêjte, Justini Mbreti i Stambollës i çon të lajmin e vet Elesbanit mbretit të Etiopís per me i dhanë zêmer e me e shtŷ me nisë luften me Dunán Çfutin.

X. Mreti i Etiopís i gatohet luftës.

Me të shpejtë Elesbani mblodh ushtrín, e vûni në déd shum barkë. Mbas Rrshajve e para se me u nisë bâni nji procesion të lulzueshem deri në mâ të madhen kishë, kû ishin vorrue krajlat e meshtartë. Aty si hîni hoq petkat e mbretnís, e veshun si i vorfen rá nder ginj para lterit, e me krahë haptë ju lut Zotit të pushtueshem: adhroj me gjith zêmer At të Lumin qi e adhrojnë pa dá Êit e parrîzit; dishmoj fén e vet në të Shêjtnueshmen Triní e në Jezu Krishtin bâ nieri tuj ndêjë Zot i vertetë; kjau para si të vshtirat qi kshtênimi kishte hjekë prej Dunán Çfutit anmikut të fés shêjte,

e e mbaroj uraten tuj thanë: „ E tesh prá, o Zot sunduesi i gjith kashve, qe une në shpresë te ktí kryqit qi aj i pa fé e ka shá e mârrë neper kambë, kundra si po barem me ushtrí t' ême. Mos premtò, o Zot, me shkue bosh shpresa e jême, e me thanë i pa feu: Kû â Zoti i tyne? E në kjoftë se mkatet e mija bâhen shkajk me e ndalë ti ndîmen t' ânde, shfrè në mue, o Zot po të lutem, e mos e lsho gjân t' ânde, në dorë të pafeut, qi vên gojë në të Shêjtnueshmen Trinín t' ânde. Perse na jena popullí i yt, grigja e jote na jena, na tý të napim lavd per gjithmonë e jetës; ashtû kjoftë!"

Si e shfrej zêmren m' at kishë, u çue andej, e prej dishirit qi me sigurue vehten ma mirë, muer rrugen e shkoj më nji gjytet, qi i thoishin Sabi o Sabat, kû gjindej nji rregulltár, nieri fort shêjt e i shndritun prej Zotit. Katerdhet vjet ishin qi ky nieri ishte ndrye më nji kullë të vocerr pa derë pa dritore, por veç me nji franjí poshtë, prej të cilles mujte robnija me i folë e me mârrë fjalen. Veshun vorfnisht e me të pervûjtë i del para mbreti ktij Shêjtit, ja çon nji dhuntí, e i thotë: „Më bekò, o babë, e lute Zotin të m' a prîn marë e të më ndimojnë në ket luftë qi due me bâ." I pergjegji Shêjti: „Kjoftë me tý aj qi me tý sundon!" e i tha prep: „Uratët e Argjishkvit t' Aleksandrís, lotët e Justinit e gjaku i të kshtênve derdhun per fé kan dalë para Zotit." E me kto fjalë e siguroj se do t' i shkote puna mbarë. E mbreti me gzim si muer bekimin e Shêjtit, u nis me shkue te ushtrija e vet.

XI. Dunán Çfuti i del para me ushtrí mbretit t' Etiopís.

Dunáni si muer vesht se mbreti i Etiopís ishte tuj u nisë kundra si, bâni do vargoj hekurit të fortë me ja pré rrugen barkve qi do të delshin gryken e dedit të kuq, e me ushtrí të madhe i duel para në breg të dedit.

S' kishte kênë punë me e mujtë ket nieri mos t' i ndimote Zoti më nji mndyrë të mrekullueshme mbretit t' Etiopís. Kuer u avitne barkët atyne vargojve fryni Zoti dedin e çoj ujnat mbî vargoj, e dhet barkë kaluene mbî ta; tjerat i shtŷni 'era njeti e i bâni me ju avitë bregut më tjeter vênd. E prandej ju desht Dunánit me e dá ushtrín shum ortash.

Tuj ndêjë Etiopasit nder barkë, e Omeritët kundra tyne buzës bregut, e shum herë edhè mbrenda ujit nder kual, të dý paltë nen pishë të diellit e zitë prej edjet, ndolli qi kunati i Dunánit muer do gjind me vedi per me shkue me njoftë vendin kû rrite e si ruhej mbreti i Etiopís. E si pau se rrite në rojë të madhe e i rrethuem, duel vetë i pêsti atyne anave per me gjue. Hasne m' ata do Etiopas qi kishin dalë në tokë per me gjetë ujë e buk; i syne me trimní, mbytne ata kater vetë, e kunatin e Dunáuit e bâne rob e ja çuene mbretit të vet.

XII. Krajli i Etiopís e mún Dunánin edhe e mbytë.

Si e pau Elesbani se ushtrija e Omeritve kishte mbetë pa krye, me të shpejtë duel prej barkve me gjind të vet, u ndesh me anmik, e kaq shemtim bâni në tê sá së mbet kush me ja diftue të zezen Dunánit, qi ishte në tjeter vênd kundra barkve tjera kû kujtote se gjindej krajli i Etiopís. Masandej pa u ndalë aspak, tuj i prî kunati i Çfutit ngau me ushtrí të vet e muer gjytetin e parë, kû kishte ndêjen krajli, e grát e gjâja e tí të tana i rane në dorë.

Tjetra pjes' e ushtarve të mbretit t' Etiopís qi së dite gjâ per mbretin e vet e ishte në të madh ngushtim nder barka prej ûjet e prej edjet, s' i pá tjeter rrugë vedit, por me zêmer ju lut të madhit Zot; e me shpresë qi aj i Lumi kishte per t' i ndimue muer zêmer me hî nder lundra e m' u shtŷ me kapë bregun.

E kallxojnë letrat qi tuj u lutë ata gjind u ndî nji zâ prej qillet qi trí herë tha: „Gabriel, Gabriel, Gabriel.“ E kan Etiopasit Arkangjelin Gabriel per pajtuer të posaçem. N' at rasë nji rregulltár qi kishte mârrë mbrapa ushtrín, kcej nd' ûj me heshtë në dorë e tuj bâ not hîni ndermjet dy kalorve Omerît, kapi njenin kál per bishtit e ja shtini heshten në brî; kali u shtŷ per mbrapa, rrxoj nierin qi kishte sipri, e pshtielloj edhe tjerët.

I hini tuta Omeritve, duelne prej ujit, e Etiopasit me të shpejtë e kapne bregun, e ja hîne fyta fytas me anmik, deri sá me ndimë të Zotit e thyne krejt at ushtrí, e bâne gjak të math në të. Dunáni si muer vesht se Etiopasit e kishin shtî në dorë kryegjytetin, dresht se po e trathtojnë kunetnit e vet, e të shtatët i mbajti në burg të lidhun; e me gjith ta rá në dorë t' Etiopasve.

Si i vojt fjala e ksajë punë mbretit të Etiopís, çoj e muer Dunánin me gjith kuneten, e të tanve ja u preu kryet tuj thanë atò fjalë të Shkruemit shêjt: „T' çohet Zoti e të hupin anmiqt e tíj: *exsurgat Deus et dissipentur inimici eius.*“ Mbasandej me gjith ushtarë ju fal nderës Zotit per të mirë të madhe qi i bâni.

XIII. Se si mbreti i Etiopís ja diti Zotit të miren.

Mbas ktyne punve kthej mbreti në kryegjytet, e dliri sarajin prej gjindve të mbrapshtë; mâ e shûma e parís qi sparit iku, kthej prep e u bâ e kshtênë. Mbreti per shtat dit me duer të veta punoj per me ja çilë temelin nji kishës, qi aty e mbaroj me të madhe bukurí. Ja bâni me dít kto ndollína Argjipeshkvit të Aleksandrís e Justinit mbretit të Stambollës; e Argjipeshkvi çoj më ato vende nji Ipeshkev, i cilli shuguroj kishen e pagzoj shum gjind. Mbasandej e muer krajli Ipeshkvin me vedi me shkue në Nagran, në gjytet të martrizuemve;

ndreqi rrenîmet qi kishte bâ Dunáni, e goditi edhe aty nji kishë të bukur fort, të cilës i fali pês çifflleqe të mbretit e trí të Shêjtit Sh' Aretë, sikuerse ky i lumi para se me dekë e kishte lânë në fjalë. Bâni sundimtár t' atij gjytetit të birin e Shêjtit Sh' Aretë ; mbaroj nji godí të madhe permbî vorr t' atyne Shêjtnave qi kishin derdhë gjakun per fé të Jezu Krishtit, e per ndér të tyne urdhnoj qi ç' do fajtuer, me pasë mujtë me hî mbrenda asajë godijes, mos me guxue kush me e prekë m' at vend. Mbasandej me gzim e me lumní kthej në kryegjytet; vûnï krajl permbî Omerit nji farë Abramit, nji nieri i urët e i Zotit ; e si i vûni per fije të tana punët e atij vêndit, kthej në Etiopí.

Tuj dishrue me ja kthye m' ndo 'i farë mndyret të madhit Zot nderen qi i kishte bâ, ky krajl i pershpirtshem muer kunoren e mbretnís, e plot me ixhí e çoj në Ruzalem per m' e vjerrë në Vorr Shêjt; masandej veshi petkat e jeremive, u ndrye më nji shkretí, e aty e shkoj motin nder uratë e pendesë, deri sá e mbaroj jeten me shêjtní të madhe.

II.

Nji gjytet i matrizue.

Antandro me gjith gjytetas digjet në zjerm per me ja majtë besen J. Krishtit.
(Afer vjetës 303.)

I. Do diftime permbî vênd e perbmî kohë qi ndolli kjo punë.

Frigja âsht nji krahinë e madhe fort e Azies me gjytete e katunde plot, e ma se pesdhet selija Ipeshkvîsh njeheshin mbrenda sajë. Nder kto ishte edhè Antandro, qi pat fatin e bardhë me i pá më nji ditë të vetme gjith vêndasit e vet tuj dhanë jeten per fé të Jezu Krishtit; ç' më fmín e vocerr në djep deri në plakun e mbetun, çë më vajzen mâ të ré e deri në zojen mâ të moçme.

E kjo punë dishmon çiltas zêmren e keqe e atyne nierzve qi ishin jashta fés shêjte; difton egertín e çudshme të pafeve kundra kshtênimit e trimnín e të kshtênve të moçem qi nder mundime e të vshtira burrnisht qindroshin per me ja mbajtë besen J. Krishtit, e me i qitë nderë atij të Lumit tuj e dishmue fén e tí pa frigë faqe kundershtarve.

Shkrimtarët e asajë kohës nà kalxojnë se njimênd njikshtù kje puna; por të gjitha atò diftime si, e kush, e tek, qi kishte me i pasë ânda shum kujë me i dít, nuk na i lâne të shkrueme.

I madh kje shemtimi e fort te mndershme egertinat qi të pafét bâne kundra kshtênimit në kohë të Dioklecianit gjithkû hapej sundimi i Rromës. Tremdhet vjet ngiati aj kundershtim i rrebët, por më dhet vjetët e mbrame shfrej pa kurrnji mâsë. „ Kerkush, " thotë Lattanci, „ së mundet me diftue me plotní furín e asajë bishë, e cilla tuj ndêjë më nji vênd i shdryni dhambët e hekurit me perpî shekullin. " Por sá i nepej ndo'i krahinës fjala e mbretit kundra të kshtênve, me'i herë fillohej gjaku i tyne m'u derdhë, e mundimet mâ të mdhajat m'u grumullue mbí ta. Kurrfarë pritet nuk kishte dora e sherbtorve të mbretit, por gjith si dishin mizorín e vet m'e shfrye, të kshtênve së ja dáshin; e mundoheshin me i tretë prej faqes të dheut të kshtênët e pafaj më nji mndyrë aq të mnershme, qi dam e mârre kishte kênë me punue aso doret edhè kundra anmiqve të mbretnís; sikursè bâne me gjytetas t' Antandros.

II. Gjith gjytetasit desin per fé.

Ky gjytet me gjith sundimtarë, me parí e popull ishte krejt i kshtênë e fort i temelue në fé të J. Krishtit. Prandej kuer ju erdh fjala me ju shtrue vullëndesës të mbretit e me adhrue idhujt, thane

se kurr nuk kishin per t' a bâ at të zezë, as mbretin m' at punë së kishin per t' a ndigiue. E të gjith nji gojet e zbluene vehten të kshtênë, e u diftuene të gatuem me e dhanë jeten të gjith per me dishmue fén e vertetë. Prandej gjith gjyteti rrethohet prej ushtarve; i nepet zjermi në kater anët, e me gjith shka pat rob e shpija e gjâ mbet i shkrumue. Më gjith at morí gjindjet thotë Ruffini, kerkush së kje qi të lypte me dalë prej gjytetit kuer ju dha ziermi, sá do qi të pafét ju lutshin se të cillit; por të gjith mbarë deshtne aty m' u djegë per me fitue kunoren e martrizimit e lumnín e pasosme.

Prîsi i të tanye e qandra e fortë e tyne kje nji farë Adauto, shpijes bujare e me fis prej Italiet, nieri në zâ qi të gjitha kamët e ushtrís i kishte kalue me nderë, e n' at kohë gjindej sundimtari i gjytetit. Prej kamës së neltë qi kishte e prej veprash të mira qi bâte gjithkush e dote, e me fjalë të veta e me të prûmit e vet të gjith i ndezi me qindrue trimnisht në fé të Jezu Krishtit, e jeten m' e bâ n' asgjâ. Me tê u bashkuene më nji mênde e zêmer qeveritarët tjerë e zotnít e të parët e gjytetit, e mas fjalve e mbas msimit të tyne gjith populli, i madh e i vogel, me ndîmë të Jezu Krishtit trimnisht e dha jeten per shêjten fé. Oh! me pasë ndí se si ushtote i kandshem në mjedis të atij zjermit êmni i adhrueshem i të Lumit J. Krisht! Me i pasë pá sa të bukur fluturoshin ata shpirtna neper duer t' Êjve në rregjiní të parrîzit! E çë kunorë e hieshme zamakësh e drandofillesh shkoj

me rrethue fronin e Shelbuesit t' onë! Kush mund t' a diftojnë gzimin qi pat qiella kuer i hîni mrëndë ajo tubë Shêjtnish, e kush mund t'a kalxojnë priten e lumnueshme qi atyne ja u bâni parrîzi?...

O ju qi prej Zotit keni pasë ndo'i parí mbî tjerët, kqyrni e mëndoni se sá të prûmit t' ujë vín me i ndezë zêmrat e shokve kah feja shêjte e kah shelbimi i shpirtit.

III.

Kater shpija të mdhaja martrizue.

Njimí e tre vetë prej shpijave të kater Pajtorve të Perendorit desin per fé.

(Në Nikomedí afer vjetës 302 me 7 në fruer.)

I. Kush ishin Pajtorët e deka e tyne.

Gordiani i rí, Mbreti i Rromës, per mâ i pari i dau trí ortash gjindt e rojes së vet, e ju dha kta êmna: *Candidati*, *Protectores* e *Ordo scholarium*.

Nder atà qi ishin mâ të veshtë e mâ të rrahun ne dije të ushtrís zgidheshin shkollarët, e puna e tyne ishte me ndêjë në saraj me Mbretin e me e percjellë kuer delte per jashta.

Nder kta mêrreshin Kandidatt, e ishin burra aq të dokshem e të fuqishem, qi veç me i kqyrë, me ja shtí mnereṅ anmikut.

Ndermjet të dý palve ishin Pajtorët, qi e kishin me perlim me e rujtun Mbretin. Prej Perendorve qi u vûne mbrapa kta kjene rritë e madhnue e bâ të pasun fort. E këndej mêrret vesht se si prej shpijave të kater Pajtorve mujtne me dalë njimî e tre vetë qi per nji herë e dhane jeten per fé shêjte.

E qe si kalxojnë letrat matrizimin e ktyne kater Pajtorve.

Mb' at kohë qi sundote Diokleciani Mbret i pashpírt e i eger kje çue peshë kundra Kishes shêjte nji kundershtim i fortë; shum nder të kshtênë kjene burgosun, e shum e dhane jeten per fé të J. Krishtit. Asò kohet kjene martrizue Teopompo Ipeshkev, Jeona Mnjistarë, e kater Pajtorët (o rojtarët) e Mbretit të cilve ju pat dhanë Perendori të lumin Pjeter per m'e rujtë. Edhe grát e tyne qi ishin të kshtêna e qindrune në fé, kjene mbytë per ket shkajk.

II. Sherbtortë e kater shpijave dishmojnë fén e desin.

Si kjene mbytë kater Pajtorët me gjith grá, sherbtorët e tyne qi ishin gjithfarë kombit u mblodhne e u kuvendune me shoqi shojnë, e thane: „Qe

zotnít t' onë, qi na urdhnoshin nder punë të shekullit, per me i ndêjë në besë të Lumit J. Krisht e bâne n' asgjâ ket jetë e kqyrne me fitue jeten e pasosme; ja vûne kamben të mirave të ktí shekullit, e tesh janë tuj gzue të mirat e parrîzit. E pse prá edhè na nuk kena m' e ndjekë msimin qi na dhane, e me ecë mbas gjurmve të tyne? Të shkojmë të tanë te Mbreti e t' i thona: Edhè na jena të kshtênë, edhè na dishrojmë me pasë pjesë n' at lumní qi zotnít t' onë e kan fitue."

Si i bâne kto fjalë e ja dhane besen shoqishojt mos me shmangë kurrnjeni, u njehne me grá e fmí e dulne njimí e tre vetë, e të gjith bashkë shkuene te Mbreti e i britne: „Edhe na jena të kshtênë, edhe na e shkojmë motin me ato zakone fejet qi e patne shkue zotnít t' onë, të cilt kjene mbytë per fé të J. Krishtit. Na djemneve nuk i ndigiojmë, as putave të tyne, qi janë të verbtë e shurdha, adhrimin s' ja bajmë.

Fort u çudit Mbreti kuer e pá gjith at morí nierit, e filloj mâ sparit me i mârrë me të mirë me fjalë t' âmbla me shpresë qi me ja u kthye mênden e me i sjellë prej vedit. „E pse, ju thotë, kaq fort keni verbue, o të shkretë, e kaq të padhimshem në vetvedi doni m' u bâ, sá s' keni dert m' e sharrue vehten? Ndigioni mâ mirë mue, qi porsi babë jau kalxoj të miren t' ujë; adhroni idhujt e hiqnie at mênde të mârrë qi çarti edhe zotnít t' ujë. Ne më ndigioshi mue e ne i adhroshi zotat e mî, dhuntí të mdhaja prej mejet keni per të pasë e keni per

të kênun miqt e mí. " I pergjegjne ata Shejten: „Na as i dona të mirat t' ua, as fjalët t' ua nuk i druem; por dishrojmë vehten me ja bâ flî Zotit të vertetë. Prandej njatë punë qi do me bâ, bâne shpejt, se na nuk kena tjeter gjâ mâ per zêmer se të Lumin J. Krisht. " Si i ndjeu kto fjalë, i hini tuta Dioklecjanit mos të bâte ajo gjind ndo 'i punë kundra si, se i shifte aq të ndezun per fé, e ju bâni me sŷ ushtarve qi t' i rrethoshin. Por kot tutej, se ata nuk kishin kurrfarë mêndjet të keqe, as tjeter së dishrojshin veç se me e dhanë jeten gjith bashkë per të Lumin J. Krisht. E kishin me vedi shum fmijë të vocer, qi nanat i kishin prûe ngrykë, dikush dy tre muejsh, dikush gjasht muejsh, dikush nji vjetit. Si kjene rrethue prej ushtarve, u suell Mbreti e ju tha: „Mêrrni vesht mue, se ju bje mirë; adhroni idhujt, në doni me kthye shëndosh nder shpija t' uja. Kini dhimë per vedi e per fmijë t' ujë, sikuersè une nonsè anmiku i juej po kam dhimë per jú. Pse në mos ndigioshi, s' ka me dalë kush me ju xjerrë prej duerve të mija, as Krishti i juej. " Ja kthyene atà Shêjten: „Na kena xanë adhrimin me ja bâ veç Zotit qi rri në qiell, e të Birit të Tij të vetem të Lumit J. Krisht Shelbuesit t' onë, e Shpirtit Shejt. Mos kujto o Mbret, se na rrêhena mbas shpreset të miqsís s' ate, pse as me të mira as me të kqija s' ké me muejt me na shtŷe fés shêjte me ja sjellë shpinen, e me adhrue atà idhuj qi ti i ké per zêmer, e baba i yt, shejtâni. Na nuk kena kafshë mâ të madhe as

mâ per zêmer se të Lumin J. Krisht, qi ka kênë e âsht e ka per të kênë gjithmonë.“

U ndez Diokleciani prej ktyne fjalve e i urdhnoj ushtarve me të shpejtë gjith atà gjind me i hjekë nen shpatë; e ata porsi bisha malit u lshuene me egercim kundra Shêjtnave, e të gjith i mbytne pa lânë gjallë kurrnji, as fmîjt e njomë qi edhe mêrrshin gjí prej nanave të veta.

Njikshtu e mbaruene jeten e vet kta Shêjten tuej dishmue fén e J. Krishtit, të shtaten ditë të frorit në Nikomedí kryegjytet i Bitinies, n' at kohë qi Diokleciani, Mbret i pa shpírt, kishte sundimin e shekullit, e nder né sundote J. Krishti Zoti i vertetë e shelbuesi i jonë, tëcillit i kjoftë lavd e ndér me Atin e Pushtueshem e me Shpirtin Shêjt per gjithmonë e jetës, e ashtù kjoftë.

IV.

Nji çetë ushtarësh e martrizueme.

Shêjti Sh' Mauric me shok.

(Në vjetë 286.)

I. Çeta Tebé.

M' at kohë qi Masimian Erkulej bâ shoq mbretnijet prej Dioklecjanit e kishte në dorë sundimin e leninave të Rromës, neper shum dhena të kshtênët kjene mundue e mbytë me shumicë. Sá ishte i dhanun mbas veseve të mbrapshta aq ishte i xét ky nieri kah adhrimi i shejtanit e kundra Zotit të vertetë; aq sá vête besë me anmiq të mbretnís per me i dalë ngae me shtî ushtarët në punë kundra kshtênimit. Aşì motit ndolli qi nji krahinë e Frances çoj krye kundra Mbretit, e Dioklecjani nisi shoqin e vet me ushtarë shum per me shtrue at vend, e me tjerë i dha nji çetë ushtarësh qi i thojshin Tebé. Çeta m' at kohë kishte gjashtmí e gjashtqind vetë t' armatisun. Kta kishin kênë thirrë prej krahit se lén dílli per me shkue m' at ushtrí kastan per burra të fortë permbî shokë, e mâ trima nder luftna. Por sikuersè daheshin prej tjerve kah veshtrija e armve e kah

trimnija e shekullit, njashtu e mâ fort shkelxeshin në fé shêjte e në dashtní per të Lumin J. Krisht.

Prandej kuer Masimiani ja u çoj fjalen edhe atynve porsì tjerve, qi të shkoshin me xanë të kshtênët per me i mundue e me i mbytë, atà trimnisht i rane kundra atij urdhnit, e ja shtîne në vesh Mbretit se kurr gjallë e me shpírt s' kishin m' u perlye me asò punësh të liga.

II. Masimjani urdhnon dý herë Çeten me e dhetue.

Ishin kta burra më nji fushë të rrethueme prej malesh afer nji vêndit qi i thojshin Agaun në Valezia, e Masimiani jo fort lerg tyne më nji tjeter vend êmnit Martinji. Si i vojt fjala e ktyne, u ndez Mbreti sá së kalxohet, e m' at idhnim i nep dorë parís m' e rreshtue at Çetë, e krye dhet vetve m' e mbytë ka nji, me shpnesë qi me ja shtî mnéren tjerve e me i çue në fjalë të vet.

Njashtu edhe u bâ, e per së dytit Mbreti i çon fjalë tjerve m' e ndigiue m' at punë. Nuk nepen burrat, e të gjith me nji gojë bertasin qi kurr s' kan per të ju shtrue asajë fjalë të parrugë. Të bâhet shka të bâhet, fén donë me e mbajtë; Zotit të vertetë adhrimin me ja bâ; mârrít e të pafeve me i pasun gjithmonë në mní, e kurr duert e veta me i sterpikë me gjak të kshtênvë vllazneve të vet.

Qet e bertet Mbreti kuer i shkon kjo fjalë, e mâ eger se bisha urdhnon edhe nji herë me i dhetue atà gjind; e fjala e tij kryhet.

Po më gjith ket shemtim shka bâjnë tjerët burra qi në dorë i kan armët me të cillat sá herë i kan mujtë e shtrue anmiqt e mbretnís? Jo tjeter, por se i napin zêmer shoqishojt me qindrue trimnisht e me dekë per fé; e sidomos Maurici i pari i tyne me dy ndimtarët e vet Kandidi e Esuperi, nget poshtë e perpjetë neper at gjind, e se të cillin e çorton, e shtyen e e ndezë me ja mbajtë besen të Lumit J. Krisht. „Kqyrnie, ju thote, gjakun e shokve t' uej qi per fé shêjte u derdh; msimin e tyne, e trimnín shêjte manie para sŷsh, e mêrrni zêmer edhè ju, per ne u lyptë, jeten t' uej m'e dhanë me të plotë gzim per fé të J. Krishtit. Shokët e kan fitue; e prej vêndit të lumnís kû janë tuj gzue, kqyrin né shka bâjmë."

Njikshtu zêmrue e ndezun të gjith në dishir me e dhanë vehten per fé, ja zbluene Mbretit mênden e vet me kto fjalë fort t' urta e plot me trimní.

III. Fjaltë qi ja thane Masimianit.

„Ushtarët t' ú jena, o Perenduer; por jena edhè sherbtorët e Zotit të vertetë; tŷ t' a kena detyrë sherbimin e ushtrís, atij të Lumit pastrín e shpirtit; prej tejet mârrim rrogen, prej Zotit kena gjithshkahin. Per me mârrë mbrapa tŷ s' mund t' a lâmë Zotin; Zotin qi âsht Krijuesi e Zotnija i jonë, e do mos do edhè i joti. Në mos na urdhnosh ndo 'i punë kundra si, na të rrijmë në giuj si gjith herë; per ndryshej nuk mundena me t' u

shtrue, se mâ parë e mâ fort na duhet me ndigiue at të Lumin.

„Të gaçem na ké m' u pergjakë me anmiq të mbretnijes, por m' u perlye me gjak të pafajve nuk na e nep rruga. Kto armë e kto duer janë msue me shtypë anmiqt e bâkqít; por nuk janë per me fikë gjytetasit e bâmirët. Per me i dalë zot atdheut i kena njeshë kto armë, e jo per m' e sharrue. Deri tesh gjithmonë kena luftue per të drejtë e per rrugë, e per pshtim t' atdheut, e nder sá të vshtira e rreziqe njiky mendim na ka ngushllue.

„Me të drejtë e me zêmer sherbimin t' a kena bâ e nder luftna gjith herë me trimní jena prûe; e di ti vetë. Sot në mos ja majshim besen Zotit, tý si kena me t' a mbajtë? Per me i ndigiue Zotit bé e besë i kena dhanë; edhe me të sherbye tý jena të perbém; në mos na shterngoshin bét qi i kena bâ Zotit, bét t' ua si kan me na shterngue?

„Ti do qi të shkojmë me kerkue të kshtênët e me i mbytë; nuk ké pse hape aq lerg per me i gjetë: qe na ktu jena, të gjith jena të kshtênë e besojmë në Zotin e vertetë Kriuesin e gjithshkahit, e në Birin e tij të hyjnueshem J. Krishtin Zot.

„Edhè pse kena pá me kta sý shokët t' onë tuj e lânë kryet nen shpatë e të gjith prej gjakut të tyne jena sterpikë, idhnim per ta nuk kena pasë as pik lodjet s' na ka pshtue kah e páme dekun gjith at burrë; por gzim na ka pasë zêmra, e fort i kena lumnue, pse e patne fatin me hjekë keq per të madhin Zot.

„E tesh prá, o Perenduer, shterngimi me i dalë zot vedit e me dekë nuk po na shtyen m' u sjellë kundra tejet; disprimi i të mbrâmit ças qi trimnon nierin nder rreziqe nuk po na mbushë mênden me shfrye në tý..

„Armët i kena në dorë; po t' i qesim para: nuk duem me bâ qânder me ta; mâ fort na kânde me dekë se me mbytë gjind; mâ mirë na duket me bjerrë jeten se me jetue fajtorë. Në mos e laç at mênde t' a dijsh se zjerm, mundime e shpatë e gjithshka tjeter jena të gaçem me durue. Të kshtênë e mbajmë vedin; nuk mundena me vûe dorë kundra kshtênimit.“

IV. Desin të tânë per fé.

Si e pau Masimjani se fjala me ta s' i ecte, urdhnoj ushtrís me i rá asajë gjind e me i hjekë të tânë nen shpatë. Lëshohen çetat tjera permbî ata Shêjten, e asnji nder ta nuk ikë, asnji së bertet as së mundohet me pshtue; por i qesin armët per tokë, e dikush ulë qafen me ja pré gjakbâsi, dikush i qet parzmen per me ja thérë, e të gjith si kînja të butë e lëshojnë védin në dorë të paféve e mushet ajò fushë me trupna të tyne.

Njikshtù maroj ky popull shêjtnish, qi dijti m' e bâ n' asgjâ ket jetë të rrêjshme per me fitue at jetë qi së mbaron kurr; njikshtù e kreu sherbimin e lumnís kjo çetë e bekueme, qi tesh me tuba t' Êjve âsht tuj e levdue Zotin në rregjiní të parrîzit.

Í muer mbrapa m' at lumní edhè nji ushtár tjeter qi neper shkajk të tyne e dha jeten per fé. Ky kje Shêjti Sh' Viktor ushtár i moçem, të cillin e qiti rruga andej pari kû ishte ushtrija tuj dá plaçkat e të dekunve; kje thirrë prej shokve m' u bashkue me ta per me hânger e me pí; por aj nuk ju ndigioj, bilè me fjalë qi ju tha i bâni me mârrë vesht se sá në mní i kishte per atà punë qi ishin tuj bâ. E pvetne a ishte i kshtênë; jau kthej qi i kshtênë ishte e kishte per të kênë gjithmonë. Me të shpejtë e mbytne, e shpirti i tij fluturoj në parrîz.

Lum ato kohna të cillat edhè prej ushtarve të shekullit delshin çeta të plota qi fitoshin rregjinín e Qillës!

V.

Shêjti Sh' Artem, e Kandida shoqa e tij, e Lina e bija e tyne Virgjin.

Nder letra qi kalxojnë matrizimin e Shêjtit Sh' Pjeter xhakue e të Shêjtit Sh' Marcelin prift, këndohet se si nji farë Artemi, qi ishte rojsi i të burgosunve, e shpija e tij kje sjellë në fé të vertetë; e se si ky nieri me të shoqen e me të bijn

e dha jeten nder mundime per me e dishmue fén e Jezu Krishtit. Nder ta shifet çiltas forca e mëshrira e Tenzot kah i xuer prej rruget të dënimit e jau fali me të shpejtë regjinín e parrîzit.

I. E bija e Artemit në dorë të shejtanit. I Sh' Pjetri ja nep fjalen t' et me ja librue vajzen así mûndit në besoftë mbë J. Krishtin. Me çë sharte ju shtrue Artemi ktij kushtit.

Sikursè nder dhéna tjera, edhè në Rromë e mundoshin kshtênimin në kohë të Dioklecjanit. Artemi ishte rojsi i burgjeve, e mbate nder hekura Shêjtin Sh' Pjeter xhakue. Djálli i kishte hî në trup së bís të ktij Artemit, e e mundote per çudë.. Per gjith ditë e shkrepte per tokë e e bâte me hjekë keq në gjith farë mndyrësh. I ati kishte idhnim të madh per ket punë, se vajzen e dote fort.

E pau i Sh' Pjetri se neper at shkajk kishte mujtë me fitue shpirtin e atij nierit, e i tha: „Artem, ndigioma ket fjalë; besò në J. Krishtin të Birin e Zotit të vertetë, e vajza e jote ka m' u shëndoshë." „Faleminderës, i pergjegji Artemi, se çë kshíll po më nep! Zoti i yt nuk po mundet me pshtue tý qi beson më tê e po hjek per tê sá mundime në burg, e ka me pshtue vajzen t' ême në besosha më tê?" — „Zoti i jêm mundet me më pshtue, ja kthej i Sh' Pjetri, por nuk do me m' a pritë të miren. Do bilè qi une tuj hjekë keq më ket shekull t' a fitoj lumnín e parrîzit."

Së dijti Artemi shka me i thanë tjeter, por mêndja nuk ju mbush; e per me ja dhanë fjalen qi me besue në J. Krishtin i lypi dý punë: e para, qi Zotyn t' a pshtote Sh' Pjetrin prej burgut mâ të terrshem kû kishte per t' a shtî e per t' a lidhë me dy parë hekra; e dyta, qi perpara se me u bâ i kshtênë t' a shndoshte vajzen e tij; e veç mbas ktyne mrekullinave kishte per të besue më të Lumin J. Krisht.

I Sh' Pjetri shndritë prej Zotit i pergjegji: „Jo per me sprovue të madhin Zot sikuersè ké mênden ti, por per me qitë në dritë hyjnín e pushteden e të Lumit J. Krisht, kjoftë mbetë si thae ti: prîm tu shpija, se pa më çilë kush deren, pa m' i shlirue kush hekurat, pa më prî kerkush, kam me t' ardhë." Artemi u nis tuj luejt kryet e tuej thanë: „Ket të shkretin prej mundimesh e ka lânë mêndja."

II. Sh' Pjetri i shkon Artemit te shpija, e gjind shum kthehen në fé shêjte.

Si kthej Artemi në shpí ja diftoj grues së vet fjalët qi kishte lidhë me Sh' Pjetrin, e se si e mbate at nieri per të mârrë. Por e shoqa qi me zêmer dishrote me ju shndoshë vajza, mundohej mos me i qitë kote atò fjalë, e pvette burrin per kuer i kishte thanë aj nieri qi kishte per t'ardhë. „Per sot — i pergjegji Artemi, por po çuditem edhè per tý sá e trashë jé; edhè me u ulë Jovi, Zoti i ynë, prej qillet, nuk kishte me mujtë me i shdrŷe kekurat!" —

„E prandej, i thote gruja, ka m' u dukë qi Zoti i tij âsht mâ i madh, e më tê duhet me besue, në kjoftë se e bâni nji punë qi as Jovi s' kishte me mujtë m' e bâ."

Njikshtù flitshin, e kishte fillue m' u mbuzgë, kuer qe i Sh' Pjetri me dyer mbyllë ju hîn mbrêndë veshun me nji petk të bardhë e me kryq në dorë.

Të mârrun meç prej asi të pámit i bijnë nder giûj tuj thanë: „J. Krishti âsht Zot i vertetë, e tjeter s' ka posë tij." Me të shpejtë edhè Lina bija e tyne flet njasò doret, e mbas atyne fjalve djalli nuk mujti me qindrue më tê, por duel tuj bertitë se pushtedja e J. Krishtit po e perxête prej atij trupit e po ja hiqte doret at nieri qi e kishte pasë deri atëherë.

Tuej ndollë kto punë ngasin gjindja e shpís e sherbtorët, e edhe atà besojnë më të Lumin J. Krisht. Hapet fjala per rrethë, e mblidhen gjind e madhe. Treqind burra e mâ se treqind grá kthehen në fé shêite e lypin pagzimin. Artemit nuk i mbaston fitimi i asaj gjind, por nget te burgu e ju thotë të burgosunve qi në daçin m'u bâ të kshtênë të dalin prej burgut e të shkojnë te shpija e tij. I Sh' Pjetri tuej u gzue per at lumní qi i duel fés, nget me gjetë priftin-Marçelìn, e e çon te shpija e Artemit, e aty ja qet para gjith at nieri qi lypte m' u pagzue e me hî në vathë të fés së vertetë.

III. Artemi me të shoqen e me të bíjnë des per fé.

Asò ditsh Sereni, qi ishte sundimtari i vêndit e gjith egercim kundra kshtênimit, rá i lig; e prandej Marçelini e Pjetri patne kohë me i mësue mirë e me i forcue në fé atà qi u kthyene.

Si u shëndosh prej dergjet, mas katerdhet ditve çoj me thirrë të kshtênt qi ishin kênë në burg per me i shterngue me dalë fejet; e atëherë i kalxuene shka kishte ndollë, e me të shpejtë çoj me lidhë Artemin me të shoqen e me të bijnë; e si i erdhne para, dote qi perdhuni t' adhrojshin idhujt. Por atà i thane trimnisht: „Na besojmë në të Lumin J. Krisht të Birin e Zotit të vertetë, e prandej nuk mundena m' u perlye me zakone të pafésh.“ Pa fjalë tjeter sundimtari urdhnoj qi t' i mytshin.

Edhé i kapne me i çue n' vênd të shenjuem, e Zotyn i lumi premtoj qi m' at rasë të bishin asajë rrugës Sh' Pjetri e Sh' Marçelini rrethue me shum të kshtênë, qi shkojshin me pá Meshen më ndoj llagore, e hasne ballë per ballë. Tuj e pá gjith at morí gjindjet ana e qeveritarit u tut, e u vû me ikë. Por mâ të rrít e mâ të fortit nder atà të kshtênë ju vûne mbrapa, edhe i xûne, e me fjalë të mira u munduene me jau kthye mênden m' u bâ të kshtênë. Por atà kurrsesì nuk ndigiune; veç ju desht me ndêjë aty rob deri qi të kshtênët kryene punen e vet.

Marçelini m' at llagore tha Meshen e me Shêjtin Sakramênd forcoj Artemin e tjertë mos me ju frigue dekës; masandej me Sh' Pjetrin tuej ndêjë në mjedis të popullit, u suell prej gjindjes së qeverimit, qi nuk ndigiuene m' u kthye në fé të J. Krishtit, e ju tha: „Si e shifni ju vetë, me pasë dashtë na, kishim muejtë me ju bâ ndo'i të keqe, e nuk jau bâme; kishim muejtë me jau hjekë doret Artemin e të shoqen e të binë e nuk jau hoqme; kishim muejtë me ndimë të Zotit me ikë kësi vêndit e me ju lânë me duer thatë, e nuk e bâme as ket punë. Si ju duket?... Shka thoni?...“

Por atà të pa fé verbue prej shejtanit, si e páne se kush nuk i pritëte m' e shfrye idhnimin e vet, kapne Sh' Pjetrin e Sh' Marçelinin e i lidhne per nji lis, deri qi të vîte fjala e qeveritarit; Artemit ja prene kryet me shpatë, e Kandiden e Linen i rrxuene prej dritsorjet e i mbytne me gur.

VI.

Nji shpí e martrizueme.

Shêjti Sh' Vital e Sh' Valerja
e dy të bitt e tyne Gjervazi e Protazi.

I madh âsht zâni i ktyne Shêjtnave në Itale e njeti per kishna qi ju ka ngrehë kshtenimi, per rrelike të tyne qi në shum vênde gjinden, e per mrekullí qi kan punue. Me cok dihet qi jeten e dhane me lumní per fé të J. Krishtit; por të gjitha ndollít e jetes të tyne, e të kohës qi kjene, e të mundimeve qi hoqne nuk dihet me sigurë, se letrat e shkrueme asi motit permbî ta nuk na rane në dorë.

Në Milan e páne driten kta Shêjten, e thonë qi Shêjti Sh' Vital kje shpijes së madhe e nder të parë t' atij gjytetit. Kje i martuem, e i shkruem n' ushtrí, e per ket punë e prej vetinave të mira qi në tê shkelxeshin, kishte të ndeshun e fort të shkuem me qeveritarë qi kundershtojshin fén shêjte. Prej Valerjes, qi ishte grue fort e pershpirtshme, pat dy dielm, Gjervazin e Protazin, të cilt i rriti me hití të madhe në hír të Zotit e në trimní shêjte sikursè e bâni dishmí mbarimi i tyne.

I. Shkajku i martrizimit i Shêjtit Sh' Vitale.

Njikshtu na e kalxojnë shkruetarët e moçem si ndolli puna me kênë kapë ky Shêjt e me kênë mundue per fé. — Nder kundershtime qi pat Kisha Shêjte në kohë të hershme (nuk dihet nden të cillin Mbret) Shêjti Sh'Vital mundohej me gjith zêmer me ju bâ ndimë të kshtênve qi ishin në burg per fé, e me i trimnue me bajtë me gëzim mundimet qi hiqshin; e kjo veper e mëshrirshme i ecte mâ fort, pse tuj kênë ushtár kishte të ndeshun pa dá me ta, as kush s'e vête oroe. E por Zotyn e di se sáve ju ba qânder me fjalë të veta e i trimnoj mos me bjerrë lumnín e martrizimit. Veç per njenin e dijm; pse ajo punë u bâ shkajk m' u kapë ky Shêjt, e m' u mundue.

Erdh Sh' Vitali në Ravenë me nji farë Paolinit, qeviritarë anmik féjet e mik i tij, e nji ditë i qilloj me pá nji mjek të kshtênë, êmnit Ursicin, i cilli mbas shum mundimesh kje gjikue me dekë.

Vêndi kû do të mbytej ky nieri, thirrej Te Lari, pse aty ishte shum ksi lândet. Ursicini kuer mbrrini m' at vênd u tut e rá në kujtim. Shë Vitali qi e kishte mârrë mbrapa e rrite tuj e vû oroe, s' u ndal kuer e pá rrezikun e atij shpirtit, por i briti: „Ursicin mjek, qi jé mësue me shëndoshë lngatët e tjerve, ruje vedin mos të sharrojsh per gjitmonë. Mbas sá të vshtirash e mundimesh ké mbrî Te Lari; mos e tret kunoren qi i madhi Zot t' a ká

bâ gadi.“ Trimnue prej ktyne fjalve Ursicini pêndohet, bje në giûj me të shpejtë, shtrîn qafen qi të ja presin, e des per dishmí të fés të J. Krishtit. Gëzue fort në zêmer per ket punë Sh' Vitali mêrr korpin e ktij Shêjtit, e vorròn në gjytet të Ravenës kû edhè sot êmni i tij nderohet.

Mbasandej tuj pámun të paudhat e egertinat e atij qeveritarit, ju prish e nuk shkoj mâ m' u dukë te aj, e qeveritari si per ket punë si e mâ fort pse Sh' Vitali e kishte sblue vehten të kshtenë, e ja kishte hjekë shejtanit prej thojsh at shpírt qi kjè tuj rá në dorë të tij, urdhnoj me e kapë e me ja çue para.

II. Sh' Vitali nep jeten per të Lumin J. Krisht.

Ky trim i fortë qi kah dit e kishte mësue vehten me luftue per fé, e tuj pá tjerët e tuj i trimnue, e kishte ndezë vedin në dishír me hjekë keq e me dekë per të Lumin J. Krisht, aspak nuk u tut kuer i erdh fjala m' u burgosë, as nuk i lujti gjaku faqe kundershtarit. E kuer qeveritari i tha me adhrue idhujt, ky urtisht i pergjegji se kurr s' kishte per t' a ndigiue. E kapne e e shtrîne permbî nji vegel mundimesh, e perdhuni dojshin me ja ndrue mênden. Por Shêjti tuj kqyrë gjygjtarin, i tha: „ O sá i pamênd jé qi kujton se më bân me kto mundime me rá m' at zjerm, prej të cillit deri tesh jam mundue me xjerrë tjeter kênd.“ — E pau

gjygjtari se bosh i shkote mundi me tê, e kështu urdhnoj me e çue *Te Lari*, e aty jo me e mbytë me shpatë, por me çilë nji pus deri të delte ujë, e mbrêndë m' e shtî me krye teposhtë e me e mbëlue me dhé e me gur.

Kjo dekë e vshtirshme nuk e tuti Sh'Vitalin, por qindroj trimnisht në dishmí të fés shêjte; edhè bâne më tê si urdhnoj gjygjtari.

Por sherbtori i idhullit Apolo qi e kishte shtî gjygjtarin me e mbytë Sh' Vitalin m' at mëndyrë, rá në dorë të shejtanit qi i hîni në trup, e per shtat dit shkoj tuj u sjellë rreth e rreth vêndit kû ishte vorrue Shêjti, e tuj bertitë: „Ti po më djeg, o Shêjti Sh' Vital, ti po më djeg, e fort po më mundon.“ Mbas shtat ditve i mallkuemi e bâni me rá në lum, e aty u mbyt nd' ujë.

III. Sh' Valerja des per dishmí të fés shêjte.

E muer vesht Valerja deken e burrit, e prej Milanit ngau në Ravenë per me gjetë korpin e tij e me e mârrë me vedi. Por të kshtênët e Ravenës nuk ja lshuene, e vetë i shoqi qi ju duk ja bâni me e hjekë at mênde. Tuj kthye në Milan me zêmer të gzueme per lumní të burrit, hasi më do të pafé, të cillët kishin bâ nji flî idhullit vet e ishin tuj e ngran at mish. Si e páne gruen, e ndalne, e zdrypne prej kalit, e me perdhuni dojshin me e bâ me hânger me ta. Por gruja nuk ju ndigioj, e çiltas ju tha: „Une jam e kshtênë, e

nuk m' a nep feja me prekë m' at mish, qi ju ja keni kushtue Zotit t' uej." Egercue prej ktyne fjalve u lshuene më tê, e kaq e rrahne e e shkrryene, qi shokët e sajë e muerne por sá gjallë e e çuene në Milan; e aty mbas trí ditve diq me gëzim, e me kunorë të martrizimit shkoj m' u bashkue me fatin e vet në Qiell.

IV. Gjervazi e Protazi i gatohen martrizimit, e si e kryene.

Kta dy vllazen mbas dekes të babës si muerne në dorë zotnimin e shpís, hîne e dáne gjânë e vet vobekve, lëshuene gjinden qi e kishin të bléme per sherbim, tjeter së mênduene veç se me ecë per rrugë të prindës e m' u bashkue me ta në lumní të parrîzit.

Tuj shkue motin n' uratë e në pendesa e në këndime të pershpirtshme nuk mujtne fort giatë me i pështue mënís e idhnimit qi kishte më ta anmiku i shpirtit e ndjeksit e tij.

Sherbtorët e idhujve, si kalxon nji leter e moçme, ja mushne mênden qeveritarit, qi do të nisej per nji luftë, me shterngue kta burra me adhrue idhujt, në dote me kthye prej asò luftet me lumní. E aj tuj mârrë vesht të shtimet e atyne të mbrapshtve, u mundue me ja çartë mênden ktyne dy vllazneve. Por pa fryt: pse kta Shêjten tuj ndjekë trimnín e qandren e prindve të vet, nuk ju shtruene fjalve të gjygjtarit, as s' ju tutne lav-

deve të tija, as s' u lodhne prej mundimeve qi hoqne; por të dy e dhane jeten per me nderue të Lumin J. Krisht.

Tjera diftime qi këndohen permbî ta në do letra të moçme, nuk dihet a jânë krejt të verteta e prandej po i lâmë më njen anë.

V. Si kjene gjetë e kjene bârt korpnat e ktyne dy Shêjtnave.

Por permbî lumní të ktyne dy Shêjtnave mâ fort se prej shkrimeve të patemèl, qi mârrin êmnin e nji farë Ambrozit e të nji farë Filipit, na mundena kalxime të drejta me xjerrë prej letrave të Shêjtit Sh' Ambroz, e të Shêjtit Sh' Agostin, e të Paolinit, të cillët na diftojnë se si per mrekullí kjene gjetë korpnat e tyne, e na i lane të shkruemë punët e mdhaja qi ndodhne kuer u bartne eshtnat e tyne. E njikshtu qilloj puna.

Ishte vjeta 386, e i lumi Shêjti Sh' Ambroz sundote Kishen e Milanit. M' at kohë partija e Arianve e pshtetun prej Gjustinës, qi ishte e ama e Perendorit Valentiniano, kishte çue krye, e shum idhnimin ja qitëte Shêjtit Argjipeshkev. Por Zotyn i lumi qi ngushllon të pervûjtit e i del zot sherbtorve të vet, ja knaqi zemren Shêjtit Sh' Ambroz tuj kthye në rrugë të drejtë neper dorë të tij Shêjtin Sh' Agostin, Dietarin e fortë të Shêjtes Kishë; e si per pêng e per shêj t' asajë qetí qi dote me ja falë

kshtenimit, e bâni me i gjetë korpnat e Shêjtnave të martrizuem, të Gjervazit e të Protazit.

Shêjti Sh' Ambroz tuj kthye prej Rromet kishte prûe me vedi do rrelike të Shêjtnavet Apostuj, e me lulzim të madh e kishte shugurue në nderë t' Apostujve nji kishë të madhe, m' at rrugë qi i thonë „*Dera Rromake*"; e më tê kishte vûe atò rrelike. Mbasandej kishte ngrehë rishtas nji kishë tjeter, qi tesh i thonë *Kisha Ambrozjane*, e dote m' e shugurue edhè atê. Atëherë shumica gadi per nji gojet hîne me i thanë, „O babë, shuguroje edhè ktê si kishen e *Derës Rromake*," (e doshin me i thanë qi edhè më tê të vête rrelike Shêjtnish). E Sh' Ambrozi ju pergjegji: Kam per t' a shugurue njashtù ne gjeça eshtna të martrizuemsh; e me'i herë shndritë prej Zotit vêhet me i kerkue me shpnesë qi me i gjetë. Si me pasë fjalen prej së nêltit, e tuj u dridhë xhakojt prej çudijet, urdhnòn me e çilë token para parmakut qi ndrryte vorrin e Shêjtnave të martrizuem, Nabore e Feliçe. Fillojnë m' u dukë do shêje; t' tânë pa zâ presin mbarimin, e qe zblohet nji arkë. E çilin, e gjejnë (thotë Sh' Ambrozi më nji leter qi i shkroj Shêjtes Marçelinë Virgjin moters së vet) dy nierz të mdhaj fort sikuersè ishin djelt e zgiellun t' asajë kohës të moçme: „*Invenimus mirae magnitudinis viros duos, ut prisca ferebat aetas.*" Eshtnat ishin të pa lujtun e krejt në vênd të vet, e me shum gjak ishin sterpikë ânat e arkës; kryet ishte i dám prej trupit. Prej mbramjet kjene bartë e çue në kishë të Faustes e gjith

naten e shkuene n' urate e tuj i dhanë lavd Zotit. Ne nesre me lulzim të madh kjene prûe në kishë Ambroziane, e më ket të bajtun filluene mrekullít qi kalxojnë Sh' Ambrozi, e Sh' Agostini qi i pau edhè aj me sŷ, e Paolini prift qi shkroj jeten e Sh' Ambrozit.

VI. Mrekullinat qi ndollne m' at rasë.

Nji mrekullí të tre e kalxojnë mâ giatë, e edhè une po ja u diftoj gadi krejt me fjalë të Sh' Agostinit. Nji nieri êmnit Severo, me zanát kasap, me gjytet prej Milanit, i verbët shum vjet e i njoftun prej gjytetlíve, tuj ndije zhurmen e popullit qi shkote e vîte, pëveti per shka bâhej ajo festë e aj lulzim. E si i kalxuene, u gzue; e i lutet prîsit me e çue m' at kishë. E çojnë, e lypë me e lânë m' u avitë me i prekë atà eshtna me nji shamí. I perket, ja avitë at shamí sŷve, e me nji herë i çilet të pámit e shëndoshet krejt.

E Paolini thotë qi në kohë kuer shkruete ket ndollí aj nieri ishte gjallë, e me divocjon të madh sherbete m' at kishë, kû ishin korpnat e ktyne Shêjtnave.

Permbî tjera mrekullí njikshtû flet Sh' Ambrozi në predikim qi at ditë bâni popullit të vet: „Jo pa arsye shum kush ket punë e thrret të njallunit e të martrizuemve. Por une due m' e peshue a thue ky të njallun âsht per ta o mâ fort per né; njimend të martrizuemt janë njallë. Ju e dini, bilè

ju vetë keni pá shum gjind pshtue prej djemneve; shum tjerë por sá prekne petkat e ktyne Shêjtnave u shëndoshne prej lngatve qi kishin; keni pá sot tuj u pertrî mreknllít e hershme.... vetë ju po shifni sá e sá të shëndoshun gadi thaçë prej hijes t' atyne korpnave të shêjtnuem. Sá shamija, sá pelhura tjera po qiten permbî atà eshtna per me i mârrë andej e me i rujtë per derman. Të tanë dishrojnë m' u prekë me kînd t' atyne pelhurave, e kush e ka at fat shëndoshet."

VII. Smira e idhnimi i Arianve féshtremët.

Tuj e pá gjith at popull qi mlidhej te kisha, gjith at lulzim festash, e gjith atò mrekullí gjith nduersh, fort i gzohej zemra Shêjtit Argjipeshkev e kshtênimit mbarë. Por féshtremtit smirzez digjeshin prej idhnimit mbrênda sarajit të Mbretneshes qi ishte partijes të tyne. Prandej Sh' Ambrozi ne nesre tuj predikue popullit njikshtù i thotë.

„Atà qi ja kau smirë, kaq në marrí janë kapë, qi me ja hupë të drejten të martrizuemve, të cillve vetë djemnit jau dishmojnë pushteden. Por nuk âsht per t' u çuditë. Pse kaq e madhe âsht mënija e të pafeve, qi mâ shum herë e flet të drejten shejtani se atà. Shejtani thote: Jezu i Biri Zotit të vertetë, pse vjen me na mundue para kohet? E çfutnit së ndîshin kto fjalë, edhè nuk besoshin mbë të Birin e Tenzot. Njashtù ju keni ndie djemnit tuj bertitë e tuj dishmue qi nuk mund t' a

durojnë mundin qi janë tuj hjekë prej të martrizuemve, e tuj thanë: Pse keni ardhë me na mundue kaq rrebët para kohet? E Ariant thonë: Kta nuk janë të martrizuem, e nuk munden me i dhanë mundë shejtanit, as me pshtue kênd prej tyne.... Duen me hupë punen e atij të verbtit qi i erdh të pámit e sýve; por aj nuk e hupë, e e bân dishmí se âsht shëndoshë. E thotë: Une tesh shof, perpara nuk shifshe; thotë nuk jam mâ i verbët, e çiltas e dishmon. Atà mundohen me e hupë ndéren, por punen nuk munden me e hupë. I verbti qet dishmitarë të gjith atà qi i vîshin rreth, e i prîshin rrugave; thotë se tuj prekë petkat qi mbłojnë eshtnat e ktyne Shêjtnave me 'i herë i erdh të pámit. Por atà nuk nepen... epet shejtani prej të rameve; nuk nepen Ariant. Thote shejtani: E dij kush jé ti; ti jé i Biri i Zotit të vertetë. E çfutnit thoshin: Nuk e dijmë kush âsht aj. Sot e dje e parmbramit djemnit thoshin: E dijmë se jemi të martrizuem. E Ariant thonë: Nuk ju njofim; nuk dona me marrë vesht; nuk dona me besue. Thonë djemnit të martrizuemve: Keni ardhë me na mundue. Ariant thonë: Nuk janë kto mundime djemnish, por sendergjime me rrêjtë robnín"...

Njikshtu flitshin të pafét, por prifti Paolin kalxon edhè mrekullín qi u ndolli atyne në saraj të Mbretneshes; e thotë: „Shum Arian mbrenda sarajit bashkë me Mbretneshen Gjustinë rrishin tuj i vûe në lojë kto të mira qi bâte Zotyn, e tuj thanë qi Sh' Ambrozi me të holla kishte blé do

gjind m' u shtî të djemnuem, e me bertitë se janë tuj hjekë mundime prej të martrizuemve; kuer pa prit e pa kujtue njênit nder ta i kcen djalli në trup, e fillon me bertitë qi sikursè aj ishte tuj hjekë mundime, njashtù hiqshin edhè të gjith atà qi nuk u besojshin të martrizuemve, e nuk e mbâshin Shêjten Triní, sikursè msotc Sh' Ambrozi.

Mârrue prej ktyne fjalve atà faqezez në vênd qi me hî në vedì e m' u pêndue, e kapue at nieri e e mbytue nd'ujë, e ja shtuene vedit edhè at mkat.

Njikso doret janë féshtremtit e të pafét, e anmiqt e Kishes, e kundershtarët e të vertetes më gjitha kohnat. *Neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Edhè ne u njallshin të dekunit, nuk kan per të besue. Kjo âsht fjala e Zotit, e ndollinat e gjithhershme e bajnë dishmí.

VII.

Nji grue qi gzohet per martrizim të burrit të vet.

Shêjti Sh' Adrian e e lumja Natalia.

(afer vjetës 310.)

Nikomedia e Bitinies ishte nji gjytet fort i dhanun mbas adhrimit t' idhujve. E kuer i shkoj mrendë Masimjani Mbret i mbrapshtë per me mbytë

sá të gjête të krishtênë qi mos të ndigioshin mê mohue fén e Krishtit, kje çudë e madhe me pá më gjitha skutat e atij gjytetit nierzit kah bâshin flîja dikush qé e dikush mzet, dikush kinja e dikush desh, dikush edha e dikush shpend; të tana rrugat e rrugicat, të tana logjet e të tana shpijat kishin ka nji ltér, sa gjith gjyteti e rrethinat e tij qelbeshin prej tymit e prej eret të mishnave qi digjeshin. Qeveritarët silleshin poshtë e perpjetë gjytetit me shterngue të krishtenët me bâ asi dhunísh. E kush i kalxote kishte të holla e ndérna; ndeshkime të forta kush i mshehte; zjerm e mundime aj qi s' ndigiote idhujt me i adhrue. Prandej o prej tutet o prej lakmijet shoqi trathtote shoqin, miku shitëte mikun, i veti të vetin.

I. Njizet e tre të krishtênë xêhen e mundohen.

Asò kohet i vojt fjala Qeveritarit se nji tubë të krishtênë kishin shkue m' u mshehë më nji shpellë, e naten ishin ndí tuj këndue uratë; me të shpejtë çoj gjinden me i lidhë. — Ndolli qi tuj dalë Mbreti per me shkue me bâ do flîja, hasi mê ta; u ndal, e i thirri, e i pëveti a ishin vêndas a prej së perjashtit. I pergjegjne: „Na më ket vênd kena lé, por jena të fés të J. Krishtit.“ — „A nuk i dini, ju thotë Mbreti, mundimet qi janë të preme per atà qi mbajnë at fé e si mbaroj kush u gjet me at faj?“ — „Po, i dijmë të gjitha, i dijmë të gjitha“ i pergjegjin; „por nuk e kena bâ per gjâ

as at urdhnim t' and, as marrín t' ande. Edhè mâ pak kujdes kena pasë per shejtanin qi kaq fort epét e mundohet neper vegel të gjindes të mbrapshtë, nder të cilët ti jé mâ i pari."

Idhnohet Mbreti, e aty mb' at vênd urdhnon me i shtrî per tokë, e me shkopî e me thupra ferrash me i rrahë fort e fort, tuj shá e tuj britë: „Të vînë Zoti i tynë e t' i pshtojnë prej duerve të mija!" U lodhne të parët tuj i rrahë, e shtîni tjerë në kambë të tyne. Por atà Shêjten i thane: „Shto edhè tjerë, në paç, o anmiku i Tenzot; se sá mâ fort na i shumon mundimet, aq mâ teper na i shton kunorat." — „Qyqarët e zez," ju bret Mbreti, „âsht kah u kputet kryet prej trupit, e ju pritni kunora! Ndrroni mênde, josè ju muer pusi te tanë." — „Tý ka me të mârrë pusi e ké me shkue në férr, o bishë e anmiku i Zotit, qi mundon kaq rrebët sherbtorët e Tenzot, të cillët s' i kan bâ gjâ të keqe kuej." — Ndezet Mbreti sá së kalxohet, e urdhnon me jau shtypë faqet me rrasa rrumullake. — E bárin at mundim pa u dhanë aspak, bilè trimnisht ja plasin Mbretit nder sŷ egertín e vnerin e zêmres të tij, e i thonë: „Edhè na jena mish e eshtna porsì ti, e jena të pafaj; e sá do qi jé tuj na mundue kaq fort sá rrasat po thehen endè zêmra tý së të bâhet." — E kuer ju tha Mbreti, qi kishte per të ja u pré giûhen per me msue sherbtorët mos me i kundershtue zotnive të vet, Shêjtnit i pergjegjne: „A njimênd ti ké në mní atà qi i kundershtojnë zotnive të

vet?“ — „Jo veç i kam në mní, por edhè i mundoj fort,“ ja u ktheu Mbreti. — „Ndigioje prá sá dopak vedin,“ i thonë, „o i pá shpirtë. Mbasì ti i ke në mní e i mundon atà qi së ndigiojnë zotnít e vet kah shekulli, si kujtohe me na shterngue né mos me i ndigiue Zotit e Shelbuesit t' onë J. Krishtit, e me na bâ me fitue mundimin e pasosun qi rri gadi per tý e per shejtanin baben t' and?“ „Shka rri gadi per mue o të mallkuem?“ pëvetë Mbreti. „Zjermi i pasosun,“ i pergjegjne; „krymi qi së pushon kurr; mundimet qi s' kan mbarim; vájë e brimë e të zeza qi por aj Zot i di, qi t' i ka bâ gadi.“ — Tuj shá, tuj true e tuj u grî prej hujit, urdhnoj Mbreti me i lidhë nder hekura e me i burgosë, e aty me i mundue fort e mâ fort qi të ju vîte deka e mndershme e kadalshme.

II. Adriani tuj pá mundimet e Shêjtnave kthehet në fé të J. Krishtit.

Adriani, i pari i atyne ushtarve, qi kishin në dorë kta Shêjten, tuj e pá trimnín e tyne e qândren nder mundime, ju avitet e ju thotë: „Po ju lutem n' êmen të Zotit t' uej me më kalxue të drejten. Cillat janë atò të mira qi pritni per gjith kto mundime qi jeni tuj hjekë? Sepsè mue më duken qi do të jenë të mdhaja fort e të mrekullueshme.“ — I pergjegjin Shêjtnit: „As na nuk kena gojë me t' i kalxue, as ti nuk ké veshë me i ndîe.“ — „Po, a kurgjâ nuk keni mbârre vesht prej profet-

ve t' uej, e prej fejet e prej shkrimeve t' ueja?" — „Profetët," ja kthyene, „nuk i njoftne atò të mira krejt si janë, pse edhè atà kjene nierz, e nuk ditne gjâ mâ teper por shka i pelqej Shpirtit Shêjt me ju diftue. E Shpirti Shêjt per atò të mira ka thanë, qi as sŷni i nierit s' i ka pá, as veshi i robit s' i ka ndîe, as mêndja kuej s' ka mujtë me ja mbârrë shka i ka bâ gadi Zotyn atyne qi e duen." Tuj i ndie kto fjalë Adriani kcen ndermjet të tyne, e ju thotë shkruetarve: „Vênie, po ju lutem, edhè êmnin t' êm me êmna të ktyne Shêjtnave, se edhè une jam i krishtênë." Mbreti kuer e pau në mjedis të tyne, e kujtoi se ka ndo'i padí permî ta e ju thotë shkruetarve: „Vênie në leter me të shpejtë at padí qi ka permbí ta i drejti Adrian." Shkruetarët i pergjegjne: „Ky tjeter nuk ka por po thotë se âsht i krishtênë, e lypë me e vûê êmnin e tij me të ktyne tjerve." Idhnohet Mbreti e me egertim i thotë: „Bjer në pêndim e lyp të falun; e thuej se të ka dalë pa kujtim ajò fjalë prej gojet, e une po e hjeki êmnin t' and prej asajë leters." Por Adriani ja kthej: „Po, une çë më ket ças po i lypi të falun Zotit per të mbrapshta e per mkate qi kam bâ." — Si i ndjeu kto fjalë, urdhnoj Mbreti me ja vûe hekurat edhè atij e me e çue në burg me tjerë e dau qi me i thirrë në gjýgj.

III. Gzimi i Natalies kuer mêrr vesht punen e të shoqit.

Njêni nder sherbtorë t' Adrianit nget me ja dhanë lajmin e ksajë puuë të shoqes s' tij Natalies, e i thotë: „Zotnín t' êm Adrianin me hekura lidhë e kan shtî në burg.“ Çohet gruja si e marrun meç, e prej idhnimit shkyen petkat, e tuj kjá e pëvetë sherbtorin: „Po per shka e kan shtî mbrendë?“ — „Pau disá vetë,“ ja gjegjë aj, „kah i mundoshin per shkajk t' atij qi i thonë Krisht, e pse nuk ndigioshin me adhrue idhujt; e pa e shterngue kerkush ju lut shkruetarve me e shtî në leter edhè êmnin e tij me të tyne, tuj thanë se dote me dekë me ta.“ — „Nuk e di ti per çë punë kjene mundue atò gjind?“ — „Po, të thaçë o zojë, pse nuk deshtne me adhrue idhujt, prandej kjene mundue.“ At herë Natalia gjith gzue në zêmer i ndrron atò petka të shkyeme, e me të shpejtë nget në burg te burri. Ishte kjo grue e krishtênë e bijë të krishtenësh, por tutej m' u zblue faqe tjerve prej kundershtimit të fórt qi atëhere i bâhej krishtênimit.

Si hini në burg, i rá nder kambë Adrianit, ja puthi atà hekura, e i tha: „I lum jé ti, o Adrian zotnija i jêm, pse ti e ké gjetë vetë at visár qi nuk t' a kan lanë prindja. Oh! per njimênd njikshtu ka per t' u bekue gjith i cilli nieri qi t' a druen Zotin. Tesh, o zotnija i jêm, tuj e bjekë mêndimin e ktij shekullit, ti po nise per at jetë

kû jé tuj çue para të mirat qi kan me të vjeftë në ditë të ngushtimit; m' at ditë, due me thanë, qi kan m' u gjetë ngusht të pasunit, e kan me pasë gjâ mieftë të vorfnit; m' at ditë qi s' ka me kênë kohë mâ me shitë as me blé; me mârrë as me dhanë; m' at ditë qi kurgjâ s' ka me mujtë me i pshtue prej kastigimit bâkqít as s' ka me mujtë shoqi me i dalë zot shoqit; jo baba djalit, jo nana së bijës, jo sherbtori zotnís, jo miku mikut; gjâja e malli s' ka me mujtë me i pshtue të pasunit, por gjith i cilli ka me bájtë barren e vet: *Unusquisque onus suum portabit* (Galat. 6. 5.) Por ti, o zotnija i jem, tuj i marrë me vedi të tana të mirat t' ua, po shkon me shpnesë të madhe në të Lumin Zot, pa drashtë të vshtirat e asajë jetë; bilè pa frígë ké me ja lypë gjygjtarit të drejtë shperblimin t' and, mbasì per lavd të tij po duron ktu zjerm e mundime. Mos t' a ndrrojnë mênden, o zotní, kurrnji sênd e ksajë jetë; jo prindja, jo shpija, jo arët e bashtinat, jo sherbtorët, jo tjerat sênde; të gjitha kto kalojnë, e prishen e vînë per ditë tuj mungue. Veç m' atà të mira ngule sŷnin qi së mbarojnë kurr, e qi ti edhè shpejt ké me i pá. Laqmimet e mivqe mos t' a pershkojnë zêmren; fjalët e tyne t' ambla e të rrêjshme mos t' a lodhin mênden, fén mos t' a çarsin. Kij në mní fjalët e tyne, kshillet e tyne në vesh mos i shtin, por qindroju trathtimeve të tyne. Mbaje gjith herë para sŷve msimin e ktyne Shêjtnave. Ndiqe trimnín e tyne, ec mbas gjurmve qi të kan lanë mbrapa. Mos

të mnerojnë idhnimi i Mbretit, as të pámit e mundimeve qi të duhet me hjekë; mos të frigojnë aj zjerm qi soset, as të vshtirat tjera.“ — Mbas ktyne fjalve prâni trimnesha.

IV. Natalia piqet më tjerë Shêjten e del prej burgut.

At herë Adriani i tha: „Shko n' shpí, o grue, e aty xên vênd. Kuer të na thrrasin në gjýgj, kam me të çue fjalë qi të gjindesh në kohë të dekes s' onë.“

U çue Natalia e shkoj te tjerët Shêjten, qi ishin m' at burg, e tuj ja u puthë hekurat ju thote: „Po ju lutem, o sherbtorët e Tenzot, ban-ju krah ktij ushtarit të Jezu Krishtit, nepni msime durimit, e permendjani shpesh lumnín qi ju pret. Sepsè qindresa e juej nder mundime ka kênë msimi i tij. Aj âsht fryti i të hjekunit keq t' uejit, âsht fitimi i mundimeve t' ueja. Shelbonie me t' uejin edhè ket shpírt. Neper tê e keni detyrue të Lumin J. Krisht ndej jú, e jeni bâ prindja e tij në shpírt, në kambë t' atyne qi ka në shekull e qi janë të pafé.“ E tuj ju rá perpara në giûj ja u puthte hekurat.

Masandej kthej prep te Adriani, qi ishte më nji vênd pós i lidhun, e prep i dha kshille e qortime të pershpirtshme, e gjith e gzueme duel me shkue te shpija.

V. Natalia kujton se burri ká muhue fén, e mêrr idhnim të fórtë.

Mbas disá ditsh Adriani tuj e pá se ishte afrue koha e shênjueme me dalë para gjygjtarit, ju thotë shokve: „A po m' a nepni lêjen me shkue e me mârrë sherbtoren t' uej e motren t' ême per m' u gjetë në kohë të martrizimit t' uej, se ashtù ja kam dhanë fjalen?“ „Po,“ i thane. Shêjtnit, edhè u bâne dorxanë per tê; rojtarve të burgut ju dha edhè do të holla edhè e lane me dalë.

Tuj shkue rrugës e pau dikush qi e njifte, e ngau me i diftue Natalies, tuj i thanë: „Zotnín t'and Adrianin e kan lshue prej burgut e qe po vjen.“ Ajò nuk i xuni besë. Por qe vjen nji sherbtuer, e i thotë: „E kan lshue zotnín t' êm e tek âsht tuj ardhë.“ Kujtoj Natalia se aj kishte ikë prej tutet, e prandej e kapi idhnim i fortë e hini me kjá. E kuer e pau me sŷ të vet, lshoj në tokë shka pat në dorë, e ngau e ja mbylli deren e sbpís nder sŷ, tuj bertitë: „Kjoftë lerg mejet aj qi la Zotin e nuk e mbajti besen; mos e thashtë Zoti me folë une me atê qi ja ktheu shpinden të Lumit; me ndie une fjalët e asajë giûhë qi mohoj Krijuesin e vet.“

Masandej tuj u kthye prej si i thote me idhnim: „O mâ i ziu nder të tânë nierzit! e kush të bâni me ja hî nji punës qi së paske pasë menden me e krye? Kush të hoq prej asajë qetís qi ké pasë? Si ma ktheve shpinen me ikë pa të sŷe kush; si

i qite armët per tokë pa u ndeshë me anmik? Si t' u varrue shtati pa të gjue kerkush?... E njimênd une u çuditshe tuj mendue a thue ishte punë me dalë gjâ ndérë prej kombit të pa Tenzonë, prej gjytetit të pa shpirtë; me dalë prej popullit të gjakbâsve nji pinjuell i dlirë qi me ja pasë anda Zotit; me mujtë ajri i perlyem prej gjakut të pafajve me dhanë erë të mirë para Zotit. — Po si kam me bâ tesh une e mjera qi kam lé prej të krishtênsh e jam lidhun në martesë me nji të pafé? As per nji grimë nuk kjeçë e dêjë me kênë kunora e nji të martrizuemit por me të shpejtë u bâna grueja e nji nierit qi muhoj fén; per pak më ngiati ndéra, e per gjithmonë ka me më mbetë mârrja; per nji grimë herë kjeçë e lume nder grá, e tesh nuk më bâhet me më pá kush me sŷ!"....

Adriani tuj i ndie kto fjalë nuk bâte zâ; por gzohej e mâ fort ndezej në dishír me e dhanë jeten e vet per fé të Lumit J. Krisht. I knaqej zêmra tuj i ndie atò fjalë prej nji gruejet, e gruejet të ré në mâ të miren kohë, e pak perpara shkue te fati i vet; se nuk ishin por tremdhet muej qi ishin martue. — Kuer e pá se kishte shfrye, çili gojen e i thotë: „Çilma deren, lum motra; nuk kam ikë prej tutet si kujton ti, Zoti mos e thashtë! por kam ardhë me të thirrë qi të gjindesh nder provë t' ona, sikursè t' a kam dhanë fjalen."

Por ajò nuk ja kishte besë, e i thote: „Qe ky Juda i dytë si do me më trathtue. Hiqu mejet, se e dij vetë si i bí mbrapa vedit."

Si shkoj disá kohë nder ksi fjalësh, i thotë Adriani: „Çilma, lum motra, josè po më duhet m'u nisë pa të pá; e tý ka me të mbetë bir në zêmer në mos mujsh me më pá para deket. T' a dísh se kam shtî dorxanë per mue shokët e mí, e me më kerkue më ket kohë e mos me më gjetë, ju duhet atyne posë të vetave me hjekë edhè mundimet e mija, edhè pse janë gadi të dekun prej shka i ka mundue gjygjtari i pashpirtë." Kuer i ndjeu kto fjalë ju mush mêndja Natalies, i besoj, ja çîli deren, e me dashtní u perfalue. E Shêjti Sh' Adrian i tha: „E lume nder grá, pse ké dijtë me i vjeftë burrit t' and e me e dashtë ktu në shekull sikursè vijnë."

VI. Natalia shkon me Adrianin te të burgosunit e mjekon varrët e Shêjtnave.

Adriani e muer gruen me vedi e bashkë me tê shkoj te të burgosunit. Tuj ecun rrugës e pëveti si i kishte vêndue punët e shpís; por Natalia e ngushlloj e ja mushi mênden me e hjekë kujtimin e shekullit, e mos me kqyrë tjeter veç punen qi kishte nisë, e lumnín e pasosme qi ishte tuj fitue.

Kuer hîni në burg, Natalia u suell rreth e rreth me pá atà Shêjten qi ishin nder hekura, e të gjithve ja u puthte hekurat. Por tuj vûe oroe varrët e tyne t' idhnueme e plot me kryma, çon sherbtoret me mârrë pelhurat e veta qi ishin të bukra e të çmueshme, sikursè i lypte kamba e sajë, e cilla

ishte zojë e randë si kah ana burrit si prej gjindís. Kuer ja prûne, muer e i dau rrypa rrypa, e hîni me dlirë atò varrë, e me i lidhë but e mirë, per mos me ja lnuer hekurat qi kishin në shtat.

VII. Të tânë Shêjtnit thirren në gjygj; veç Adrianin e qesin para Mbretit; e dishmon trimnisht fén e J. Krishtit.

Si erdh dita e shênjueme me dalë pará gjygjtarit, shkuene gjindja e qeverís me mârrë atà Shêjten, por prej varrësh e prej mundimesh qi kishin hjekë nuk mujshin me lujtë kambë, prandej i vûne permbî gomár; veç Adriani ecte me kambë të veta, pse ende s' e kishin mundue porsi shokët. Kuer mbrîne m' at vênd kû ngrehej gjygji, hîni nji i parë me i kalxue Mbretit; edhè i thotë qi kaq poshtë ka vojtë ajo gjind qi me i mundue rishtas ndollë qi napin shpírt pa ngiatë; por mâ mirë me i lanë pak m' u forcue, per me mujtë me ju dhanë mundime tjera. „Veç Adriani âsht shëndosh e mundet me bajtë mundime sá do; në ju begenistë Madhnís s' até, atê vetem po t' a bijmë perpara." E pelqej at fjalë mbreti; e urdhnoj me ja prûe Adrianin me nji mëndyrë qi me e mnerue kedò t' a shifte. E zdeshin petkash e i vênë permbî krah nji trá të madh. Adriani merr rrugen me tê, e shokët i napin zêmer e e ngushllojnë tuj i thanë: „Qe o Adrian, t' erdh e mira m' u ngarkue në mëndyrë të J. Krishtit me krygjë, e me ndjekë

të Lumin. Ruju mos t' a hjekun doret shejtani ket lumní; mos druej shka shef me sŷ, por kqyr të mirat qi të presin: mos e kij kujdes mbretin por mendò se të vshtirat e ktij shekullit s' i perkrahen kerkund lumnís të pasosme qi ka me na u çilë: *non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis.* (Rom. 8. 18.).

E Natalia i avitej e i thote: „O nieri, kqyr veç Zotin; i létë e i shkurtë âsht mundimi, i madh e i pamarim âsht shperblimi; pak ngiasin të vshtirat, e qetija e lumnueshme së mbaron kurr; në tokë bâhet lufta, në qiell âsht kunora. Ti n' ushtrí të shekullit per pak të mira të rrêjshme ké hjekë sa keq e jé vûe në sá rreziqe; shka nuk âsht rrugë me hjekë per me fitue rregjinín e parrîzit?"

Kuer mbreti e pau para vedit, i briti: „Fatzí, a e ké edhè at mênde të mârrë?" — „Njitesh" i pergjegji Adriani, „e kam lanë marrín, e po mundohem mos m' e bjerrë shpirtin." — „M' nigiò, prá," i thotë mbreti, „e avitu me ja bâ adhrimin zotave të mdhaj, sikursè ja bâj vetë; josè kam me të mundue sá s' ta mêrr mêndja." — „O mbret," ja kthen Adriani, „e si mâ ti me e lânë Zotin e vertetë qi ka falë tokë e qiell e dét, e gjithshka âsht në rruzollim, e me adhrue do idhuj të fligtë e të pa mênd? Se une atà kurr s' kam me i thirrë Zota, as s' kam kurr per t' adhrue idhuj të shurdhë e të pa gojë e të pa frymë porsi guri. Prandej shka ké mênden me bâ, bâne shpejt."

Ndezet mbreti e urdhnon me e rrahë me thupra. E mêrr vesht Natalia e nget me ju kalxue shokve, e ju thotë: „Zotnija i jem ka fillue mundimet.“ Mbasì e rrahne deri qi ju shprish shtati e i rá mishi copa per tokë e i shkoj gjaku rrkajë, i tha mbreti: „Fatzí, e gjith ket marrí t' a kan shtî në trû atà rrencakë?“ — „Pse ju thue rrencakë atyne qi të çojnë në shelbim? rrencakë të ndjimendët jeni ju, qi trathtoni gjinden e e bâni me sharrue per gjithmonë.“ — Xehet mbreti mâ teper e shtje m' e rrahë me shkopî. Por Adriani i tha: „Sá mâ fort të më shumojsh mundimet, aq mâ fort m' a shton lumnín.“ — E Natalia të tana fjalët e mbretit ja u kalxote atyne Shêjtnave. Mbreti nuk prâte tuj ju vûe Adrianit me muhue fén e me adhrue idhujt. — „Kí dhimë, i thote, per të rít t' and, e mos e çart vedin per kurrgjâ. Pasha zotat m' ka hî në zêmer bukurija e jote e po më dhime.“ — I pergjegji Shêjti: „Per ket punë mos u tut, se une kam dhimë edhe fort per vedi; e prandej nuk due me adhrue. idhujt.“ — „Me ja bâ adhrimin zotave, atà kan me t' a njitë doren; e une kam me të vûe në kambë qi ké kênë, bilè me të rritë edhè mâ fort. Ti jé shpijes fisnike, jé bír zotnísh; atà janë fundrí e të vobekët.“ — „E dij se m' a njef vendin, e shpín e fisnikín; por me kênë, o mbret, me i njoftë ti si duhet fisnikín e të mirat e njatyne, ka herë t' ishte dashtë me ju rá nder kambë qi m' u lutë per tý

me të pshtue prej thojve të shejtanit, e me fitue lumnín e tyne."

At herë mbreti tuj u ndezë edhè mâ fort urdhnon kater vetve me e rrahë në bark. Kuer e pá se prej të rámesh të forta i kishin dalë zorrët jashtë, pse ishte Adriani i rí e gjâ i njomë, i bâni me prâ, e i thotë Adrianit: „A e shef, o Adrian, dhimen qi kam per tý? E nuk do edhè m' u pêndue? Bjeri në dorë zotave të mí, e po thrras mjeksit me të shëndoshë, e po të ndali në shpí me védi." I pergjegji Adriani: „Mbasì ti po më premton gjith kto të mira, po të më kalxojnë zotat të tú, shka kan me më dhanë ata? qi t' a dij a kan farë pushtedjet." — „Zotat nuk napin të gjegjun, as nuk flasin." — „Mbasì prá zotat të tú nuk flasin as s' i napin kuej të gjegjun, pse ti o i pa shpírtë, ju kushton fllije e i adhron? e jo veç i adhron ti, por edhè perdhunon né qi jena me mênd e me gojë me ja bâ adhrimin atyne?"

VIII. Mbreti i çon Shêjtnit prep në burg. Natalia me shoqe mjekon varrët e tyne.

Idhun sá së diftohet, urdhnon mbreti atà nierz mè i çue prep në burg. Atà qi mujshin me qindrue në kambë i shtŷshin per dhuni; tjerët i ngrehshin porsì cunga rrshanë. Natalia i dha krahin Adrianit me u pshtetë, e tuj ja mbajtë kryet me dorë, i thotë: „Ti jé i lum, o Adrian, zotnija i jem. Qe Zotyn të ka begenisë me të shkrue

nder Shêjten, e me të bâ me hjekë keq për atê qi perpara hoq keq per tý; tesh ti po shkon në lumní.“

Kuer kthyene në burg, të tânë atà shokë u falne me Adrianin, e e muerne ngrykë; e kush nuk mund të ndreqej me ecë, kambadoras i avitej, e i thoshin: „Gzou në Tenzonë, o vllá, se êmni i yt âsht shkrue me Shêjten të martrizuem.“ — „Edhè ju gzoniu,“ ju pergjegjte Adriani, „por edhè lutniu per mue qi mos të më lodhin shejtani, se kam nisë fort me u pakue.“ „Mos u frigò, o vllá, i thoshin; anmiku i shpirtit së ka me mujtë me të bâ gjâ, tuj i pá mundimet të tua e qandren t' ande ka me ikë prej tejet. Edhè na droshim per tý kuer ishe endè nieri; mbasì e kalove shkallen e nierit, kena shpresë qi shejtani s' ka me pasë dorë në tý.“ — Natalia nuk prâte tuj ja shî gjakun, e tuj ja lye varrët me barne.

Kishin ardhë në burg xhakonesbat e tjera grá të divoçme per sherbim t' atyne Shêjtnave e me ja u mjekue varrët. E sidomos zojat mâ të rânda të gjytetit mbas msimit të Natalies e kishin mârrë në dorë ket veper të mshrirshme. I vojt në vesh mbretit kjo punë, edhè i rá keq mjeft; e dha shterngim të fórtë mos me lânë aty e mbrapa me hî grá ne burg. Natalia kuer e ndjeu at fjalë, shkurtoj flokët e u vesh si trim, e ashtù mujti prep me hî e me ju sherbye atyne Shêjtnave. Nuk âsht gojë me kalxue bisedët e saja me të shojnë e vet; e se si pa prâ i lutej me ja xjerrë prej

Zotit hirin me dekë me tê, e mos me mbetë e vetme m' at gjytet të zí nder sá rreziqe; i lutej per at dashtní qi kishin me shoqishojnë e per at sherbim qi i kishte bâ nder mundime; ja qitte para detyren qi ka burri me e rujtë e me e pshtue fatin e vet, sikursè mson Sh' Pali; e më gjitha mndyrët mundohej me e fitue prej Zotit të miren qi me e dhanë jeten per nderim të J. Krishtit.

E muerne vesht tjerat grá hartimin e Natalies, e u vûne me e ndjekë; e shum nder mâ të randat zoja i prene flokët e giatë, ndrruene petkat, e ashtú mujtne me hî e me dalë, e me ju vjeftë Shêjtnave në burg.

IX. Sh' Adrianin me gjith shokë e mbysin me egertí nder sŷ të Natalies.

I shkon fjala mbretit qi grát ndrrue petkash prep po hîshin në burg, e qi shum uder atà të burgosun ishin tuj dhanë shpírtin prej mundimeve qi hiqshin, e prej varrve qi kishin fillue m' u brît; e per mos me i lânë me dekë ashtû me qetí, urdhnon me ja u shtrî kambët permbî nji kullë, e me shpatë me ja u pré. Edhè si tha aj u bâ.

Natalia kuer i pau se erdhne me vegla të mordes per me krye fjalen e mbretit, ju duel para e ju lut me fillue te Adriani; pse dresht mos të mnerohej tuj pá tjerët kah disshin m' at mëndyrë. Si ngulne kullen ne tokë, vetë Natalia muer e i shtrîni kambët e Adrianit permbî tê, e sherbtorët e mbre-

tit i rane shpatë e ja qitne kambët në tokë. At herë Natalia i thotë Adrianit: „Po të lutemi, o sherbtori i Krishtit, qi t' a shtrîsh edhè krahin me t' a pré, e t' i pergiajsh tjerve Shêjten qi kan hjekë sá mundime.“ Adriani ja dha doren e e shtrîni permbî kullë; e atà me të shpejtë ja préne, edhè i duel i bardhi shpírt. Masandej shkuene te tjerët Shêjten me ja u bâ si Adrianit; e atà pa pritue aspak i shtrîshin kambët tuj thanë me zâ të neltë: „O Jezu Krisht Zot, merre ti shpirtin t' onë!“ E me atò fjalë në gojë njêni mbas tjetrit fluturuene në lumní të parrîzit.

X. Do ndollína qi mrekullojnë të vorruemit e tyne.

Urdhnoj mbreti per mbas deket korpnat e tyne me i djegë në zjerm, per mos me ardhë, thote, të krishtênët me i mârrë e më i adhrue porsì zota. Natalia e kishte mshehë krahin e Adrianit; e kuer sherbtorët muerne korpnat me i çue te furra per me i djegë, ajò ju shkote mbrapa, e mlidhte rrugës at gjak qi derdhej prej atyne trupave; e ashtù bâshin edhe do tjera grâ të divoçme; bilè edhè petkat e gjakbâsve qi ishin të sterpikuna me gjak të Shêjtnave i bléne me të holla shtrêjt.

Kuer i qitne atà korpna prej s' neltit në furrë të zjermit, grát qi ishin ndejun lerg, britshin: „O Shêjtnit e Tenzot, t' ju bijnë nder mênd per né në parrîz!“ E Natalia ngitte te poshtë e perpjetë si me dashtë e me u hjellë m' at zjerm, e thote

tuj kjá: „Më mêrr me vedi, o i lumi Adrian; mos më lên vetun më ket jetë të rrêjshme e plot me rreziqe!“ E mandej pushote.

Por kuer ráne ata korpna në furrë, çoj Zoti pa pritë e pa kujtue gjamë, e vetimë, e shí të rrebët e të dridhun toket të fortë sa gjyteti e gjith rrethinat u tundne, e zjermi i furrës u fik prej ujit. Rojtarve u hîni mnéra, e dikush mbet dekun atý.

Ngane at herë të krishtênët e grát e pershpirtshme e i gjetne korpnat të paprekun aspak sá asnji flok nuk kishte kênë djegë. E tuj u bâ gadi me i vorrue, nji i krishtênë i divoçem e i njoftun del me të shoqen e ju bje nder kambë, e ju thotë: „Na kena pasë ndêjë më ket rrethinë; por tuj pá mbrapshtín e ktí gjytetit ka herë kena dalë kndej e kena xânë vênd në Bisanzio. Epnani né korpnat e ktyne Shêjtnave e po i shtîm në barkë, e po i çojmë me i mshehë në vênd t' onë deri të desin ky mbret kundershtár i fés; mbasandej me lulzim si âsht udha kena me i barët e me ja u dhanë prep. Ne i vorroshi ktu, ka me i diktue i pafeu, e ka me i xjerrë e me i tretë.“ E pelqyene at fjalë, edhè ashtù bâne. Por Natalia e mbájti per vedi krahin e Adrianit; e pshtuell më nji pelhurë të mndashtë e të balçmueme, e e vûni nen nenkresë të shtruemes kû flête.

XI. Shka i ndolli aty e mbrapa e si mbaroj e lumja Natalia.

Mbas disá ditsh nji i parë i ushtrís ja lypi mbretit Natalien me ja dhanë per grue; pse ajò ishte e pasun fort, shpijes së madhe edhè e híshme mjeft e e kandshme. Neper gojë të do grave qi kishin të hîm e të dalun te ajò, ja zbloj Natalies at mênde. Ajò e urtë si duhej, i çoj fjalë: „Edhè une po gzohem tuj e marrë vesht ket punë; por po i lypi tre muej kohë me u bâ gadi; se nuk âsht nieri çë faret do aj qi po më lypë per grue.“ E kshtu i nisi shkusat me fjalë të mira. Masandej u avit shtratit të vet, rá në giûj me ftyrë per dhé, e tuj kjá njikshtu híni me u lutë: „O Zot i madhnueshem, ngushllimi i atyne qi janë në váj e n' idhnim, qandra e të mjerve e të poshtnuemve, kqyr prej sherbtores s' ate, e mos premtò qi të perlyhet gruja e sherbtorit t' and Adrianit. O Zot i mshrírshem, ké me i harrue ti hekurat qi barti per dishmí të fés s' ate? Kambët e kputuna, duert e préme të tijat ké me i qitë në harresë? Ké me i bâ u' asgjâ mundimet qi hoqne sherbtorët të tú per lulzim të fés shêjte? Ah! jo, o Zot; por në sŷ t' atyne mundimeve pshtom prej duerve t' animiqve të tú; shtratin e Adrianit sherbtorit t' and mos t' a perlyejnë i pafeu; prej trathtimeve e prej qellimit t' atij nierit të pa shpírt më pshto ti, o Zot, qi jé i mshrírshem e fort i dhimshem; tŷ të kjoftë ndéra per gjithmonë.“

Tuj u lutë kso doret e me tjera fjalë fort giatë, lodhë prej idhnimit e muer gjumi. At herë nji nder asì Shêjtnish ju duk e i tha: „Pagja kjoftë me tý, o Natalia, sherbtorja e Tenzot; shpresò, se Zotyn nuk të ka lshue doret, e na nuk e kena harrue mundin qi ké hjekë per né, por sá kena dalë para të Lumit J. Krisht ja kena diftue dishirin t' and qi me ardhë edhè ti te na.“ — E pveti me 'i herë Natalia: „Po Adriani, zotnija i jêm, a duel me ju para J. Krishtit?“ — „Po edhè na prîni,“ i pergjegji Shêjti. — „E tesh çou,“ i tha, „e bîn në barkë e shko m'at vênd kû pushojnë korpnat t' onë; aty Zotyn ká me të çue me të marrë, e ké m' u bashkue me né.“

Si erdh në vedi, u çue Natalia; la gjithshka pat, pós krahin e Shêjtit Sh' Adrian, hini në barkë me shum tjerë qi ikshin prej kundershtimit e muer dedin. I vojt fjala e t' ikunit atij zotnís e ngau me të shpejtë te mbreti, e i lypi dorë me marrë ushtarë me vedi e me ju vue mbrapa per dét.

Ja dha mbreti lêjen; por sá u shtye pak sahat rrugë në dét, çoj Zotyn nji dubí kaq të fortë, sá barka kje hjedhë në breg, e disá nder ta u mbytne edhè nd' një.

E barka më cillen ishte Natalia thete dedin pa mûndë; kuer prej mjęsnatet shêjtani ju duket lundratarve të Natalies më nji barkë tjeter me gjind mbrendë, i thrret me zâ të nêltë e i pvetë: „Kah vîni? e ku po shkoni?“ — „Vimë prej Nikomediet, i pergjegjin, e dona me shkue në Bisan-

zio.“ — „Keni gabue, ju thotë; s' âsht ajò rruga; sillni në krah të shmangët.“ — Dote i mallkuemi me i shtye në mjedis të dedit e me i bâ me hupë.

Atà ndiginene. Por qe ju duket Shêjti Sh' Adrian e ju thotë: „Kjetë mirë per rrugë; mos e merrni vesht ate: aj âsht nji i bjerrun qi do me ju bâ me sharrue;“ e m' at ças i mallkuemi me gjith barkë u zhduk. Çohet Natalia e me gzim të madh e shef Adrianin qi më nji lundricë ju prîte e u tha: „Qe Adriani, zotnija i jem.“ E aj u shduk e nuk e pane mâ. Por tuj shkue fort mirë rrugës mbrritne m'at vênd ku ishin korpnat e Shêjtnave. Aty Natalia permys per tokë i pershndeti ata eshtna të bekuem; krahin e Adrianit e vûni afer trupit të tij, e ndej shum tuj thanë uratë. Të krishtênt qi aty ishin tuj e pá të lodhun e kshilloshin m' u çue e me marrë nji grimë pushim; por ajò ju thote qi të luteshin per tê. Njatje vonë e muer gjumi, e ju duk, thonë, Shêjti Sh' Adrian, e i tha: „Pagja kjofët me tý, o sherbtorja e Tenzot, e bija e të martrizuemve; eja e mêrre kunoren qi ké fitue.“ — U çue e ja u kalxoj shokve at të pám; e si kthej te korpnat e Shêjtnave, tuj thanë uratë i duel i bardhi shpírt.

Erdhne masandej shokët e tuj dashtë me e çue, e gjetne dekun. Ju falne nderës Zotit e me lumní e vorruene afer atyne Shêjtnave.

VIII.

Dy djelm të rí miq nder vedi e shokë nder mundime.

Shêjti Sh' Epipod e Shêjti Sh' Lekë të martirizuem.

I. Kush kjene, si u mshehne e si kjene xânë kta dy Shêjten.

Në kundershtim qi hoqne nder sá tjera Kishnat e Vjenës e të Ljonit, kaq e madhe kje mizorija kundra të krishtenve e kaq të forta kerkimet per me i diktue, sá të pafét kujtojshin se e kan hupë m' ata vênde êmnin e krishtenimit. Nuk e dishin të mjerët, qi *sanguis martyrum est semen christianorum,* gjaku i të martrizuemve âsht fara e të krishtenve, e jetët e kputuna prej shpatës t' armikut janë porsi kokrra e grunit qi qitet në dhé per farë. E arsyeja âsht, pse feja e Jezu Krishtit nuk âsht hartim i robit por dhuntí e Zotit, e kundra të Lumit nuk ká t' ecun hollimi e mundi i nierzve; *non est consilium contra Dominum.* Me pasë kênë puna e krishtenimit sendergjim nierit, me të vishtira qi ka hjekë ishte shqimë qýsh ne parë; por mbassi âsht prej dores të Zotit, të tana pushtedet e ferrit e gjith furija e nierzve të kqí

nuk ká mujtë me e tretë prej faqes të dheut, por gjith herë tesh ndandmbëdhet qinda vjet prej sá luftnash e prej sá të rrahunash duel mâ i fuqishem, mâ i kulluem e mâ i lumnueshem.

M' at kohë prá qi të pafét mârrisht kujtoshin se nuk gjindej mâ nder ta i krishtên qi me ja derdhun gjakun, dikush i trathtoj e ja dtftoj qeveritarit Epipodin e Leken; ky ishte grek me fis; aj gjytetas i Lionit.

Të dy ishin djelm shpijes së mirë e të pasun, e qýsh të vocerr në shkollë u lidhne në dashtní si me kênë burra të pjekun. E mbassi ishin të krishtênë e fort të këndueshem, pá mûndë e perpiqshin mênden me shoqishojnë si kah shpirti ashtû kah shekulli, sikuerse e lypë miqsija e vertetë.

Të ndezun kah féja e kah rruga e Zotit i nepshin shoqishojt ndîmë e fuqí m' u rritë per ditë mâ fort në sherbim të shpirtit, në pastrí e në vepra të mshrírshme. E kso doret ajo miqsí shêjte ju vijte per m' u bâ gadi me dalë dhuntí e kandshme para atij Zotit qi e poshtnoj vedin me dekun në krygjë qi me i bâ per vedi zemrat e nierzve.

Të dy të rí në mâ të miren kohë, rrethue me të mira qi mos me ja pasë kuej lakmí, e të pá martuem, kuer e páne se të pafét per ditë mâ fort egertoheshin kundra të krishtênve, menduene me e ndjekë kshillin e të Lumit J. Krisht, qi thotë, kuer të ju ngushtojnë kundershtimi më nji gjytet ikni më nji tjeter; e edhè pse m' at krahinë

nuk gjindej per të krishtênin vênd i sigurtë, u munduene me gjetë nji vênd pak të mshehtë. Vetun e pá i pámun kush, dalin prej gjytetit e shkojnë më nji rrethinë aty afer, kû rrite nji grue e vejë e krishtênë e e divoçme, e në shpí të sajë qi ishte e keqe sá mos m'u kujtue kush se rrijnë atà zotní mbrêndë, shkuene disá mot. Por tek e vona, kuer premtoj Zotyn, të pafét qi kerkojshin kta dy vetë si i vërbti driten, i diktuene: e kaq ne e papritun ju rá anmiku, qi tuj dashtë atà me ikë per nji rruginë të ngushtë, prej ngutet i treti Epipodit njena e mathun, qi masandej e gjet ajò gruja e e rujti porsi vizár e neper tê Zotyn i lumi punoj shum mrekullí.

II. I çojnë te Gjygjtari. — Epipodit mbas disá mundimeve ja presin kryet.

Si i xuene, i çuene në burg, e mbas trí ditve i qitne para gjygjtarit. I pveti ky, e atà çiltas i pergjegjne: „Na jena të krishtênë.“ Populli kuer i ndjeu kto fjalë u ndez gjith mbarë, e filloj m'u perzije, e vetë qeveritari egertue si bisha ju nep brimë të madhe, e i rreh me fjalë të forta. „E po endè, ju thotë, marrija e nierzve po do me i ndêjë kundra zotave t'onë? endè urdhnit të mbretave ju vêhet kamba prej robve, e në nji zotat e Mbretat po bâhen n'asgjâ? Kû janë mundimet qi ju kena bâ me hjekë? kû janë krygjat? kû shpatat? kû bishat? kû hekurat e kuqun në zjerm? kû ndeshki-

met e rrebta qi i kena shtye pertè morden ? Gjindja ka dekë, trupat e tyne bâ pluhun i ka perhapë era, vorr nuk ka mbetë; e êmni i Krishtit endè qindron, permêndet endè ? O gjind per t' u shtypë me gjith farë mundimesh : me çë mende keni qindrue më nji fé të jasakshme ?..." Njikshtu kapej i pámêndi kundra punve të Zotit pá tjeter dobí veçse me idhnim të vetvedit?

Mbas ktyne fjalve urdhnon gjygjtari me i dá vetmas; e ndalë Epipodin pse ishte mâ i rí e i dukej mâ i udobshem me u thye, e tuj u shtí se po ká dhimë per tê mêrr me i folë me fjalë t'ambla. Më njenë anë prej shumicet të nierzve qi adhrojnë idhujt mundohet me ja mbushë mênden se i drejtë âsht besimi i tyne; e prej mndyret t' udobshme qi ju bâhet sherbesa mundohet me ja prûe ket besim të kândshem. Më tjetren ânë kerkon me ja qitë para sŷve të mndishme e të perbuzun fén e J. Krishtit, pse âsht feja e pakve, pse adhron nji nieri të kryqzuem qi lypë pêndesë e shterngime, e gzimet e korpit i ndalòn. „E çë të mirë, i thotë, ká me mujtë me ja dhanë aj Krishti i juej besimtarve të vet, mbasi vehten nuk mujti me e pshtue prej mundimeve e prej doret të nji popullit të keq?"

I pergjegji Epipodi: „Une nuk jam aq i pa temeluem në fé t' ême qi me m' a lodhë mênden kto fjalë t' ua; dhima qi po difton se ké per mue, nuk âsht dhimë por egertí; të ndêjunit me jú âsht dekë e gjithëhershme; deka prej duerve t' uja âsht lumní e madhe. Jezu Krishti Zot njimend ka dekë,

por edhè âsht njallë; e tuj kênë Zot e nieri ka dekë e âsht njallë per me çue nierzt në parrîz.“ Por per me ja mbyllë gojen gjygjtarit, i la punët e holla të fés shêjte qi aj nuk i mêrrte vesht, e njikshtu i foli: „Nuk e dì ti se nieri âsht dý sêndesh, shpirtit e korpit? Shpirti âsht per me prî e me sundue, horpi per me ndigiue. Flligshtít me të cillat ju nderoni djemnit, njimênd e knaqin korpin, por shpirtin e mbysin. Ç' farë jetet âsht prá ajò më cillen pjesa mâ e mirë e nierit e ká gjith damin? Na, i tha, per të mirë të shpirtit e mundojmë korpin t' onë; per të mirë të shpirtit i kundershtojmë veseve të kqija. Ju korpin t' uej e bâni Zot, e porsi shtâzët kujtoni se deka âsht të sosunit e jetës. Na nuk jena m' at mênde; por ne dekshim të mbytun prej jush e lâmë ket shekull, e fillojmë lumnín e pásosme.“

Çuditet e idhnohet gjygjtari prej ktij të gjegjunit, e urdhnon me ja shtypë gojen me grushta. Edhè mâ fort trimnohet Shêjti, e tuj qitë gjak e dhamë prej gojet, thotë kto fjalë: „Une bâj dishmí të Lumin J. Krisht se âsht Zot i vertetë bashkë me Atin e pushtueshem e me Shpirtin Shêjt, edhè âsht rrugë qi të Lumit të ja fali shpirtin t' êm. Kso doret jeta nuk më mêrret jo, por më ndrrohet mâ e mirë.“

Gjygjtari urdhnon me e vjerrë më nji vegel, e me ja shprishë shtatin; e sherbtorët e tij me gerhana ja qitne mishin grimca grimca per tokë. Populli tuj e pá qandren e tij nder ato mundime

u ndez mâ fort, e me brimë të madhe ja lypi qeveritarit me ja dhanë Epipodin në dorë. Por gjygjtari mos m' u koritë nuk ja lëshoj popullit, veç e hoq andej, e urdhnoj me ja pré kryet.

III. Ne nesre mbas disá provsh e mundimesh mbysin edhè Leken.

Ne nesre mbas deket t' Epipodit, qeveritari per me shfrye idhnimin e vet e me ja bâ qefin popullit, çoj e thirri Leken.

Per me ja mbushë mênden qi me e lanë fén shêjte, ja qiti para sŷesh mbarimin e tjerve të krishtên qi kishin dekë per fé, e së mbramit martirizimin e Epipodit mikut të tij. Shêjti i pergjegji, qi me ato fjalë edhè mâ fort po ja ndezte zêmren me dekë si atò: „ A kujton ti, i tha, se kan mbarue ata shpirtna qi ti i ké dá prej trupit? Atò kan hî në lumní të parrîzit, e juve jau kan mujtë. Nuk mundet êmni i të krishtenit me hupë, pse Zotyn i Lumi e ka temelue me mndyer, qi me jetë të krishtênit të mbahet, e me dekë te tyne të hapet. Zotyn sundon në qiell e në tokë e gjithkund; gjithshkahi në dorë të tij âsht; shpirtnat qi ti kujton se i ké mbytë janë tuj gzue në parrîz; ju me zota t' uej keni m' u djegë në ferr. E pse e dij per të vertetë qi miku i êm i dashtun Epipodi ká mbrrí m' at vênd lumnijet, une mâ me gzim po eci mbas si. Bania trupit t' êm si të duesh; shpirtnat t' onë na i merr në dorë Aj qi na i ka falë.“

Gjygjtari e bâni m' u shtrî per tokë, e urdhnoj tre vetve me e rrahë pá mshrirë. Tjeter nuk ndîhej prej gojes të Shêjtit veç fjalë uratet. Shoq mas shoqit ndrroheshin mundimtarët pembî tê, e i lumi aspak nuk lodhej. E pvetë gjygjtari: „A jé prep m' at mênde?" e Sh' Leka i pergjegjë: „Zotat t' ú janë djemen; e Zoti i pushtueshem e i gjithershem âsht rojsi i mêndes e i dishirit t' êm.

Atëherë qeveritari tuj thanë se mârrija e të krishtênve kishte vojtë m' at cak, qi me ju dukë ndér qandra nder mundime, per me ja hjekë at lavd, urdhnoj qi me e vû në kryq. Por kaq të râme të forta i kishin dhanë, qi shtati i tij ishte të tanë shprishë, eshtnat kishin dalë prej vêndit, e barku ishte çilë; prandej Shêjti Sh' Lekë tuj thirrë ndimen e Zotit e tuj ju lutë pá ja dá, pá hjekë tjeter mundë e la ket jetë per me fluturue në lumní të parrîzit.

Korpnat e tyne kjenë vjedhë prej të krishtênve e vorrue bashkë më nji mal, per me ja u mshehë të paféve. Kuer erdh koha, Zotyn i Lumi i qiti në dritë me lumní të madhe tuj punue shum mrekullí neper shkajk të tyne.

IX.

Nji nanë fisnike qi e trimnon djalin me dekë per fé.

Shêjti Sh' Sinforian prej Autunit.

I. Natyrë e kândshme e vyrtyte të ktij Shêjtit.

Në vjetë 180 nen sundim të mbretit Aurel duket se kje martrizue ky Shêjt, e kje mbytë me shpatë jashta mureve të gjytetit të moçem, qi at herë i thoshin Edua, e sot Autun në Francë.

Gjith jeta e tij e mbarimi kjene të shkelxyeshem; por perubî të tana vín me u peshue të rít e tij, shkajku i mundimeve qi hoq, do të gjegjuna qi i dha qeveritarit të páfé, e trimnija e s' amës së tij kuer e pá djalin se po niset me dekë per fé.

Prej nji shpijes të mirë e fort të pasun duel ky fmí, e qýsh heret prindja u munduene me e temelue krishtenisht si nder këndime si nder vepra të mira. Të pjekunit e mêndes e pastrija e shpirtit i nepshin lulzim në mâ të miren stinë të motit; e tuj u rritë per ditë në shêjtní e në dije kaq t' gjith të mirve ju hini në zêmer, sá të tanë çuditeshin e e mbajshin per êjëll parrîzit.

Me dije qi pat prej së neltit, e me urtí e me roje qi i vûni vedit diti me pshtue prej atyne rreziqeve qi shekulli trathtuer ja vên perpara se të cillit të rí per me e damtue kah shpirti; e diti me ecë pá shmangë aspak kah rruga e shelbimit.

E cilli i mirë nuk i lakmon djelmnís kso doret? Kush nuk i lumnon? Shka lypet per mâ mirë? Fisnik e me gjâ mjeft, në lule të motit, i paster nder vepra, i dishem e i hollë, me urtí mâ se plak, e me vyrtyte gjithfarshë qi me çuditë gjithkend. E tesh prá shifnie trimnín e qandren qi ja shtîni në zêmer ktij djalit feja e Jezu Krishtit.

II. Si kje kapë e si e dishmoj fén e J. Krishtit.

Edua e moçme, gjytet i permendun i Francës në kohë të sundimit të Rromës, ishte fort e dhanun mbas adhrimit të zotave të rrêjshem, e permbî tjerë nderote Berecinten, Apolin e Djanen.

Nji ditë per me nderue Berecinten me lumní mâ të madhe ishté mbledhë prej katundeve shum gjind, e kishin putin e asajë së mallkuemes më nji qerr, e ashtû e sillshin neper rruga të qytetit me madhní. Hasi më tê s' dij se si Sinforjani; e kaq ju ndŷe ajo punë, qi pá pasë kujdesin as frigen e asajë gjindes, trimnisht e zbloj mênden e vet, e s' ndigioj kurrsesi me e nderue at pút. Lëshuene më tê e e kapne, e me të shpejtë e çuene tu Erakli qi ishte qeveritari i vêndit, e kishte

ardhë aty me mênde qi me ja tretë faren të krishtênve.

O ju qi në mende t' uej mbaheni të mdhaj e krenoheni, e por jeni aq të vogjel e të pá zêmer qi ju tutë nji e qeshun, nji e shame, nji fjalë; ju qi msheheni mos të ju shofin nji nieri i pá mênd, o nji fêmen e pá nderë, perpiqniu me ket djalë, i cili forcue prej fejet, prej të drejtes e prej të pershpirtshmit qyqe vetun e mba në dorë flamorin e fés e rrugen e shelbimit faqe nji popullit zhytë e mbytë në marrina. Si ju gitet? Ku ju duket se gjindet trimnija e vertetë e qandra e zêmers, a në sherbtorë të J. Krishtit qi pá marre e dishmojnë fén e vet, o mb' ata qyqarë qi i shtrohen shekullit e mârres të rrêjshme të tij?

Ndinie ket djalë si flet me gjygjtarin. E pvetë si i thonë êmnit e ç' nieri âsht; e i pergjegjë: „Jam i krishtênë, e më thonë Sinforian.“ — „Pse e perbuzë ti putin e zojes s' onë?“ — „T' a kam kalzue psehin, i thotë; jam i krishtênë. A nuk të mbaston? Po të diftoj edhè mâ çiltë: Une adhroj Zotin qi sundon në qiell, e putin e shêjtanit jo veç s' e adhroj, por edhè ne më laç ti, me duer të mija po e bâj copë e grimë.“

Ja këndojnë letrat e mbretit qi urdhnojshin gjithkush me nderue putat, e mundohen me ja lodhë mênden me të mira e me të vshtira. Por kurrgjâ s' e lot; gjith të cillit i pergjegjë me dije të mrekullueshme e gjithkuej i qindron. Së mbramit ja

nep në dorë sherbtorve qi t' a rrahin pá dhimë, e urdhnon m' e ndrye në burg.

III. Kah shkon me dekë per fé e ama i nep zêmer.

E lâne disá dit me hjekun në burg, e mandej e çuene te gjygjtari. E aty prep me premtime e me lavde u munduene me ja kthye mênden, por nuk ju eci; se Sinforiani sá mâ fort ishte ligshtue në shtat e xî prej së rrahunave, aq mâ teper kah shpirti kishte mârrë fuqí, sá nuk pat të vshtirë aspak me e brigue qeveritarin per egertina qi ishte tuj punue. „E perlyen, i tha, selín e gjygjit aj qeveritár, i cilli me shpatë të kanunit faqe popullit e mbytë e e sharron shpirtin e vet, e bân qi gjithmonë jeta e tij të jét e mndîme." I diftoj sa të pá temel ishin premtimet e tija e të tana të mirat e gzimet e shekullit, e se si veç më Zotin e vertetë gjindet gzimi e lumnija e njimêndshme.

Kah nuk prâte gjygjtari e lodhej me ja mbushë mênden, Sinforiani ja plasi nder sŷ të tana marret e turpet e atyne zotave të flligtë të cillve aj dote të ja bâte adhrimin. Prandej idhnue gjygjtari dha urdhnin me e mbytë. Kah e çojshin ket djalë të mrekullueshem jashta gjytetit per me e mbytë, e dashtuna nana e tij prej së neltit të mureve e thrret per êmen e i thotë: „Sinforian, o bír, Sinforian. Kí nder mênd Zotin e vertetë. Trimnou o bír, nuk mundena na me ju tutë nji dekës qi

me të vertetë na çon në jetë të pásosme e të lumnueshme. Në qiell ngule zêmren, e kqyr at të Lumin qi prej andej sundon gjithshkahin. Sot nuk të merret tý jeta, por të ndrrohet në mâ të mirë. Me nji të ndrruemun të kandshem po shkon në lumní. Jetë âsht kjo dekë, të cillës ti tuj ju shtrue i mbytë të gjith anmiqt t' ú, e lumnon permbi ta."

O nanë e dêjë per ket farë djalit! o djalë i ndritshem ndéra e ksajë nanë!

Tuj e pá ket çudë të nji nanës qi nuk kján por gzohet per të birin kah ja mbysin; qi nuk e ndalë por e trimnon me ja falë jeten Krijuesit të vet; të nji djalit zêmer burrë qi me të knaqun i ndigion fjalët e nanës së vet, e xehet prej tyne mâ fort në dishír me e dhanë jeten per shêjten fé, e nder sŷ të nanës së vet e vên qafen nen shpatë e fiton lumnín e parrîzit, oh! si i bâhet se të cillit me thanë: E lumja nanë! i lumi djalë! E pse nuk kena edhè na kso nanash? pse nuk jena edhè na ksi djelmsh? Kah treti prej nesh qandra e trimnija e të krishtenve te moçem? Si hupi shêjtnija e tyne? Kù gjinden sot asò nanash trimnesha? kû asì djelmsh zêmer hekur?

Djelmní e shkretë, qi lemun e rritë nder lakmime të shekullit, tjeter së të ka ânda por shka t' a knaqë trupin, kuer ké m' u çue prej atij poshtnîmit të mêndes e të zêmers qi të ka çudnue? E kuer, tuj i kujtue msimet e veprat e trimave të moçem, me të cillët nji e ké fén, ké m' u turpnue permbî vetvedi, e ké me kqyrë me u dhanë

mbas veprave tjera sikursè t' i lypë feja e hyjnueshme e fisnikija e ndertimit t' and?...

X.

Nji virgjin gjashtëmbëdhet vjeç fiton kunoren e martrizimit, qi e buer nji trim i shkretë.

Dishmitarët e Lampsakut,
Pjetri, Ndreka, Pali e Dionizja.

I. Martrizimi i Sh' Pjetrit.

Afer vjetës 251, në kohë të kundershtimeve të mbretit Decio, në rrethinë të Lampsakut, gjytet i Mizjes n' Azí të vogel, kje xânë nji djalë i rí i krishtênë, êmnit Pjeter; i páshem kah trupi, por mâ fort kah shpirti, lulzote në fé shêjte e në dashtní per të Lumin J. Krisht. E çuene te qeveritari; e kuer e pveti, „a ishte i krishtênë?“ i pergjegji: „Po, i krishtênë jam.“ Ja diftoj gjygjtari urdhnimet e mbretnave të pashpírt qi dnoshin fén e J. Krishtit, e mandej i tha: „Çou e kryja flìn Zojës së madhe Venere.“

Kqyrni deri kû shtŷheshin nierzit e pa Tenzonë, atà qi sundoshin e ngreheshin me msue popujt, due me thanë Rromakët; e mos u çuditni në kjoftë se edhè sot shifni o ndîni prej atyne qi mbahen të dishem e qi kujtojnë se s' kan nevojë per Zot as per fé, disá punë qi vrasin në mârrí e në pashpirtní. Qe ky gjygjtár nuk turpnohet me e shterngue ket djalë të ndershem me ja bâ adhrimin nji grues të pa nderë.

Sh' Pjetri i pergjegji: „Po çuditem, o gjygjtár, si ti po më lypë me ja bâ nderimin nji grues të pa nderë e të flligët, e cilla si kalxojnë shkrimet e jneja, ka bâ kaq të zeza qi âsht mârre me i permênde. E atyne qi punojnë si ajò ju i nepni ndeshkime të forta. Me çë zêmer prá ti do me më shterngue me ardhrue nji fêmen qi ju vetë e thirrni të pandershme e magjype."

Ndezet gjygjtari prej ktyne, fjalve, e urdhnon me e kapë djalin e me e shtrî permbî nji rrotë; e të tâna gjymtyrët e shtatit me ja lidhë me lidhca hekurit, qi t' i thehen eshtnat grima grima. Njikaq ishte i madh ky mundim qi do t' i delte shpirti prej dhimet; por sherbtori i J. Krishtit me buzë në gaz e tuj bâ n' asgjâ furín e qeveritarit, çoj sŷt perpjetë, e: „Po të falemi nderës," tha, „o i Lumi J. Krisht, qi më gzove me ket mundim, me të cillin poshtnohet ky nieri i pashpírt."

Gjygjtari si e pá qi as nuk diste as nuk lodhej, urdhnoj me ja pré kryet.

II. Ndreka, Pali e Nikomaku dishmojnë fén e J. Krishtit. Nikomaku muhon fén e des.

Asò kohet tuj shkue ky qeveritár në Troade me madhní e me gjind shum, ja çuene perpara tre tjerë të krishtênë, Ndreken, Palin e Nikomakun. I pveti qeveritari si e kishin êmnin e çë fejet ishin e Nikomaku me krení i pergjegji: „Une jam i krishtênë.“ U suell prej dy tjerve gjygjtari, e ju tha: „Po ju shka thoni?“ E atà i pergjegjne: „Na jena të krishtênë.“

E gjygjtari nisi mâ sparit prej Nikomakut, e i urdhnoj me adhrue idhujt; e aj ja kthtej: „Sikursè mirë e di, nji i krishtênë së do t' adhrojnë djemnit.“ E vûni në vegel per m' e mundue, e ishte kah i del shpirti prej të vshtiret, kuer orziu briti: „Une së jam kênë kurr i krishtênë, por adhroj idhujt.“ E hoqne andej: e por sá u perlye me zakone të pafeve, i bîni në trup shejtani, e tuj u perplasë per tokë e tuj e grî giûhen në dhambë, mbaroj kso jetet: „*arreptus a daemone et in terram allisus, dentibusque linguam suam comedens, emisit spiritum.*“

Njashtù edhè Shêjti Sh' Çiprian në liber *de lapsis* kallzon se si „njênit asish qi hypi në Kampidol per me e muhue fén, mbasi shau J. Krishtin ju lidh giûha e mbet i pa gojë. Andej filloj ndeshkimi, kû xûni fíll mkati... Nji grues tuj ndêjë në bâjë (se edhè at punë e bâni me ngâ shpejt te bâ-

ja mbassi e buer hirin e shpirtit) i hini në trup djalli, e nisi me grî në dhamë giuhen, e cilla kishte folë dhunisht kundra Zotit e ishte perlye me haena të ndalueme prej fejet. Mandej e kapne dhîma të forta në bark, e i duel shpirti me vshtirí të madhe.“ Hiri i martirizimit âsht dhuntí fort e çmueshme, e mjer' aj niëri qi bâhet i padêj. Por të kthejmë kû kjeme.

III. Dionizia virgjin vêhet në rresht të dishmitarve, në kambë të Nikomakut.

Prej mjedisit të popullit qi aty ishte mbledhë, kuer e pá rrênimin e Nikomakut, u çue nji virgjin gjashtëmbëdhet vjeç êmnit Dionize, e briti: „Fatzí shka bâne? e si per mos me hjekë edhè nji pakicë e fitove mundimin e pa sosun e bore shpirtin?“

I ndjeu kto fjalë qeveritari, e urdhnoj me ja çue para at vajzë, e e pveti a ishte e krishtênë. „Po,“ i pergjegji, „e krishtênë jam; e prandej po kjáj permbî ket të shkretë, qi edhè pak të qindrote pat me fitue lumnín e pasosme.“ — „Ky, tha gjygjtari, e ka gjetë pushimin e vet, pse ka ndigiue zotat e mbretin, e ka nderue idhujt. Por per mos me i ndîe të shamet e dhunít e jueja e madhja Dianë e Venere deshtne me e mârrë me vedi. Prandej edhè ti adhroj zotat t' onë josè kam me të bâ me t' u mârrë ndera e kam me të ndezë gjallë.“ Dionizja ja kthej: „Zoti i êm âsht mâ i

madh se ti; prandej une nuk i drue fjalët t' ua, pse i Lumi mundet me m' a dhanë hirin me i durue të tana të vshtirat qi më tokojnë me i hjekë prej tejet."

IV. Êjlli i Tenzot pshton Dionizien prej gjindes të filigtë.

Ndreken e Palin qeveritari i ndrŷni në burg, e Dionizien ja dha në dorë dy vetve të filigtë të cillët e çuene te shpija e vet. Deri në mjesnatë ata faqezez dhanc me ja kthye mênden kah mkati asajë Virgjin të kullueme; por Zotyn i Lumi së premtoj qi të kishin tjeter mndore veçse me e tundue. Prej mjesnatet kah nuk pushoshin prej mêndjes së keqe, por më nji nepshin me e lodhë, qe duket nd' odë nji djalë i shndritshem qi të tanë shpín e mbushi me dritë. Ishte êjlli i Tenzot, i cili kaq jau shtîni mnderen atyne të mbrapshtve, qi i bâni me rá në giûj para Dioniziet, e me ju lutë t' i pshtote prej atij djalit të rrebtë. Dionizia i bâni m' u çue e ju tha: „Mos u frigoni; ky âsht rojsi i êm, qi ka árdhë me më dalë zot, pse qeveritari i mbrapshtë më dha nder duer t' ueja."

V. Ndreken e Palin i mbytë populli me gur; Dionizies ja presin kryet.

Ne nesre populli shtimun prej sherbtorve të Dianës ngau te shpija e qeveritarit e ja lypi dy dishmitarët e fés Ndreken e Palin per me i grî.

I thirri gjygjtari kta Shêjten, e prep ju urdhnoj me i bâ flî Dianës; por ata nuk ndigiuene, e prandej i rrahi fort e fort, e ja lshoj popullit në dorë per me i mbytë. Populli si i shtîni në dorë i lidhi per kambësh e tuj i ngrehë rrshanë i qiti jashta qytetit per me i mbytë me gur.

Kah ishin tuj i mbytë n' at mëndyrë e muer vesht Dionizia, e së dij se si i duel me ikë prej shpijet kû e kishin ndrye: e tuj kjá e tuj britë muer rrugen me shkue kû ishin dy shokët, e ne mjedis të gurve qi lshote populli ju rá nder kambë atyne Shêjtnave, e ju tha: „Edhè une due me dekun me jue per me shkue me gzue bashkë në parrîz.“

Çuditen idhujtarët e verbët kuer e shofin ket punë, e ngasin me i kalxue gjygjtarit, tuj ja diftue edhè punen e natës së parshme, e se si ajò dote me dekë aty me Sh' Palin e me Sh' Ndrén. Gjygjtari urdhnoj qi t' a hiqshin andej, e të ja preshin kryet njeti. Njikshtu kjo vajzë e njomë e fitoj kunoren e lumnís qi i duel doret nji krenarit.

XI.

Dy djelm të rí burra të fortë.

Shêjti Sh' Trifon e Shêjti Sh' Respic.
(në vjetë 250 nen sundim të Decit Mbretit të Rromës.)

I. Trifoni e Respici djelm të rí në mâ të miren kohë fillojnë me hjekë per fé.

Më nji rrethinë të gjytetit t' Apamés në Bitinia, qi i thojshin Sansor, e shkoshin motin kta dy vetë, e prej të mirash qi bâjshin kaq në zâ kishin hypë, sá kuer u ndez kundershtimi kundra fés shêjte, me nji herë kjene paditë te Akuilini, qi ishte sundimtari i të Lemit, e kjene ndrŷe në burg.

Kuer i çuene para gjygjtarit, sikursè ja ka dhanë fjalen sherbtorve të vet i Lumi J. Krisht, kaq zêmra e tyne u mbush me dhuntí të Shpirtit Shêjt, sá qandra e tyne e dashtnija per të Lumin nuk diftohet me gojë. Tjeter nuk dishin me folë as mêndoshin tjeter veç se dashtnín e ndezun të Shelbuesit t'onë. I pveti gjygjtari: „Çë fatit jeni?“ E Shêjti Sh' Trifon nuk mujti m' e durue at gabim të pafeve qi kujtoshin se fati i ka në dorë punët e nierit, e i pergjegji: „Nder të krishtênë fati nuk njehet, por të gjitha punët ecin neper

urdhnim të Zotit të vertetë; prej rrenave të dikuej i ka hî në krye gjindes se fati i dán rrisket e robit. Por ti në daç me e dijtë se çë kambet jena po të diftojmë se jena shpijet mirë.“

II. Tre sahat në mundime.

I rrahne si kishin zakonin me fjalë t'ambla e t'idhta, me premtime e me kercnime; por kuer e páne se nuk ju lodhej mêndja per të vshtirat e mundimet; kujtoj i pa sbpirti gjygjtár se me zúç të mundimeve po i çon në fije të vet kta burra, mbassi me të mirë s'i duel me i kthye. Por atà pa pritue aspak e tuj u gzue fort i zhdeshne petkat e shtatit e u vûne në dorë të gjakbâsve.

Per gadi tre sahat ja u shprishne shtatin me të rrahuna të padame; por Zotyn i Lumi kaq ja u njiti doren, sá kerkund aj mundim s'i lodhi.

E merr vesht gjygjtari qandren e tyne, e ju urdhnon sherbtorve me dalë me gjue, e mas vedit me i ngrehë rrshanë atà dy Shêjten. Ishte moti i ftofët, e prej akullit e brymet ju plasi lkura e kambve, e ju shkote gjaku rrkajë per tokë; e me kambë njashtù të plasuna e të lame me gjak i duelne prep nder sŷ gjygjtarit. Hîni ky me i rmue padè a e kan ndrrue mênden, por i gjên edhè mâ fort të ngulun në dishmí të fés shêjte e në dishír me e dhanë jeten per të Lumin Jezu Krisht. Prandej i çon prep në burg me ju dhanë kohë me mendue, e ju bân bé per zotat e vet qi në mos

e ndigioshin fjalen e tij, kishte per të jau randue mâ të fortat mundime.

III. Mundime tjera e të rrepta qi i shtje në punë gjygjtari per me lodhë kta Shêjten.

Muer rrugen Akuilini per tjera gjytete, e mbas disá ditve kthej në Nicé, kû kishte ndêjen, e aty çoj e thirri kta dy Shêjten. E si i pá se ishin mâ të ngulun kah feja se perpara, urdhnoj me prûe do gozhda të mdhaja, e me ta me ja u derptue kambët; e njashtù me kambë të derptueme prej gozhdave i bâni me ecë rrugave të gjytetit tuj kênë pika e dimnit. Por kuer nieri ka Zotin me vedi, nuk mundet robi as djalli me ja dalë. Sá mâ fort gjygjtari ja shumote mundimet, aq mâ fort ju shtohej qandra e trimnija e shpirtit. U çudit Akuilini e ju tha: „E si? nuk e ndîni dhimen?“ „Jo, i pergjegjne sherbtorët e J. Krishtit, na dhimë nuk ndîjmë, pse gozhdat nuk janë të ngulunа nder kambë t'ona, por janë si me kênë nder të mbathuna.“ Tuj e pá at çudë të madhe ndoshta kujtoni se qeveritari u kthye e u zbut. Jo kerkund; pse aj qi prej mêndes të keqe nuk do me besue, nuk epet as mbas arsyejet as mbas mrekullíve. Por urdhnoj me i zdeshë petkash, e me i lidhë me duer permbrapa e me i rrahë me furí të madhe; edhè fjalen e tij e kryene, por mâ parë u lodhne mundimtarët se Shêjtnit. U egertue edhè mâ fort gjygjtari tuj e pá gjith at qander, e urdhnoj me ja u

lnuer brît me gerhana hekurit, e brît e shprishuna e shtatin e tyne me e percullue me flakë.

Vêhen sherbtorët me e ndigiue gjygjtarin, e kah mârrin me e avitë flaken e zjermit per me ja u djegë mishin, duket afer dy Shêjtnave êjlli i Tenzot me dý kunora të bukura në dorë, e ja u vên mbî krye njênit e tjetrit, e ju nep zêmer me qindrue nder mundime. Prej asì të pámit zyrtarët rane per tokë si të dekun e Shêjtnit tuj çue sýt kah qiella, thane: „O J. Krisht i lumnueshem, bân qi shejtani mos të mundet me na mujtë; por ndigioj ti të lutunat t' ona, e bân qi ket luftë, sikuersè per tý e fillueme, njashtû me lumní t' a kryjmë. "

Ndezet qeveritari sá së kalxohet, e bret qi në mos ju shtroshin fjales të perendorit, kishte per t' i mundue pa mâsë deri të jesin. Njashtù edhè ja u bâjnë; por sá do qi i coptojnë, ata nuk ndîjnë dhimë, e me trimní të pashoqe i bâjnë n' asgjâ të tana fjalët e mârra e furín e gjygjtarit.

At herë Akuilini muer tjeter fíll, e me të mirë ju tha: „ Lênie, bre djelm, at marrí qi ju ka verbue, e bini mbrapa vedit. " Shêjti Sh' Respic pergjegji: „ Gjygjtár i pashpírt, shum herë të kena kalxue qi s' na lot mênden aspak me ksi fjalësh. T' a dijsh per cok qi na kurr s' kena per t' adhrue gur e drû, pse adhrimin ja bâjmë Zotit të vertetë, e atij vetun i sherbejmë. Prej dashtnijet të ktij Zot kurrfarë mundit s' ka me mujtë me na dá. "

Njikshtu mbaroj ajò ditë.

IV. Mâ së mbramit ktyne Shêjtnave jau presin kryet.

Ne nesre sundimtari prep i thirri në gjýgj e si tjera herë ja nisi me fjalë t' ambla e t' idhta, por pa kurrfarë dobijet; prandej briti: „Shtypni me plumba gjithsá të mundeni.“ Por nuk kje sênd me u lodhë kta Shêjten sa do qi ngiatshin e ndrroheshin mundimet.

Prandej gjygjtari tuj u grî prej idhnimit urdhnoj qi të ja bishin shpaten; pveti edhè kshilltarët e vet, e e kputi gjygjin me kto fjalë: „Ktyne dy djelmve, me gjak prej Frigjet e të krishtênë me fé qi nuk po duen me ndigiue fjalen e mbretnave, po urdhnojmë qi të ju pritet kryet.“

Kuer i çuene te vêndi i shênjuem, Trifoni e Respici, dy dishmitarët e fortë të fés të J. Krishtit, çuene sýt perpjetë e thane: „O J. Krisht i mshrirshem, merri shpirtnat t' onë, e vendoj në lumní t' ande.“

E tuj thanë kto fjalë me gzim e shtrîne qafen me ja u pré anmiku.

„*Visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace, et sequuntur Agnum quocumque ierit.*“

U dukne faqe të pamendve se po desin, por atà pushojnë në pagjë, e njekin Kinjin (J. Krjshtin) gjithkah të shkojnë.

XII.

Dy mnjistarë kthehen e desin per fé të J. Krishtit.

Shêjti Sh' Lucian e Shêjti Sh' Marcian.

I. Ne çë mëndyrë të mrekullueshme Luciani e Marciani u kthyene në fé të J. Krishtit.

Ishin kta dy vetë të pafé e gjith të dhanun mbas mnjive, e tjeter punë nuk bâshin por me ja mârrë mêt gjindve me atò të zeza, e me i vû per rrugë të dnimit. Ç' do nierit të pa nderë e të pa shpírt qi ju shkote per ndonji qellim të keq, atà mundoheshin me mnjí të veta me ja krye punen.

Ndolli qi asò kohet ishte nji vajzë e krishtênë fort e pershpirtshme, e cilla tuj ja vûe kâmben gzimeve të shekullit ja kishte kushtue virgjinín e vet të Lumit J. Krisht. E hieshme para Zotit kah ana e shpirtit, edhe faqe robit shkelxete per bukurí të trupit. E páne kta dy mnjistarë e i lakmuene per të keq. E mbasì ndryshej nuk mujtne me e shfrye dishirin e vet, u kapne me shejtanin. Por sá do qi u munduene me ato sharte të mallkueme, nuk ju eci puna; e prandej gjith ngrîheshin prej idhnimit pse nuk ju delte me e lodhë at vajzë.

E vajza qi tjeter së mêndote por me i sherbye Zotit e me e shkue motin në dashtní të Lumit, ditët e netët i kalote n' uratë e pêndesë.

Nuk prâshin atà të pa shpírt, por më nji nepshin me djemen per me e çue në vênd mendimin e vet. Deri së mbramit djemnit ju pergjegjne: „Punë e udobtë kje per né tjera herë me ngrehë në mênde t' uej ata shpirtna qi nuk e njifshin Zotin e vertetë, e qi ju dojshi me i bâ per vedi. Por tesh qi na keni shtî me u kapë me ket vajzë të kullueme qi adhron Zotin e qiellës e të tokës, sá do qi jena mundue, nuk kena mujtë me e perkulë. Ajò e ruen virgjinín e vet të paperlyeme per dashtní të J. Krishtit, qi âsht Zoti i sajë e i gjithkuej, e qi ka kênë krygjzue per shelbim të gjith nierzve. Aj âsht qi i del zot asajë, e qi neve na shtrydhë me mundime të rrebta. Prandej s' kena kurrfarë doret më tê, as s' mundena më kurrgjâ me ja dalë." Kuer djemnit shterngue prej Zotit i diftuene kto punë, atà dy mnjistarë ráne per tokë pa mênd pa gojë; e njatje vonë kuer erdhne në vedi, zgidhne mnjiet e lëshuene djemnit me shkue në punë të vet.

Mbas ksajë ndolljes shkojshin tuj kuvendë me shoqi shojnë, e tuj thanë: „Prá fort i pushtueshem kênka ky J. Krisht i krygjzuem, qi paska dorë permbí gjithkênd, e të tanë djemneve ja u delka e mnjiet t'ona i qitka bosh! Kah aj prá u dashka me u kthye, atê me drashtë, atê me adhrue, mbasì kênka

permbí gjith atà qi na deri tesh pa punë i kena nderue.“

Edhè hiri i Zotit u derdh me plotní m' ato shpirtna qi aty e para kishin kênë çerdhja e shejtanit. Me të shpejtë i qitne në zjerm e i dogjne faqe popullit të gjith librat e tjerat tesha qi ju kishin vijtë per mnjí, e me gjith zêmer u kthyene prej Zotit. Çuditej gjindja tuj i pá ashtù të ndrruemun; por atà ju thoshin: „Zotyn na ka çilë sŷt per me e pá driten e shelbimit, e na ka xjerrë prej territ të dekes qi na pat mblue. Të gjitha atò punë qi na deri tesh kena bâ janë kênë të rrêjshme e damtore, e së janë tjeter veç hartimi i djallit. Por tash kena xânë me njoftë Zotin e vertetë, e më tê e kena vû gjith shpnesen t' onë.

II. Marrin pagzimin e ndryhen me bâ pendesë. Mbasandej dalin me predikue fén e J. Krishtit.

Mbas ktyne punve shkuene te kisha e të krishtenve, e aty kalxuene gjithshka ju kishte ndollë. E muerne shêjtin Pagzim, e kaq mêndja e tyne u çil, kaq zêmra u forcue prej hirit të hyjnueshem, qi pa pritesë lane gjithshka patne, e shkuene m' u ndrye m' do vênde të mshehta per me e shkue motin në pendesë. Krye trí ditve njinoshin buk e ujë, e gadi kurr uratve së ja dáshin.

Mbasì kaluene ashtù disá mot, duelne me predikue fén e J. Krishtit me të madhe trimní, e të pafeve ju nepshin qortime të forta, e ju diftojshin

se sá i pa temel ishte besimi i t'yne. Atà qi perpara i kishin njoftë çuditeshin kuer i ndîshin, e thojshin: „Po kta qi deri tesh msojshin né në fé të parve, e me hollime të veta i kryejshin dishiret t'ona, si predikojnë tesh at J. Krisht të krygjzuem qi perpara shájshin?“ E kta dy ju pergjegjshin: „Besonani né, o vllazen, pse mos me e pasë njoftë mirë nuk ishim kthye prej si. E prandej edhè ju ktheniu per me gjetë shelbimin.“

Prej ktyne fjalve e prej msimeve qi nepshin, disá të pafé shtimun prej shejtanit i kapne e i çuene te qeveritari i vêndit, êmnit Sabino, e i paditne permbí fé qi predikojshin,

Ishte koha e kundershtimit të mbretit Deçio.

III. Qeveritari urdhnon me i djegun në zjerm.

E pveti Lucianin gjygjtari se ç'nieri ishte, e ky i pergjegji: „Dikuer kjeçë kundershtár i fés të krishtênë, e sot nonsè i padêjë jam predikatari i sajë.“ — „Po çë dorë ké ti, i tha Sabini, per me dalë me predikue?“

Ja kthej Luciani: „Se i cilli e ka me perlìm me u mundue me e xjerrë shoqin e vet prej rruges së keqe, si per të mirë të vet, si per me pshtue shpirtin e atij prej thojve të shejtanit.“

U suell mbandej gjygjtari prej Marcianit, e nder tjera e pveti pse kishin lânë zotat e dheut prej të cillve kishin pasë sá të mira, e ishin kthye mbas nji të dekunit në kryq, qi së kishte muejt me pshtue

vehten.“ Marciani i pergjegji: „E po, per me e bâ ket punë aj na dha hirin, qi ja pat dhanë edhe Sh' Palit, i cilli tuj kênë kundershtár i fés shêjte u bâ predikatari i sajë.“

Si së ja date gjygjtari me tjera fjalë e me të shame, Marciani i tha: „Ti jé kah flet si i mârrë, se na nuk dijmë as nuk mundena me ju falë nderës si duhet madhnís të Tenzot qi na pshtoj prej territ e prej dekes të shpirtit, e na dha hirin me hjekë keq me tê.“ — „E çë hír u ka dhanë, qi u ka lshue me rá nder duer të mija?“ — „Une dishroj, i tha Marciani, qi aj i Lumi t' a shndrisin edhè tý menden e të bâjnë me è njoftë se kush âsht aj, e sá i madh âsht, e sá të mira të mdhaja i ka bâ gadi atyne qi besojnë më tê.“ — „Po, po, ja u kthej Sabini, ja u kalxova të miren qi ju ka bâ, ju ka lanë me rá në duer të mija.“ — „Por edhè une, i pergjegji Luciani, të kam kalxue qi njikjo âsht lumnija e të krishtênve, e njiky âsht premtimi i J. Krishtit, qi kush të luftojnë trimnisht kundra shejtanit, e t' a bâjnë n' asgjâ tuten e shekullit, e t' i perbuzin të mirat e rrêjshme të ksajë jetë, ka me fitue jeten e lumnueshme e të pasosme.“

„Prralla plakash janë kto, i thotë Sabini; baniani adhrimin zotave, josè ju grîna me gjith farë mundimesh.“ — „Mundimeve u jena bâ gadi, i pergjegjë Marciani, e ti shfre gjith sá të duesh më né, se na tjeter mêndim nuk kena veç qi mos të mohojmë Zotin e vertetë e mos të bijmë në zjerm

të pasosun, qi â kênë krijue prej Zotit per djallin e ndjeksit e tij.“

Sabini tuj pá se mêndja kerkund nuk ju lodhej, por me më zì pritshin me dekë për shêjten fé, urdhnoj me i qitë në zjerm gjallë e me i djegë. U gzuene kta fatbardhë e kuer mbrrîne te vêndi i zjermit, të dy per nji gojë ju falne nderës të Madhit Zot, e thane: „Po të bekojmë, o J. Krisht i lumnueshem e me gjith zêmer pò të falena nderës qi per mshrír t' ande na xore prej gabimeve të pafeve, e na dhae hirin me dekë per dishmí të shêjtes fés s' ate, e na shtine në hise t' asajë lumní qi ké bâ gadi sherbtorve tú. Tý të kjoftë lavdi, tý lumnija, tý edhè falë të kjoftë shpirti e jeta e jonë.“

Si e mbaruene ket uratë, drûve ju dha zjermi, e prej asajë flakë atà Shêjten fluturuene në lumní të parrîzit.

XIII.

Veç në fé të Jezu Krishtit âsht dieja e vertetë.

Të kthyemit e të martrizuemit e Shêjtit Justin dijetâr.

I. Se si Justini dijetár u kthye në fé të J. Krishtit.

Shêjti Sh' Justin, si kalxon Epifani, kje me fis prej Samarijet „*Iustinum genere Samaritanum*;“ e leu e u rrit në terr të paféve. Zellanik per dije i perdoroj ka nji ka nji të gjitha msimet e të dishmeve të pafé; e herë njênin mjeshter e herë tjetrin muer mbrapa, jo pse ishte mênde lét e i pa temel, por pse ata msime të paplote nuk mujshin me ja ngî mênden e me ja knaqë zêmren, qi ky e kishte të drejtë e të dhanun mas dijes të vertetë.

Prandej mundohej per ditë mâ fort me hollue, e per mos me ja perzie kush atà mêndime të kândshme, u dá prej gjindjet e xuni vênd afer nji bregut të detit si në nji vetmí.

Nji ditë kah duel m' u êndun atij bregut me asò mêndimesh në krye, pau nji plak të nderueshem

qi ecte per at rrugë. Të dy e kqyrne shoqi shojnë prej çudet, e si m' u pasë njoftë edhe tjera herë m' at shkretí, nisne me kuvêndue. Plaku fjalë mbas fjalet, e kinse per me ngiatë të folunit, filloj me hî në hollime të nêlta, e me i kalxue të vertetat e fés të J. Krishtit; e kuer e pá se mjeft ja kishte mbushë kryet me asì mendimesh, u dá prej si, e e la qi hiri i Zotit, qi shëndritë mênden e ngrehë zêmrat e nierzve, të punote në zêmer të Justinit.

E njimênd fjalët e atij plakut kjene si fara qi qitet në tokë të mirë. Pse Justini tuj i rrahë pa dá atò të verteta e pau mirfillit se veç njajò ishte dieja e vertetë; e neper ato msime aj u kthye e u bâ dijetár i krishtênë. „*Revolvens ipse mecum disputationem illius, hanc ipsam solam comperi esse certam atque utilem philosophiam; atque ad hunc modum et per haec ipsa, ego philosophus prodii.*“ (Dial. cum Tryphone).

Per me e temelue edhe mâ fort në besim të fés shêjte i vjefti, si kalxon aj vetë, qandra e të krishtênve qi disëshin per fé. Ndîjte më njênë ânë prej të pafeve shum shkarkime të ndyeta e shum fjalë të pagiashme kundra të krishtênve; e më tjetren ânë kah i shifte të krishtênët qi pa farë friget as priteset i delshin para dekës e mundimeve mâ të forta, thote me vedi: „Nuk âsht punë kjo farë gjindjet kaq e fortë e trimneshë me kênë dhanun mbas gzimeve e flligshtinave, si ja u këndojnë anmiqt. Sepse kû gjindet aj nieri qi ndjek gzimet e lakmimet e ndyeta qi s' i priton dekës,

e cilla ja kputë per nji herë jeten e të tana shfrimet e trupit? Kta të krishtênë jo veç dekës nuk i pritojnë, por edhè me zêmer e dishrojnë, e dhimtat mâ të fortat e të shprishunat e shtatit mâ të rrebtat, me gaz i barin. Prandej, thote, të krishtênët janë në fé të vertetë. "

II. Zelli i tij per fé shêjte.

Si ju çilne sŷt me e pâ dijen e vertetë qi sá mot e kishte lypë e kerkue, u ndez në dishír me u dhanë unjî mbas sajë, e me të lutuna të mdhaja e lypi pagzimin shêjt. Kuer shpirti i tij u pastrue nd' ujë të shêjtit pagzim, nuk âsht gojë me e diftue flaken e dashtnís qi ju ndez në zêmer per të Lumin J. Krisht; e me gjith fuqí qi kishte u dha me i dalë zot e me e hapë gjithkah fén e të Lumit. Kurrgjâ zellin e tij s' e ndalte, jo rreziqet, jo deka, jo mâ i forti mundim, por ishte gadi me u bâ copë e grimë per dishmí të fés shêjte.

Njikshtù na kallxon jo veç Tertulliani, Euzebi e Shêjti Sh' Epifan, por edhè aj vetë e difton ket zêmer nder shkrime t' arta qi na la permbî të vertetat e fés s' onë. Në bisedë me Trifonin aj vetë thotë se kurrgjâ mâ fort nuk kishte per zêmer sá me thanë të verteten pa pasë frigen e kerkuej, edhe me dijtë se e bâjnë kurma kurma.

E kto fjalë kuer erdh koha e shkrueme prej Zotit mirë diti me i vertetue edhè me vepra. Afer vjetës 176 tuj ndêjë ky Shêjt në Romë e tuj msue gjith-

kuej mujte të vertetat e fés, kje kapë me gjashtë vetë tjerë qi ndollne me tê; e me ta bashkë e dha jeten trimnisht per të Lumin Shelbuesin t'onë.

III. Justini dishmon fén e vertetë para gjygtarit.

E çuene me shokë para gjygjtarit, të cillit i thoshin Rustik, e ky u suell Justinit e i tha: „Hâ prá ndigio zotave e fjalve të mbretit.“ I pergjegji Justini: „Kerkush me rrugë nuk mundet me i vû faj njatí qi ndigion msimet e urdhnimet e Shelbuesit t' onë J. Krishtit.“ E pveti gjygjtari: „Po në çë farë dijet e në çë farë msimit jé ti i rrahun? Ja kthej Justini: „Gjithfarë dijet jam mundue me xanë e më gjith farë msimit jam rrahë. Tek e mramja dijen e të krishtênve e msimin e tyne e kam ndjekë, sá do qi nuk i pelqehet asajë gjind qi âsht në terr e në mênde të gabueshme“ — „Fatzí, i tha gjygjtari, po msimi i tyne t' a mbushë mênden?“ — „Po fort, ja kthej Justini; e me besim të vertetë une i marr mbrapa të krishtênët.“ — „Cilli âsht ky besim?“ — „Ky besim qi na të krishtenët mbajmë, âsht qi na besojmë se â nji Zot i vetun krijuesi e bâsi i gjith kashve qi shifen, edhè i tjerave qi nuk shifen me sŷ të korpit; besojmë edhè e dishmojmë të Lumin J. Krisht të Birin e Tenzot, i cilli kje perfolë prej Profetve, e ka me ardhë prep diten e mbrame me gjikue të gjith nierzit; aj i Lumi ja mson rrugen e shelbimit e ja nep ndi-

mën gjith atyne qi duen me e ndigiue. Une, me t' a kalxue të drejten, tuj kênë nieri i ngratë, nuk kam dije me folë si duhet permbi hyjní të Shelbuesit t' onë. Kjo âsht puna e Profetve; e atà shum qinda vjeç perpara e kan perfolë t' ardhunit e të Birit të Tenzot në shekull."

E pveti mbasandej gjygjtari më çë vênd u mblidhshin të krishtenët? e Justini i pergjegji, se nuk kishin vênd të dám kû me u mbledhë të gjith, e ja prûni ket arsye: „Zoti i të krishtênve nuk âsht i lidhun më nji vend, por gjindet në qiellë, në tokë e gjithkund, e prandej per gjith vênd besimtarët e tij ja bâjnë adhrimin e i napin lumní." Por vêndin ja kalxoj kû mblidhej gjindja per me i ndijë msimet e tija. — „Ti prá, i tha gjygjtari, jé i krishtêne?" — „Po fort, ja kthej Justini, une i krishtênë jam: *maxime christianus ego sum.*"

IV. Edhè tjerët dishmojnë fén shêjte, e desin per të Lumin J. Krisht.

At herë gjygjtari u suell prej njênit asì tjerësh e i tha: „Edhe ti jé i krishtênë?" — „Po, i pergjegji Karitana. Ashtû edhe me tjerët foli, e i pveti kush i kishte bâ të krishtênë? E atà të gjith per nji gojë e dishmuene të Lumin J. Krisht per Zot të vertetë; e êmnat e tyne janë njikta: Karitana grue; Elvepisti, Jeraci, Peoni e Liberjani trima. I pveti gjygjtari Elvepistin e Jeracin, kû e kishin prinden; Elvepisti i tha qi i kishte në

Kappadocje; e Jeraci i dha ket të gjegjun: „Baba i jonë i vertetë âsht J. Krishti e nana e jonë âsht féja shêjte, neper të cillen na besojmë më J. Krishtin Zot; prindja qi kam pasë në shekuil më kan dekë.“

Mbas ktyne fjalve u suell prep gjygjtari prej Justinit, e i tha: „Po ndigiò morè ti qi jé në zâ per kuvêndqár e kujton se e ké dijen e vertetë: ne t' u shprishtë shtati ç' në fund të kambve e në maje të krés prej të rrahunave, a të mbushet mêndja se shkon në qiell?“ E Justini: „Ne më mundojsh si po thue, kam shpresë qi e fitoj at të mirë të pamarueme të cillen J. Krishti ja falë njatyne qi ja mbajnë besen pa prishë. Sepsè une e dij qi deri të soset rrozullimi hiri i Zotit ka me kênë me atà qi e shkojnë motin me vepra të fés.“ — „Prá ti kujton se shkon në qiellë me fitue ndonji të mirë?“ — „Jo kujtoj, i pergjegji Justini, por e dij cok, e s' kam dyshim aspak: *„non opinor, sed scio; et hoc tam certum habeo, ut nihil dubitem.“*

„Po i lâmë kto llafe, tha Rustiku, të kqyrim tjetren punë qi âsht mâ e madhe; hajdni, bini më nji fjalë, e të gjith me nji mênde adhroni i-dhujt.“ — „Kerkush qi ka mênd, ja kthej Justini, nuk e lên fén e vertetë per m' u kthye kah gabimi e kah marrija.“ — „Në mos ndigioshi fjalët e mija, keni me hjekë mundime pa masë.“ — E Justini: „Fort dishrojmë me bajtë mundime per të Lumin J. Krisht, e me shelbue shpirtin t' onë. Sepse kta

mundime kan me na xjerrë shelbimin prej Zotit, e me na rritë shpresen te Shelbuesi i jonë, para të cillit gjith nierzve i duhet me dalë m' u gjikue." Ashtû edhe tjerët shokë pergjegjne e i thane: „Bâne shpejt shka do me bâ, se na të krishtênë jena, e idhujve adhrim s' u bâjmë: *„Christiani sumus, et idolis non sacrificamus."*

Kuer i ndjeu kto fjalë gjygjtari i urdhnoj sherbtorve t' i rrahshin fort e mâ fort ata Shêjten, e mandej të ja u preshin kryet. Edhè fjala e tij u mbarue. U gzuene Shêjtnit kuer e páne vedin të lám në gjak prej të rrahunave, e me gzim të math e shtrîne qafen me ja pré anmiku kryet. Të krishtênët muerne korpnat e tyne e me divocjon i vorruene.

Tesh, o lexues i dashtun, më lên t' a foli nji fjalë: Nder kto dit t' ona nuk â vshtír me gjetë djelmoça krenarë, gjind të rritun meç per ndo 'i dije qi kan mârrë, të cillët ja vênë kamben fés e kujtojnë se âsht hollim me dalë rrugës së sajë. Kujtojnë se âsht poshtnim e mârre per nieri me besue e me mbajtë per të drejta të vertetat e pasosme qi i Lumi Zot â dênjue me ja diftue nierzve per dritë të mêndes e per shelbim të shpirtit.

Po kto gjind lé e rritë në dritë të fés shêjte si kan me i dalë zot ktij mohimit të fés? Shka kan me thanë diten e gjygjit kuer të perpiqen me ket Shêjt e me sá tjerë të dijshem qi kan dalë

prej të paféve e janë kthye në fé të J. Krishtit? A kujtojnë se janë mâ mênde hollë se atà? Kujtojnë se janë mâ të këndueshem, mâ të rrahun me dije? Në mos kjoshin krejt verbue prej madhshtijet qi me e mbajtë vedin mâ të dijshem se nji Sh' Agostin, i cilli prej Manikejve u kthye në fé katolike; mâ të díshem se nji Arnobio, o nji Latanc o nji Justin, të cillët prej idhujtarve u kthyene në dije të vertetë t' Unjillit Shêjt, si kan me i dalë zot marrijes vet, me të cillen prej dijes të vertetë kthehen kah gabimet, kah marrínat e kah të mrapshtat e të paféve?!...

XIV.

Nji pijeshitës Shêjt e dishmitarë i lumnueshem.

Shêjti Sh' Teodoto prej Ançiret.

I. Si Teodoti e shkote motin shêjtnisht në zanatë të pijeshitsit.

Shêjti Sh' Teodoto kje i krishtênë qyshë i vogel, e çë se u bâ i zoti i punës muer zanatin e pijeshitsit. [1]) Më ket kambë kaq t' ultë e me nji

1) Kje i martuem, por nuk dihet se pat fmí.

zanatë kaq të rrezikshem, u kap në shêjtní të madhe edhè së mbramit pat hirin me dhanë jeten per dishmí të fés shêjte. E qe mndyra si e lumnoj vedin. Per mâ së parit u lidh burras me i kundershtue pa dá nepseve të kqija qi e ngrehin nierin jashta rruges të Zotit, e ksi sojit me kaq vyrtyte e lulxoj shpirtin e vet sá me u bâ msimi i shumkuej. Kurr mêndimet e kqija mênden nuk ja thyene, as dishiret e mbrapshta nuk ja perkulne zêmren; por më gjithshka e gjithherë i vûni rojë të madhe vedit tuj e dít se nieri pa roje të fortë nuk ka qanderr në hirë të Zotit. Fort shpesh njinote per me e mbajtë në rregull trupin e vet, e per me e perkulë madhshtín e mêndes gjithkuej ju pervûte; e gjânë qi kishte pa dhimë ja date nevojtarve per mos me ju njitë zêmra mbas të mirave të rrêjshme të ktí shekullit.

Tuj kênë kaq i mirë kah shpirti, nuk âsht per t' u çuditë qi i Madhi Zot i dha pushted me punue sá e sá mrekullí per shelbim të nierzve; sikursè na kalxojnë letrat e jetes së tij. Shum herë pa kurrfarë barit por me uratë e tuj shtrî duert e veta ja dha të ligjve shndeden e korpit, e mâ shum tjerve me msime të veta, me uratë te padáme e me kuvênde të pershpirtshme ja çili deren e parrîzit, e disave ju bâ ndimë e fortë me qindrue nder mundime qi ishin tuj hjekë per dishmim të shêjtes fé. Të panjehun janë mkatnorët qi ky Shêjt prûni në fije; ashtù të pafét qi shndriti e xhudhît qi shtîni në vathë të J. Krishtit: *„paganorum at-*

que Judaerum numerum magnum adduxit ad Ecclesiam." Më nji fjalë Zotyn i Lumi e kishte zgiedhë ket Shêjt me kênë n' at kambë t' ultë shelbimi i shumkuej në mâ të fortin kundershtim qi kishte pasë krishtenimi deri at herë.

II. Pijetorja e Teodotit bâhet pshtimi i të krishtênve në kohë të kundershtimit.

Muer në dorë sundimin e Ançirës nji nieri fort i pashpirtë êmnit Teotekno, e duket qi ky at kambë e kishte fitue me muhim të fés shêjte, pse tuj kênë i krishtênë ja kishte sjellë shpinen të Lumit J. Krisht. Ishte betue ky nieri me rrênue faret krishtênimin, e kaq kjo mênde e tij e t' idhtit e zêmres njifej prej gjithkuej, sá veç fjala qi ky do të shkote m' at vênd mastoj me ja shtî mneren të krishtênve e me egertue të pafét kundra tyne.

Ditë per ditë qitëte urdhnime të reja, se i cilli mâ i idhtë e mâ i zí se shoqi, e kaq i dha ngushtim të krishtênve, sá disave ju desht me ikë nder shkretína, dikush muer malet, dikush u msheh si mujti, e plot kjene kapë prej të pafevé e mundue, e shtî nder burgje. Shpijat e të krishtênve u plaçkitne të tana, kishnat u rrenuene, grát e tyne kjene lidhë nder hekura, virgjinat kjene marrë neper kambë, gjith aj krishtênim kje mundue si â mâ vshtír e mâ.

At herë sidomos kje qi pijetorja e Teodotit u bâ mledhja e pshtimi i të krishtênve, se neper

shkajk të zanatit qi kishte nuk vêhej fort në sŷ, e me ket mndyrë muejti me i vjeftë krishtênve tuj ja çilë deren gjithkuej qi e sŷete, tuj shûjtue t' unshmit e tuj i dhanë ndimë se të cillit.

Kishte urdhnue sundimtari qi gjithshka shitej hae e pije të gjitha t' ishin të perlyeme me sharte të pafésh; njaq qi të krishtênët nuk gjêshin as buk as vênë të dlír per me thanë Meshen Shêjte. Por Teodoti edhè ksajë nevojë ja gjet priten, pse sikursè e lypte puna e tí, kishte blé heret gjithshka duhej per hae e per pije; prandej pijetorja e tí u bâ si kishë. Aty mblidheshin me thanë uratë, aty pushoshin shtegtarët, aty meshtarija kishte lterin me thanë Meshen shêjte. E nuk âsht gojë me kalxue me sá dashtní ky Shêjt i bardhë i vîte rreth gjithkuej; me sá zéll e dije i qortote të tanë mos me ju mnerue muudimeve e të kqijave qi ishin tuj hjekë, por me e dhanë jeten me trimní shêjte per dishmim të Lumit J. Krisht.

III. Shkon në Malo me mârrë korpin e Shêjtit Sh' Valente Martir.

Malo ishte nji katund lerg prej gjytetit t' Ançires disá dit udhë, e atŷ të pafét kishin mytë nji të krishtênë êmnit Valente, e trupin e tí e kishin qitë në lum atŷ afer. Shêjti Sh' Teodoto me dishír qi me i gjetë e me i mârrë atà eshtna shkoj atje.

Kuer ju avit katundit hasi më do të krishtênë, e si ndêj pak me ta e u miqsue, i thirri të gjith me shkue me tê me ngranë mjesditen më nji vênd atŷ nget, qi ishte fort i bukur e i kândshem. Edhè shkuene. Por mbassi ky Shêjt ishte msue mos me hanger buk pa ja bekue meshtari shûjten, çoj e thirri edhè priftin e asajë famullí. Shkoj meshtari e ja u bekoj sofren; e mbasì haugne, hîne me bisedue punë të pershpirtshme, e me i dhanë shoqi shojt zêmer mos me ju merue të vshtirave qi i kishin rá krishtênimit. Kuer së mramit Teodoti muer me u nisë, i tha tuj qeshë meshtarit, qi thirrej Frontone: „O çë vênd i mirë e i gaçem kênka njiky per me ruejtë korpnat e të martrizuemve! shka pret qi s' e nderton nji kishë të vogel?“ — „Gjêj korpnat, ja pret Fontoni, e ké me pá a kam per t' a ndertue.“ — „O babë, i pergjegji Teodoti, po të lutem mos me vanue, por sa mâ parë me e krye at ndertesë, se korpnat shpejt kan per t' ardhë.“ E në kto fjalë hoq prej gishtit rrethin e ja dha meshtarit tuj thanë: „Zoti kjoftë dishmitár ndermjet nesh, qi shpejt kan me të rá në dorë kto eshtna të martrizuemsh.“

IV. Shkajku i martrizimit i Shêjtit Sh' Teodoto.

Kuer kthej n' Ançira i gjet punët e të krishtênve si â mâ ngusht. Nder tjerat, shtat virgjinesha ishin kênë xanë prej të pafeut e vûe nder mundime të forta; por si nuk kishte mujtë me ja

u kthye mênden me atò të vshtira kishte mârrë e i kishte lshue në dorë të do djelmoçave të mrapshtë per me i mârrue. Por as ky sendergjim nuk i eci; pse të lutunat e lotët e fjalët e forta të Tekuzes, qi ishte mâ e moçmja nder ta kaq lodhne e turpnuene atà faqezez, qi pa i prekë aspak u hoqne tyne.

Bite asì ditësh nji e kreme e Dianës e e Minervës, në të cillen idhujtarët kishin zakon me të madhe lumní me i bajtë m'do qérre putat e atyne zotave të rrêjshem, e me i çue te nji liqê atŷ afer per me i lá; e më ket punë të djemnueme ju vojt mêndja me perzie edhè atò Shêjtnesha. Nder sŷ të gjith popullit qi ishte mledhë me percjellë e me nderue atà puta, muerne e i shdeshne atò virgjinesha, e ashtù pa kurrfarë mlojet në shtat i vûene të tana më nji qerre per mbas putave. Por edhè m'at turpnim qi i kishte mlue kaq shkelxej urtija e tyne sa shumkujë ja therne zêmren, e në vênd të gazit e të shameve, shum derdhne lot per ta e i ankuene.

Kuer mrrîjtne në breg të liqênit, deshtne me i shterngue atò Shêjtnesha me e bâ at të láme; por atò qi per mos me u ndŷe me ksi shartesh të pafésh kishin hjekë sá dhunë e mundime, me kaq trimní qindruene atyne fjalve të mârra, sá gjygjtari idhnue prej kundershtimit të tyne urdhnoj me i çue në mjedìs të liqênit, me ja u lidhë ka 'i guer të madh per qafë e me i mytë n' ujë. E njashtù ja u bânę.

Kah kryheshin kto punë, Teodoti, qi të gjitha kto mundime t' atyne Shêjtneshave i kishte mârrë vesht, ishte ndrŷe me do të krishtênë më nji odë per m' u lutë per ta, e çë më të dalun të drites e deri në mjes, ndêj tuj thanë uratë. Kuer prej mjesditet i erdh fjala se atò të lume me të madhe qander e kishin dhanë jeten e vet per dishmim të fés shêjte, çoj sŷet e duert perpjetë, e me lot per faqe tha: „Po të falemi nderës, o Zot, qi per mshrír t' ande i ndigiove të lutunat e mija."

Masandej hîn me kujtue mndyren si me i shtî në dorë korpnat e atyne Shêjtneshave; por kerkund shteg s' i duket, se gjind shum prej andes të qeveritarit rujshin at vend fort. Kah i lutet Zotit me ju bâ ndîmë me e krye at punë, i duket Tekuza, e cilla Teodotin në vocrrí e kishte msue në temele të fés, e trimnon me i xjerrë atà korpna, e i kalxon qi shpejt ka me ju dashtë edhè atí me hjekë per fé, e e porositë m' u ruejtë prej trathtorit.

Trimnue Teodoti prej ktyne fjalve ne neser mramje si u err nata u nis me do shokë me shkue te aj ujë. Por me mrrît atjè duhej me kalue neper vênd të mundimeve, kû së guxote nieri me hî mbas të prênduemit të diellit prej merimit kah shifeshin trupa nierzish dikû të djegun, dikû të prém, dikû krena të ngulun në hûj. Kuer filloj me i hî atí vêndit i ushtoj nder veshë njj zâ qi i thote: „Rrasju trimnisht, o Teodoto." Bân kryq me të shpejtë per me largue frigen e ç' do trathtimit të shejtanit, e me nji herë ju duk prej së

lémit të diellit nji kryq i lumnueshem qi lshote rreze dritet permbí ta. U ulne në giûj per me thanë uratë para atí shêj të shelbimit, e mandej u vûene per rrugë.

Ishte natë e terrshme fort e shí bite më nji; e kah shtohej terri e shìu, njeni tjetrin s' e shifte, e fort me mundim qindroshin në kambë neper at rrugë qi rrshitëte. Prandej Teodoti edhè nji herë me gjith shokë u ndal per me i lypë ndimen Zotit, e Zotyn i lumi me mrekullí tjeter prep i ngushlloj. Sepsè u ndez para tyne nji dritë e madhe qi gjithkah rrugen e shëndritëte, e u dukne dy vetë fort të lumnueshem, të cillët e trimnuene Teodotin me e krye at punë pa frigë e i thane qi te uji kishte per të gjetë Shêjtin Sh' Sosandro t' armatisun per me tutë e me bâ me ikë rojtarët, e korpnat e Shêjtneshave kishte per t' i gjetë të gaçem me i xjerrë prej llomit kû ishin. Por edhè atà si Tekuza e porositne me e ruejtë prej trathtorit.

Para se me mrrî Tendoti kû ishin korpnat, u çue aty pari nji stuhí e madhe, e gjâmë e vetimë e shí e bumullima me t' u giá se po rrenohet jeta; e m' at trishtim u duk edhè i lumnueshmi dishmitarë Shêjti Sh' Sosandro, i armatisun per mnerë, i cilli tuj ju dalë para rojtarve kaq jau shtîni tuten qi të tanë ikne me u mshehë neper shpija të katundit. Masandej nji ér e fortë kaq e rrasi ujin kah bregu i andejshem, sa korpnat e Shêjtneshave shifeshin mirë mjeft kuer mrrîni Teodoti. Ja u hoqne gurt qi i kishin të lidhun per qafë, i xuerne prej llomit e

i vûene permbî kual qi kishin, e me ta kthyene tuj ju falë nderës Zotit, e i vorruene sá mâ mirë mujtne m' at kohë të vshtirë.

Të ndollunat e asaj natë ishin aq të randa, sá gjithkush me i dít e me i mârrë neper gojë; e prandej si sbardhi drita shkoj gjindja m' at vênd e i pá korpnat se ishin vjedhë, e me të shpejtë u hap ajò fjalë ândë e m' ândë të gjytetit. Gjygjtarë e popull e sherbtorët e putave të gjith u çuene pésh, e i vûene leqet per me e diktue doren qi e kishte bâ at punë.

Nder shokë qi Teodoti pat mârrë me vedi qilloj edhe nji êmnit Polikronio; e ky qyqár prej tutet qiti edhe shokët; e njikshtû ju bâ puna. Per me mârrë vesht shka flitej në gjytet e shka mêndoshin të pafét me bâ kundra atyne qi kishin vjedhë korpnat, ky fatzí u vesh si katundarë per mos me u njoftë neper rruga. Por nuk ngiati shum; e gjindja ja vûni sŷnin, edhè e kapne. E çuene tu qeveritari, e kuer pau mundimet qi do të hiqte e deken qi do të bâte u ligshtue në zêmer, e gjithshka kalxoj, kush i kishte mârrë e kû i kishin vorrue. Me të shpejtë atà korpna kjene xjerrë prej vorrit edhè kjene djegë.

Kuer i vojt fjala e ktyne punve Teodotit, e muer vesht se kishte ardhë koha per tê; e pa vanue aspak lirohet prej të krishtênve, e i bâhet gadi dekës me uratë: „O i Lumnueshmi J. Krisht, thote ky shêjt, o shpnesa e të dispruemve, m' a fal ti ndîmen me i krye ditët e mija në sherbim

t' ândin, e me kushtue gjakun t' êm per lirìm t' atyne qi neper tý kan ngushtime të mdhaja. O Zot, lecoje mundin e tyne e fashiti të perplasunat.“ Si e kreu uraten u muer ngrykë me shokë, e trimnisht u nis.

V. Teodoti pa kênë thirrë shkon te gjygjtari.

Të krishtênët qi aty ishin, kah e páne tuj u nisë e tuj u lirue me ta, të tanë u zhgrehne në vajë: e tuj dnesë dikush i thote nji fjalë, dikush nji tjeter; të gjith e bekoshin e ja kishin smirë per lumní qi po i tokote me e dhanë jeten per t' amlin J. Krisht, e me fluturue në rregjiní të parrîzit.

M' at ças para gjygjtarit nepeshin padina kundra si, e hartohej mndyra per me e shtî në dorë. Tuj shkue rrugës e shofin dy miq, e nonsè të pafé i dalin para, e i luten me kthye e m' u msbehë. „Marrí, i thonë, me dalë para qeveritarit më ket kohë tuj e dít se të gjith janë ndezë kundra tejet me të xânë e me të mytë me mundime të mdhaja.“ Por Teodoti trimnisht e me buzë në gaz ju pergjegji: „Ju ne kjoshi miqt e mí, sikuersè jeni, shkoni bilè te gjygjtari e thoni, qi Teodoti, të cillin sherbtorët e putave e gjyteti marë lypin me e ngrehë në gjygjë para tejet, âsht mbas deret.“ E pa tjeter i grahi kambve e shkoj fill te qeveritari, e aty u vû me kqyrë pa kurrfarë trishtimit veglat e mndershme qi ishin të rreshtueme per me mundue dishmitarët e fés.

Teotekni kuer e pá Teodotin se i duel para pa e lidhë kerkush, gjith amelcim u suell prej si, e me fjalë të bukra e me premtime të mdhaja u mundue me ja lodhë mênden me e mohue të Lumin J. Krisht; mrrîni deri me i dhanë fjalen me e bâ të parin sherbtuer t' Apollit, me kênë se ndigiote me dalë fejet të J. Krishtit. Gzohej populli tuj i ndije fjalët e sundimtarit, e kujtote se Teodotit po i mushej mêndja. Por kuer kreu gjygjtari ja nisi Teodoti, e giatë e giatë foli permbî marrí t' adhrimit qi doshin me ja zbukurue; diftoj turpnimet e zotave të tyne, mashkuj e fêmna, të gjith të pandershem e mâ per konop se per lterë, per punë të filigjnive qi vetë kanuni i të paféve në shoqishojnë nuk i durote, e mâ i adhrote m' atà zota. Per kundra tyne qiti në dritë bukurín, dlirllekun e shêjtnín e fés të J. Krishtit. Kah flitte kto fjalë të forta e të çilta, populli grîhej prej idhnimit, gjygjtari ndezej e sherbtorët marë çoheshin në kambë per m' u gatue me i dhanë mundime të forta sikuersè lypte furija e popullit.

VI. Mundime të mdhaja qi hoq Shêjti Sh' Teodoto.

Mâ parë e shtrîne permbî do kambaleca: masandej me gerhanë hekurit muerne me ja shkye mishin e me ja çilë brît, e jo si do, por me gjith fuqí qi kishte se i cilli, pa u kursye aspak: „*quantum unusquisque valebat labori non parcens.*“ Kuer lodheshin të parët hîshin tjerë në kambë

të tyne, e Teodoti gjithnji qindrote si mos me kênë mishi i tij; mênden e vet e kishte të ngulun tu Zoti.

Sá mâ fort qindrote Teodoti, aq mâ fort shtohej egertimi i gjygjtarit; prandej urdhnoj me i qitë n' atà varrë ufull të fortë per me i dhanë ngushtim të madh; masandej me qira të ndezun me ja djegë ândë e m' ândë shtatin e shprishun. Ndolli qi Shêjti tui e ndî eren e rândë qi prej mishit të djegun i shkote nder hûndë, disì luejti kryet; e qeveritari gjith gzim i briti: „ Kû âsht o Teodoto, trimnija e fjalve t' ua? Nuk po do me ndigiue, por mundimet po të lodhin. " E Teodoti me qetí i pergjegji: „ O mos u krenò, o gjygjtár, pse më pae tuj shtrêmnue hûnden prej qelbsinet të mishit t' êm të djegun, por mâ mirë kqyr me shterngue shertorët t' ú qi t' i mbarojnë pa vanesë fjalët t' ua pse mue po më duket se janë kah i bín teper lét. E ti gjithsá të mundesh holloje mênden per me gjetë tjera e tjera vegla per me e pá fuqín t' ême; o mâ mirë per m' e njoftë fuqín e atí Zot, në shpresë të cillit une s' e kam dertin t' ând më sá të nji të metunit, as dertin e mbretave t' ú të pa shpírt. Njaçë më nep qander i Lumi J. Krisht. Me kênë fajtori i ndo 'i punës të keqe kishe njimend me u frigue; por mbasì jam i pafaj nuk më tusin aspak lavdet t' ua, por jam gadi me hjekë gjithfarë mundimesh per fé të J. Krishtit. "

Prej ktyne fjalve egertue Teotekni urdhnon qi me gur me ja shtypë fulqît e me ja qitë dhamët per tokë. E Teodoti: „Edhè në ma shgulshi giûhen qi âsht vegla e fjalve, t' a dijsh se Zoti i ndigion besimtarët e vet edhè në mos mujshin me folë.“

Mbas gjith ktyne mundimeve u lodh gjygjtari e gjindja qi ishin në punë; e e páne sę kerkund s' e kishin per fije me ja thye mênden Teodotit, e prandej e çuene në burg me e ruejt per tjeter ditë. E Teodoti kah i rá per mjet popullit me at trup të tanë shprishun e të coptuem, gjith gzim u suell prej gjindjet, e tuj kalxue varrët e mdhaja qi i kishin bâ, ju thote: „Kqyrni të tanë e shifni sá âsht e madhe pushtedja e të Lumit J. Krisht; se si i Lumi i ndimon atynve qi hjekin keq per tê; si e forcon ligshtín e nierit kundra zjermit e kundra gjith mûndimeve; si i nep zêmer mâ të poshtnuemit nieri me i bâ n' asgjâ fjalët e mbretave e të sundimtarve qi mundohen me çartë fén shêjte. Aj âsht Zoti i të gjith nierzve, e nuk dán kerkênd; por se të cillit ja nep hirin e vet si kje i pasun si kje skamnuer, si zotnís, si sherbtorit, si të dishmit si të padishmit.“ E mbasandej me zêmer gjith të ndezun në dashtní thote: „Oh! âsht me rrugë per të krishtênin me hjekë ksi mundimesh në trup të vet, mbassi J. Krishti mâ parë hoq sa mundime per se të cillin nder né.“

VII. Persrí e mundojnë Teodotin, e ne mram e mysin.

Si kaluene pês dit, qeveritari me krení të madhe ngrehi persrí gjygjin faqe popullit, e thirri Teodotin me i dalë para. Per me pá a thue të hjekunit keq e mundimet e randa ja kishin thye qandren e zêmers, nisi mâ së parit me fjalë të buta e me premtime t' amla. Por shpejt, tuj e pá edhè mâ fort të temeluem në mênde të parshme, kthej kah fjalët e idhta e ka lavdet, tuj i bâ me dít se shum mâ zí se perpara kishte per të ja bâ, në mos ndrrote mênde. E Teodoti i pergjegji: „E shka ké me dít ti me gjetë aq të madhe, o Teotekno, qi të mundet me ja dalë pushtedes të J. Krishtit Zotit t' em? Kqyr: edhè pse ky trupi i jem âsht të gjith į shkatrruem prej varrve të para, sikuersè e shef, hînia prep me e sprovue fuqín e qandren t' ême; gjêjë tjera e mâ tjera mundime, e veshja ktí trupit, e ké me pá sa i fortë ka me dalë per me durue ky, qi tesh duket krejt i molisun."

Pa vanesë e kapin e e shtrîn permbí kambaleca, e me gerhanë të hekurta persrí ja grrifin shtatin tuj mrrî deri te eshtnat. E ashtù të pergjakun e mushun me varrë e perplasin permbí do rreshtna të kuquna prej zjermit, të cillat me vapë qi epshin ja derptoshin dhimen deri në palc t' eshtnave. Më ket mundim kaq të rrebët Teodoti u suell kah i Lumi J. Krisht, e ju lut: „O J. Krisht Zot,

shpnesa e të dispruemve, ndigioje luten t' ême, e lecoje ket mundim, pse per shkajk t' êmnit t' and jam tuj hjekë kto të vshtira!"

Tuj pa gjygjtari se as me kaq nuk epej, i vlon gjaku prej idhnimit e me egertim të djemnuem urdhnon prep me e shtrî mbî kambaleca, e per së tretit me ja shkye mishin me atà vegla hekurit. Ja bâne edhè at punë; por Teodoti me gjith aq së diftote shêj dhimet, e i dukej se gjakbâsët ishin tuj e perdorue létas. Disprohet gjygjtari kah e shef qandrren e mrekullueshme të ktí trimit të fortë, lodhen sherbtorët e tí, e së dín tjeter shka me i bâ, veç me ja kputë jeten; prandej sundimtari urdhnon me ja pré kryet e trupin me ja djegë. E kapin me e çue kû ish vêndi qi do të mbytej, e populli marë i shkoj mbas per me pá mbarimin e tí. Si mrrîni m' at vênd, kû do të korrte shperblimin e sa mundimeve, çoj zânin e u lut: „O J. Krishti Zot, krijuesi i qillës e i tokës, qi nuk i lshon doret atà qi shpnesen e kan në tý, une po të falemi nderës qi më ké bâ të dêjë me kênë numrue nder vendalí të gjytetit t' and të lumnueshem, e pjestár i rregjinís s' ate. Të falemi nderës qi m' a dhae hirin me e mujtë gjarpnin e ferrit, e kryet me ja shtrydhë. Falja, o Zot, qetín sherbtorve t' ú, e bân qi në mue të fiket furija e anmiqve. Epja Kishës s' ate pushimin e pagjen, e pshtoje prej rrebnimit të djallit."

Si mbaroj uraten suell sŷet rreth e rreth e pau vllaznit kah feja qi derdhshin lot, e: „Mos kjani, o

vllazen, ju thotë, por mâ fort nepni lavd të Lumit J. Krisht Zot, qi m' a dha hirin me sosë kaq mirë jeten t' ême, e me e mujtë anmikun. Atje në qiellë me xetsí të madhe kam me u lutë per jú." Mbas ktyne fjalve shtrîni qafen, e ja préne kryet.

VIII. Me çë mndyrë të çuditshme u vertetue fjala qi Teodoti ja pat dhanë Priftit të Malos.

Mbas urdhnit të gjygjtarit e lypte puna qi trupi i Teodotit të shtihej në zjerm m' u djegë per mos me i tokue as ndera e të vorruemit. E ashtù ja nisne me bâ, e tuj grumbullue shum e shum drû, vûne permbi ta korpin e Shêjtit. Por, para se t' i epshin zjermin, nji dritë kaq e madhe e rrethoj at vênd, e rreze kaq të forta shprazeshin më tana anët, sa kerkush s' guxoj me ju avitë drûve. Ja diftuene Teoteknit punen, e aj urdhnoj qi ushtarët t' a rujshin vêndin per mos me lânë të krishtenët me e vjedhë korpin e tí o kryet.

Ndolli qi at ditë, per m' u vertetue premtimi i i Teodotit, të bite atyne ândave prifti Frontone, me gjith nji mushkë ngarkue me vênë fort të mirë. Premtoj Zotyn qi pa dít aj kurrgjâ, të kalote aty pari ku gjindej trupi i Teodotit, e qi aty t' i rxohej mushka. Ngane ushtarët me i ndimue; e mandej si nisne me folë, hîne me e pvetë ku dote me shkue aq vonë, se ishte gadi tuj u errë; e si muerne vesht se dote me shkue në gjytet, e kshilluene per mâ mirë me ndêjë me ta, pse atŷ gji-

ndej kullosë mjeft per shtazen, e edhè atí i kishte rá nata mâ lír se nder thoj të hanxhive. Ju mush mêndja Frontonit, e me ta hîni më nji ksollë qi kishin mbarue me krande e kallama afer trupit të Teodotit, të cillin e kishin mlue me do sanë. Gjet zjermin ndezun, e darken të gatueme. U rreshtuene të gjith m' do shtroja të leshta qi kishin shtrue mbî barë, e nisne me ngranë. Deshtne edhè me pí, e Frontoni muer goten e u çue me é mushë me vênë të veten, e tuj ja dhanë shokve, ju thotë: „Po kerkonie ket t' êmen, kujtoj se s' keni me e shá." — „Oh! çë vênë! Oh! çë vênë! bertasin të tanë; e po sá vjeç mundet me kênë?" — „Pês vjeç." — „Epna po të lutena, epna t' a pím, se shoqen s' e paska." — „Pini, sa të dueni, ju thotë Frontoni; pini sá të mundeni; me zêmer ja u nap."

Ashtù tuj pí e tuj qeshë, njêni nder ta, êmnit Metrodoro, nisi me thanë: „Po edhè në pisha ujin e Letes kurr s' kam per t' i harrue të rrahunat e forta qi m' i dhane per shkajk t' atyne gráve qi kjene vjedhë te brraka: të gjith krishtênve bashkë s' u kan tokue aq të randa. Por tesh, lum miku, qitm mirë asò vênet vjeter, qi t' i fashis dhimat e shtatit." Frontoni i thotë: „S' jam kah mârr vesht se per çë grá jé tuj folë." — Kcen tjetri e ja pret shoqit: „Po kqyr, morè Metrodoro, mos t' i ndîllin ajò gotë do të zeza mâ të mdhaja, mbasì t' kan vûe me ruejt at nieri hekurit, qi pat vjedhë grát te brraka." Frontoni, qi kurrgjâ s' kuptote prej atyne fjalve: „Më vjen keq, ju thotë, o burra,

qi s' kam mârrë me vedi ndo 'i nieri per me i shvillue fjalët e juja; sepsè s' jam kah mârr vesht gjâ as per grá të vjedhuna te brraka, as per nieri hekurit qi do të rueni. At herë nji tjeter, êmnit Glauçencio, hînî e ja diftoj sêndet qi kishin ndollë, sikuersè sipri i kalxueme; e permbî Teodotin diftoj punë aq të çuditshme, qi jo hekurit o priçit, por krejt tjeter natyret se nierit, i dukej me u thirrë, edhe pse i lém në gjytet të tyne. „Po shif, i thote; kuer atà qi e mundojshin mékeshin së lodhunit, aj kndote uratë: *cum lassarentur qui eum cruciabant, ipse canebat hymnos.*" Njikshtù Glauçenci krejt i çuditun kalxote Frontonit të ndollunat e atyne ditve, e kah flitëte me të xét, më nji bâte shêj me gisht kah vêndi kû ishte mshehë nen sanë trupi i Teodotit. Frontoni tuj i ndîe kto fjalë, gjith gzohej në zêmer, e me shpírt i lutej Zotit me ju bâ ndîmë per me mujtë me e shtî ne dorë at vizarë të çmueshem. Në kaq ushtarët nuk ja dashin pijes, e Frontoni edhè mâ me gzim ja u dikote gotat, deri qi lodhë prej sajë rane të gjith më nji gjûm të rândë.

At herë meshtari u çue létas, muer korpin e Teodotit e e ngarkoj mbî mushkë, ja vûni në gisht rrethin qi kishte pasë prej Shêjtit, e tuj ju lutë qi mos me i dalë fjalet, nisi mushken per rrugë, e vetë ndêj atŷ me pritë qi të sbardhte dita.

Kuer nisi me ague drita u çue Frontoni, e kinsè po lypi mushken e nuk po e gjêj, hîni me bâ ankime aq të forta e aq me dije, sa ushtarve

ju mbush mêndja se per pernjimend e kishte, e të gjith idhun per rrezik të tí, e lshuene me ju vû mrapa shtâzës qi kishte hupë, pa u kujtue aspak se shka i kishte gjetë. Mushka e prîme prej êjllit të Tenzot kishte shkue fíll te vêndi i shênjuem e atŷ ishte ndalë. Disá qi vîshin prej Malos i diftuene Frontonit, e aj gjith gzue në zêmer tuj ju falë nderës Zotit kthej te katundi i vet, e aty me sá lumní mujti i lulzoj eshtnat e ktí Shêjt të mrekullueshem.

XV.

Nji mkatnuer tuj kerkue korpnat e të martirizuemve fiton lumnín e martrizimit.

Shêjti Sh' Bonifacio e Aglae.

I. Se si Bonifacio e Aglae e shkoshin motin në shkandullí.

Në kohë të Dioklecianit e të Masimianit, kuer salvimet kundra fés shêjte ishin mâ të forta e mâ, kje çue nder gjytete të Lemit per me farue krishtênimin nji gjygjtarë i mbrapshtë e krejt i pashpírt, êmnit Simplicio, i cili porsá hîni në Tarso krye-

gjytet i Cilicies u dha me gjith furí me e shfrye hujin e zêmers së vet, e me çartë sá të krishtênë i bijshin në dorë.

E nder atò dit jetote në Rromë nji zojë fort e randë êmnit Aglae, e bija e Akacit, qi ishte kênë dikuer sundimtari i Rromës e shpí fort me zâ. Martue me nji zotní të madh të ktí gjytetit, i diq burri e met e vejë; e kaq ishte e pasun qi kishte nden vedi shtatdhet e tre mkambsa per me ja kqyrun gjânë; e permbî të gjith kta ishte nji farë Bonifacit, pijanec e kurvarë, qi e shkote motin në shkandullí me zojen e vet.

Por nder të zeza qi bâte, e kishte ket të mirë me kenun derë çilë, dorëdhanë e i dhimshem. Me pasë pá ndo'i rrugtarë tuj ardhë prej së lergtit, i delte para e me zêmer i lutej me i shkue te shpija, e me nierzí të madhe ja bâte sherbimin: „*cum omni festinatione et alacritate adhortabatur in hospitium suum introire, et ministrabat ei.*“ Njashtù prej mbramjet e naten shkote rrugave, e kû gjête të vorfen jau njomte doren me shka kishin nevojë: *noctibus autem circuibat plateas et vicos civitatis, tribuens pauperibus omnia quae necessaria erant.*

II. Aglae pêndue dishron me pasë korpna të martrizuemsh.

Ndolli qi mbas shum vjetve biri i Zotit ja preku zêmren ksajë mkatnore, e pendue per të mbrapshta qi kishte bâ, dishroj me gjetë ndermjetës e

lutxhí para Zotit. Prandej thirri Bonifacin, e njikshtù i tha: „Ti e di, lum vllau, nder sá mkate na jena zhytë, pa mêndue aspak qi do të dalim para Zotit me i dhanë arsye per të zeza qi kena punue në ket jetë. E mirë; une kam ndije prej do të krishtênve qi kush t' i bâhet krah e ndimë Shêjtnave qi hjekin mundime per dishmim të fés shêjte, aj ka m' u bâ shoq i tyne në ditë të gjygjit të rrebshem. Prandej mbassi tesh kam marrë vesht qi nder anda të Lemit sherbtorët e J. Krishtit janë kah hjekin mundime të mdhaja e kah napin jeten per mos me muhue fén e të Lumit, shko m' ato lénina e na bjer do korpna Shêjtnish; ndoshta prej tyne tuj i nderue e tuj ju ngrehë kishna kena me e gjetë shelbimin si na si shum tjerë."

III. Bonifaci vêhet per rrugë.

Bonifaci kuer bâni me u nisë muer me vedi ari shum *(aurum copiosum)* per me blé korpnat e Shêjtnave e per me bâ lmoshë nevojtarve; muer dymdhet vetë me kual e trí qerre, e shum barne e erna per me balçmue korpnat qi t' i bishin në dorë.

Tuj u nisë sillet prej zojes së vet e me buzë në gaz i thotë: „Ne gjeça korpna të martrizuemsh me i blé kam me i prûe me vedi; josè ne t' ardhtë korpi i jem a thue ké me e pritë si të nji të martrizuemit?"

„Eh! lêni mârrít e fjalët kote, i pergjegji Aglae, e kqyr me jetue në hirë të Zotit qi të bâhesh i

dêjë me prûe me vedi korpnat e Shêjtnave. Une sa do mkatnore e zezë të pres sá mâ parë me ta. Zoti e Krijuesi i të gjithve qi u bâ nieri e derdhi gjakun per shelbim të gjith nierzve, t'a dhashtë me vedi êjllin e vet, t'a bâftë rrugen e marë, e u denjoftë me i krye dishiret e mija pa kqyrë mkatet qi kam bâ." Bonifaci para se me u nisë bâni premtim mos me ngranë mish as mos me pí vênë, pse do të bite korpnat e Shêjtnave të martrizuem, e tuj çue sŷt perpjetë u lut nji copë herë, e mandej me gzim u vû per rrugë.

IV. Bonifaci tuj pá dishmitarët nder mundime, ndezet në dishír të martrizimit.

Si mrrîni në Tarso e muer vesht se disá sherbtorë të J. Krishtit ishin m'at kohë para gjygjtarit tuj bjekë mundime: „Shkoni, ju thotë shokve, e kerkoni nji shpí e atŷ xêni vênd të pushojnë shtazët; une po ngas per me pá ata luftarë qi ka herë m'i lypë zêmra."

E me nji herë muer rrugen kah vêndi kû ishin Shêjtnit nder mundime e pau me sŷe të vet shka po hiqshin; njênin e kishin vjerrë me krye te poshtë permbi flakë të zjermit; tjetrin e kishin lidhë ndermjet kater. hûjve e vîshin tuj e shkye ka 'i grimë ka 'i grimë; tjetrit ja kishin shprishë shtatin me gerhanë hekurit; dikuej pré duert, dikuej derptue fytin me hû e ngulë në dhé; nji tjetrit lidhë kambë e duer per së mbrapshtit e e

rrahshin pa mshrír. Mnderë e madhe ishte, trishtim i pa shoq me pá atò egertína; por edhe mâ sênde e çuditshme me pá atà trima të fortë kah mujshin shejtanin e duroshin me gzim mâ të rrebtat mundime.

I vloj gjaku Bonifacit, i gufoj zêmra e pa pasë dertin e kerkujë avitet e mêrr ngrykë të gjith atà Shêjten; ishin njizet vetë!

Tuj i mârrë ngrykë e tuj ju dhanë zêmer, shkote tuj bertitë: „I madh âsht Zoti i të krishtênve! i madh âsht Zoti i ktyne Shêjtnave! Po ju lutem, o sherbtorët e Krishtit, lutniu per mue të jemë bâ i dêjë me hî në pjesë me jú më ket luftë të lumnueshme, e të ja dal shejtanit: *magnus Deus christianorum, magnus Deus martyrum. Obsecro vos, famuli Christi, intercedite pro me ut ego dignus efficiar consors vester inveniri, certans adversus diabolum.*“

E tuj ju rá nder kambë merrte hekurat e tyne, ja u puthte e ju thote: „O trimat e Krishtit, o burrat e fortë, qindroni edhè pak, e shkelnie shejtanin; i madh âsht mûndi, por i pasosun ka me kênë pushimi; e mndershme vshtirija, por gzimi i pa masë; trupi i juej ktu më tokë po shprishet prej të kqive, por në qiell ka me u shndoshë e me u lulzue prej êjve.

V. Bonifaci fillon me hjekë mundime.

Simplicio gjygjtari tuj kqyrë kah populli shef Bonifacin, e urdhnon me ja çue para. „E kush jé ti, i thotë, qi guxon ksi sojit me bâ n' asgjâ ket vênd të madhnueshem e gjygjin t' êm?“ — „Une jam i krishtênë, i pergjegji Bonifaci, e mbassi kam me vedi Zotin t' êm J. Krishtin, në hiri të tí s' kam dertin t' and as të ktí vênd gjygjit.“ — „Si të thonë?“ ja kthen gjygjtari. — „T' kam thanë se jam i krishtênë; por në daç me dít edhè êmnin si më thrrasin gjindja, po të kalxoj qi më thonë Bonifacio.“ — „Avitu, i thotë Simplici, e bânia adhrimin zotave.“ — „S' ja bâj adhrimin djemneve,“ i pergjegji Bonifaci. E lidhin vjerrtë, e me gremça hekurit ja shprishin shtatin sá me ju dukë eshtnat: *ut ossa eius apparerent.* Bonifaci nuk bâte zâ, e sŷt i mate ngulë kah Shêjtnit. Mbas nji copet herë i thotë gjygjtari: „Ndigiò, o fatzí, adhroj idhujt t' onë.“ — „E nuk ké marre, i pergjegjë Bonifaci, o nieri i pashpirtë, me më thanë sá herë ndigiò, e ndigiò, tuj e dít se une as êmnin së due me ja ndí zotave t' ú të rrêjshem?“

Egertohet qeveritari e urdhnon qi t' i shtîn ndermjet mishit e thojve copa kallamash të prehun. Bonifaci kqyrë qiellen e me gzim e duron at mundim. Urdhnon prep gjygjtari me shkrî plumb e me ja qitë në gojë perdhuni. Bonifaci çon sŷt perpjetë e kshtû hinë me u lutë: „Të falemi nderës, o J.

Krisht i Biri i të neltit Zot; eja më ndimë t'ê-me e mi lecò kto dhima; mos premto, o Zot, me më shtrue ky nieri i pashpirtë. Ti e di se kto mundime per dishmí të fés s'ate jam tuj i durue." Mbandej u suell prej shokve, e ju tha: „Lutniu per nji sherbtuer t'uejin." Per nji gojet të gjith atà Shêjten çojnë zânin e luten: „Jezu Krishti Zoti i pushtueshem, çoftë êjllin e vet e të pshtoftë prej ktí gjygjtarit të pashpirtë; sá mâ parë të libroftë prej ktyne mundimeve, e e shkroftë êmnin t'and nder të zgiedhun të lumnís." Si maruene uraten shgrehi prej popullit nji vajë e nji brimë e madhe: „I madh âsht Zoti i të krishtênve! i madh âsht Zoti i ktyne Shêjtnave! J. Krisht, Biri i të naltit Zot na shelbò; na të gjith po besojmë në tý e tý po të lutena. U rrenoshin zotat e rrêjshem; hupshin prej faqes të dheut!" E u lshuene me turr kah lteri i idhujve, e e rrxuene per tokë; mandej sýne me gur qeveritarin, i cilli prej friget la vêndin e iku.

VI. Sh' Bonifacin e mbysin per shêjten fé.

Nji ditë tjeter Simplici ngrehi selín e gjygjit e thirri Bonifacin, e tuj ja shá fén e shtyete me mohue J. Krishtin. Por Bonifaci me trimní i tha: „Prâj mâ, o fatzí, e mos fol keq per të Lumin J. Krisht Zotin t'êm; mnija e gjith nierzve të mârrtë mrapa, o gjarpen mênde verbët, e i plakun nder të zeza."

Gjygjtari urdhnon me i prûe nji kazan; e mushë me peshkve, e si nisë me mârrë valë, urdhnon me e qitë mrêndë Bonifacin me krye te poshtë. Kah muerne me e qitë, Bonifaci bâni kryq, e kazani me nji herë u shkrî si të kênke dyllë, e peshkvja tuj u derdhë damtoj disá asì gjindsh, pa prekë Shêjtin aspak.

Çuditet gjygjtari e urdhnon të ja presin kryet; e me të shpejtë sherbtorët e hjekin asì vêndit. Para se me shtrî qafen Bonifaci bâni kryq, e lypi me e lânë me u lutun nja pak. Si i mbaroj të lutunat, shtrîni qafen e ja prene kryet; e m' at ças nji termek i fortë shunglloj token, e bâni gjinden me britë: „I madh âsht Zoti i të krishtênve: *magnus Deus christianorum;*“ e shum u kthyene në fé të J. Krishtit.

VII. Si Bonifaci kje gjetun prej shokve.

Më sá ndollne kto punë, shokët Bonifacin shkoshin tuj e kerkue; e si s' e gjêshin më kurrnji vênd, thoshin me shoqishojnë: „Aj tesh do të jét më ndo 'i shpí të pa erze, o më ndonji mejhanë tuj pí, e na hjekim zí me e lypë.“ Me kto fjalë në gojë tuj shkue rrugës hasin më nji nieri të qeverís, e e pvesin a kishte pá nji perjashtalí rromak? — „Dje, ju tha aj, kje martrizue nji nieri i hujë, e ja kan pré kryet.“ — „Po kû?“ e pvesin. — „N' *Anfiteatro.*“ — Por atyne s' ju mushte mendja. — „Nejsè, ju thotë, kalxoni çë nieri âsht

aj qi lypni.“ — „Âsht nji burrë shulak, i majm, i fortë, flok lmuet, me nji petk të kuq mbaje krahve: *vir quadratus, crassus, robustus, capillo compositus, coccinea armelausia indutus.*“ — „Njaj vetë.“ — „Nieri qi lypim na mundet mâ parë m' u gjetë më ndo 'i mejhanë, se m' at vênd: *homo quem quaerimus, magis in taberna requirendus est, quam in stadio.*“ — „E po mirë; çë pritesë keni me ardhë e me e pá?“

Shkuene me tê; ju kalxoj trupin; lypne me e pá kryet, e kah e vûne oroe, ju bâni buzen në gaz per mrekullí: *risit in Spiritu Sancto.* Prandej e njoftne; u pênduene per shka kishin folë, e tuj kjá i thane: „Mos na mêrr mní, o sherbtori i Krishtit, per mkat qi kena bâ tuj folë aq keq per tý.“

Me të lutuna të mdhaja ja lypne korpin e Shêjtit, por aj s' ndigioj me ja u dhanë pa ja blé shtrêjt me të holla. Hoqne e i dhane pesqind copa arit *(solidos quigentos)* si me thanë gadi dyqind Napuljona. Muerne korpin shêjt, e lyene me barne, e pshtuellne më nji pelhurë të kushtueshme, e me gzim të math u nisne me kthye prej Rromet.

VIII. Aglae pret korpin e Sh' Bonifacit e e vorron me nderë.

Êjlli i Tenzot i duket ksajë grue e i urdhnon me e pritë porsi zotní atê qi dikuer ishte kênë sherbtori i sajë, por tesh ishte bâ vllá me ta në parrîz, e me e vorrue me nderë, se neper të

lutuna të tija kishin per të ju falë mkatet: *aliquando servum tuum, nunc autem fratrem nostrum suscipe sicut dominum, et reconde eum bene. Per ipsius enim interventionem universa peccata relaxabuntur tibi.* Edhè kjo u çue e mlodh shum meshtarë e nierz të pershpirtshem, e i duel para, e me nderë të madhe e vorroj në rrugë *latine*, pak jashta Rromet, tuj pritë me ja marue mâ per kadalë nji vorr mâ të kushtueshem.

Mandej ja suell shpînen shekullit; dau gjânë e vet nevojtarve; sherbtorët e blém qi kishte i lshoj me shkue, e u ndrŷe me disá virgjinesha mos me kqyrë tjeter veç shelbimin e shpirtit. Ashtû rrnoj edhè tremdhet vjet, e njikaq u kap në shêjtní, sá xirte djemnit prej trupnave të nierzve, e shndoshte çë farë do dergjet. Si diq, e vorruene afer Sh' Bonifacit.

Sá ksi Aglae e Bonifaca gjinden mkatnorë! Çë se â xânë Kisha, ndoshta me mî e milûj munden m' u njehë! Por sá janë Aglae të rame në pêndim, e Bonifaca të dekun per fé?

O ju qi keni pasë rrezikun me ju pergiá ktyne Shêjtnave nder gabime e faje, mundoniu me ju pergiá edhè nder vepra të mshríshme, per me mujtë kso doret me ja zbut idhnimin Zotit e me xjerrë prej si hirin qi të ndrrohen zêmrat e jueja. Ndiqnie Bonifacin kah pêndesa e urata, të cillat i perdoroj para se me u vûe per rrugë me kerkue korpnat e Shêjtnave; ndiqnie Aglaen qi nder të

lutuna të Shêjtnave shpresoj me zêmer, e permbî se lypi kje ngushllue prej Zotit.

XVI.

Nji fmí marrun prej prêhnit të samës së vet bân dishmí fén e J. Krishtit.

Shêjti Sh' Rromano martir, e Barula o Teodulo fmí.
(Në vjetë 303.)

I. Rromani shndritë prej Zotit ja then lavdin gjygjtarit qi kundershtote fés.

M' at kohë qi Kisha e Antiokís ishte gjith në vajë e n' idhnim per të sharruem të shum e shum të krishtênve, të cillt prej tutet t' anmikut muhoshin fén e J. Krishtit, ndolli m' at gjytet nji djalë i rí i krishtênë, êmnit Rromano, e perjashtalí. Tuj pá ky se Asklepiade sundimtari i vêndit ishte gjith gzim pse kishte vû aq teposhtë krishtênimin e ngratë, tuj i shterngue me frigë të mundimeve të dekes me muhue barè me gojë të Lumin J. Krisht, nuk ju bâ me durue gjith at mârre të fés, por me trimní i del para gjygjtarit të mbrapshtë, e i thotë: „Mos u rrêjë, bre daji, se del ksi vêndit pa t' u ulë

krenija; ka Zotyn burra qi së mundet kush me ja thye: *non accedes laetus; habet enim Deus milites qui superari non possunt.*"

Gjygjtari qi mêndote se mâ krishtênimi m' at vênd ishte sosun krejt, kuer i ndjeu kto fjalë u ndez n' idhnim sá së diftohet, e gjith furín e hujit e mblodh kundra si, e me të shpejtë urdhnoj me i vû dorë mundimeve. S' i duket se ka fitue gjâ deri qi mos t' a ketë shtrue edhè ktê. E më tê gatohet me i grumullue të tana atò mundime, me nji pjesë të cillave kishte thye sá e sá tjerë.

II. Mundime të rrebta qi i napin Rromanit.

Urdhnon gjygjtari mâ së parit Rromanin me e shtrî permbî kambaleca, e me gremça hekurit me ja shprishë shtatin e gjithkah me ja shkye. Masandej tuj pá se ky kerkund nuk lodhej, ju thotë me e rrahë pa pushim me plumça; e prep me gerhanë hekurit me ja lnuer trupin pa i lanë vênd pa prekë, e mrapa me thika të prehta ja shkyen buzët, e viza viza ja pret mollzat e faqeve. Qindron Rromani; por qandra e tí shton egercimin gjygjtarit, të cillin prej furijet s' e xên vêndi vênd, por me sŷ e me duer ngucatë puntorët e vet me e shtryell Rromanin. Lodhen qyqarët, hekurat topiten, por Shêjti duron: *cum autem fatigarentur torquentes, et non cederet qui torquebatur; atque obtusum et deflexum fuisset ferrum, nôn est flexus qui radebatur.* Kshtu Perendija vertetote fjalt e Shêjtit,

se ka Zotyn burra qi së mundet kush me i thye: *Deus habet mitites qui superari non possunt.*

Kah s' kishte metë kurrnji soj mundimit pa u qitun në punë, ushtari i Krishtit per me dishmue qandren qi i nepte Zotyn prej qiellet, i thotë gjygjtarit: „Pse nuk epe mâ, o nieri i pashpirtë? Kam dishmue me të vertetë se J. Krishti â mbret; *cur jam tyranne non cessas? Confessus sum per os verum esse Regem Christum.*“ Sikursè me thanë, se kjo âsht nji provë e çilët qi Krishti âsht Zot i vertetë.

III. Rromani e shtyen gjygjtarin me pvetë nji foshnje, cilla âsht feja e vertetë.

Tuj pá Rromani se gjygjtari prep se prep nuk perkulej me ju shtrue arsyenave qi dishmojshin të verteten e fés, edhè pse nuk dite se mâ kah me ja mbajtë, ja lypi ket provë: „Të zgidhet, i tha, nji fmí shtat vjeç o mâ i vogel, më cillin nuk mundet me kênë dredhí, e të pvetet: cilla âsht feja e vertetë?“ Me shum gzim Asklepiadi e muer ket fjalë; e nder gjind qi aty ishin, urdhnoj të merrej nji foshnje qi e ama e kishte ngrykë, e të qitej në mjedis të popullit.

E gjetne nji, qi por sá kishte lanë gjít. Sillet Rromani prej si, e i thotë: „Po diftò, biró, shka të duket se âsht mâ me rrugë e e drejtë: a me adhrue Krishtin vetun, e në Krishtin Atin e Pushtueshem, a me ju permyzë zotave njimí turlísh?“

Qeshë fmija, e me të shpejtë pergjegjë: „Shka dö qi të jét ajò gjâ sênd qi nierzit thrasin Zot, nuk mundet me kênë veç se nji; e tuj kênë nji, së mundet me pasë veç se nji Bír të vetem. E mbassi Krishti âsht i vetmi Biri i Zotit, prá Krishti âsht Zoti i vertetë. Shum soje zotash as fmija s' i besojnë."

Kuer i ndieu kto fjalë met pa gojë Asklepiadi, e s' dite shka me bâ; më njênë andë e shifte se rruga s' ja nepte me u kapë me at grimë fmí; më tjetren ânë idhnimi s' i lête pushim; e prandej me të madhe furí e pëveti djalin: „Kush t' i ka msue kto fjalë?" I pergjegji fmija: „Mue m' i ka msue nana, nanës ja ka diftue Zoti."

IV. Nder sŷ të nanës e mundon djalin e ja pret kryet.

I terbuem si bisha thret gjygjtari nanen e e vên para vedit. Mendòn se, tuj mundue djalin, mâ teper kishte per të ja plasë zêmren nanës, e prandej nuk vên dorë më tê, por urdhnon sherbtorve nder sŷ të sajë me e kapë at foshnje, me e shdeshë, e tuj e mbajtë vjerrtë me e rrahë pa mshrír. Kersasin thuprat permbi at trup të njomë, pelset lkura e gjaku shkon rrkajë, e grimcat e mishit hillen per tokë.

Gjithkush qi e shef ligshtohet në zêmer, e deri mâ t' egjerve lodja ju pshton. Veç nana nuk

lodhet, por me ftyrë njimend të dhimshme por edhe të gzueshme rri tuj kqyrë djalin nder atò mundime.

Mbas do kohet qi ishin tuj e mundue, fmija djegë prej edjet lypi me pí, e nana ja priti: „ Ujë lyp me pí, o bír, tesh qi jé tuj mrrî te kroni i jetës? Oh! kí et me pá të Lumin J. Krisht, të cillin kuer t' a shofsh s' ké me pasë et mâ kurr. Ktu, o bír, të duhet me pí at andë mundimesh qi píne fmija e Betlemit me mí e mí; durò edhè pak, o djalë, e shpejt ké me u gjetë me gzue me ta në lumní të pasosme. " Si i ndjeu fjalët e nanës, shuku djali e pushoj.

Asklepiadi tuj e pá se gjâ s' po fitote, verbue prej idhnimit dau me krye punë me ta, e prandej dha gjygjin Barules me i pré kryet, e Rromanin me e djegë në zjerm.

Nana burrneshë e muer djalin ngrykë per m' e çue kû do të pritej; e si mrrîni m' at vênd, pa derdhë pikë lodjet, ja dha në dorë gjakbâsit. E tuj ja dhanë per me e pré, e puthi djalin në ballë, e i tha: „ Udha e mbarë, o zêmer; kuer të késh mrrî në lumní të J. Krishtit të bín nder mênd per nanen t' ânde; lutu per mue." E kuer gjakbâsi hoq thiken me i pré djalin, nana fatlume kndote atò fjalët e Davidit: „ E çmueshme nder sŷ të Zotit âsht deka e sherbtorve të tí; e sherbtori i yt, o Zot, âsht ky, e biri i sherbtores s' ate. " — E hapi bohçen me pritë gjakun e kryet e prém të djalit. E mandej me gzim e muer trupin e tí, e

shterngoj per zêmer, e tuj i dhanë lavd Zotit, shkoj me e vorrue.

V. Rromani per mrekullí pshton prej flaket të zjermit.

Mushun me varrë më gjith shtatin e vet e i lamun krejt në gjak, por me gzim në zêmer e me gaz në ftyer duel Rromani prej Qeverijes m' u nisë per vênd kû do të digjej flakë. Sá ngrehej grumbulli i drûve e mlidheshin kallama e krande per me u kallë mâ shpejt zjermi, disá çfuten e tjerë të pafé, tuj e vû oroe trimnín e Shêjtit e qandren e tí nder mundime gjithfarësh, shkojshin tuj thanë: „E kû â Zoti i tyne? *ubi est Deus eorum?*" E nder kto fjalë permendshin tre djelt e Ebrejve qi kjene qitë në furrë të Babilones e pshtuene pa u djegë; e ksi sojit levdoshin vehten permbî të krishtênë e thoshin: „Atà t' onët kjene pshtue prej flakes të furres të ndezun, e kta zjermi po i shkrín!" Por nuk duel puna ashtù. Zotyn per nji herë e mushi qiellen me rê, e bâni me rá shí aq shum e breshen aq fort, e çoj nji duhí aq të madhe sá nuk kje punë me i dhanë zjerm drûve. Tuj pá ket mrekullí nisi populli m' u perzije; e me të shpejtë Perendorit qi gjindej n' Antiokí i bâne me dít, se tuj dashtë me e djegë Rromanin, qiella ishte idhnue, e Rregji i qiellve e kishte marrë nen hije të vet. Si i muer vesht kto punë Perendori çoj fjalë gjygjtarit mos me u kapë me Zotin, por me e lshue at

nieri qi Zoti e kishte pshtue. E kshtu Rromani porsi i dyti Ananí i pshtuem prej zjermit, kthej në burg.

VI. Nji tjeter mundim qi i napin Rromanit.

E per me i hî në hater perendorit e per m' e shfrye mâ teper idhnimin e vet, gjygjtari i pashpírt urdhnoj qi Rromanit t' i pritej ajo giûhë, e cilla kishte folë kinsè pa nderë kundra mbretit, e s' i-shte perkulë me mohue rregjin e qiellës. Duelne sherbtorët me kerkue ndo'i nieri qi të kishte ve-glat per at punë, e ndolli qi hasne më nji mjek, i çilli perpara ishte kênë i krishtênë por prej fri-get e kishte muhue fén; e si e muerne vesht qi kishte me vedi hekurat me pré, e thirrne me shkue mbas t' yne. U prue i ngrati mos me shkue, se në zêmer endè e kishte fén, por per mos me i hjekë prep ato provë qi e kishin bâ me ja sjellë shpinen J. Krishtit, ju shtrue fjalës së tyne. Ja preu prá giûhen Rromanit; e at giûhë nuk e treti, por e muer me vedi e e mshehi në shpí me shpresë qi neper tê me gjetë mshrír para Zotit. Edhè pse ja prene giûhen, Shêjti nuk diq, sikursè ishte pu-na; por u bâ edhè mâ fort shêj mrekullijet. Se-psè tuj kênë aj pak i belbtë me giûhë shndosh, mbassi ja prene bâni Zotyn qi të flitëte fort mâ mirë. Kah e çuene në burg, e pveti rojtari si e kishte êmnin; e Shêjti me të shpejtë i pergjegji: „Une thirrem Rromano." E kjo mrekullí ngiati per

shum muej, e plot kjene ata qi muejtne me e pá e me e sprovue.

I vojt kjo punë në vesh perendorit e gjygjtarit, e menduene mos t' ishte faji tu mjeku; i cilli porsi i krishtênë t' a kishte lânë pa krye si duhet fjalen e tyne, e prandej e thirrne në gjygjë. Mjeku tuj e pá qeveritarin gjith furí sikursò të dote atŷ me e mytë, i tha: „Une e kam në shpí giûhen e preme. Ti biere ktû nji nieri qi të jét per t' u mbytë, e të cillit Zoti mos t' i majnë pajë; t' i pritet ktí giûha sa ja kam pré Rromanit, e në kjoftë se aj s' ka me dekë, t' a kemi une ndeshkimin porsi rrencak." E prûne at soj nierit, e me masë të giûhes së preme ja prene giûhen, e mbas pak kohet diq.

Duket se ky mjek, prej dhimtet të Shêjtit qi mos të hiqte mâ giatë, por per nji herë të flutrote në parrîz, ja kishte pré giûhen fort thellë, qi me dekë me të shpejtë.

Por edhè mbas ksajë mrekullí gjygjtari s' u dha, e per shum mot e majti Rromanin në burg, deri qi erdhne të kremet njizetvjetore të mbretit, e at herë në vênd qi me e lshue, si lshoheshin gjith fajtorët, urdhnoj t' a virëshin mrênda burgut.

XVII.

Nji lojtarë tuj çenitë punët ê fés kthehet në fé e des per tê.

Shêjti Sh' Gjenesio lojtarë.

(Afer vjetës 286.)

I. Shtîhet i lig e lypë m' u pagzue.

Ishte Gjenesi në Rromë nji nieri në zâ per lojna, e shum herë qillote qi kû ishte mledhija mâ e madhe, atŷ faqe të gjithve ngrehej me çenitë veprat e nierzve e me bâ gjinden me qeshë. Ndolli nji ditë qi nder kso mledhinash të gjindej edhè Diokleciani perendori i Rromës; e Gjenesi tuj e dít se ky i kishte në mní të madhe zakonet e të krishtênve, per me ja qitë gazin desht kto zakone me i vû në lojë nder sŷ të tí, e prandej u shtî i lig. E tuj ndêj porsi i smuet, hini me folë: „Ku jeni, bre shokë? oh! sá randë po e ndî vedin: ç' kishe me dashtë m' u lecue: *Eja nostri; gravem me sentio; levem me fieri volo.* — „Po, pse e ndîn randë vedin, si mundena na me të lecue? A kujton se jena sdrukthatarë per me të shtî në çekerk, o me të vûe nen sdrukth?“ — Kto fjalë e bâne popullin me qeshë. E Gjenesi prep

shokve: „O të mârrë mjedì krés! Dishroj me dekë i krishtênë.“ — „E pse?“ — „Pse diten e mbrame porsi nieri i tretun due me u gjetë në Tenzonë.“

II. Mêrr pagzimin e beson.

Kjene thirrë dy vetë në kambë të priftit e të xhakonit, e kta ju avitne Gjenesit e i thonë: „Per shka na ké thirrë, o bír i dashtun?“ E Gjenesi prekë prej hirit të Zotit, e jo mâ per lojë e tuj u shtî, por me zêmer e per njimend ju pergjegjë: „Pse dishroj me fitue hirin e Krishtit, e neper tê persrí tuj lé m'u lirue prej randimit të mkateve të mija.“ Ja napin pagzimin me sharte të plota si e nep feja, e masandej e veshin me nji petk të bardhë si vesheshin të krishtênët kuer merrshin pagzimin. At herë ushtarët e kapin per lojë, e si ishin msue me bâ me të krishtênë e qesin para mbretit, kinsè me kênë pëvetë e gjikue per fé.

Gjenesi prej atí vêndit të naltë e nder sŷ të perendorit njikshtû nisi me folë: „Ndigiò, o perenduer, e të mârrë vesht gjith ushtrija, dietarët e gjindja e të tanë të ktí gjytetit. Sá herë më ka ndollë me ndije veç êmnin e të krishtênit, gjaku m'a prishë; e atyne qi hiqshin per besim të vetin ja vêshe gazin. Deri gjindt e mí per shkajk të ktí êmnit i kam pasun në mní; e kaq kafshë të keqe e kam majtë fén e krishtênë sá per me e vûe në lojë jam mundue me i shbirue zakonet e saja e

me bâ gjinden me qeshë. Por tesh kuer uji preku trupin t' êm e kuer kjeçë pëvetë e pergjegja se une besoj, pásh nji dorë qi prej qillet shtrîhej mbî mue, e pásh shum êjë të lumnueshem qi tuj ndêjë brî mejet lexoshin prej nji librit të tana mkatet qi kam bâ qysh në vocrrí t' ême; e ata mkate i láne e i zhytne m' at ujë, me të cillin nder sŷ t' ujë kjeçë lagë; e mandej më bâne me e pá vehten mâ të bardhë se bora. Prandej, o perenduer i madhnueshem, e ju të gjith o popuj qi keni qeshë per kto punë, besoni me mue se Krishti âsht Zot i vertetë; se aj âsht drita, aj âsht e drejta e dashtnija vetë, e qi neper tê edhè ju mundeni me xjerrë të falunit e mkateve. "

III. Mundimet qi hoq, e deka e Gjenesit.

Së kallxohet idhnimi qi i kcej Dioklecianit tuj ndije kto fjalë, e m' at furí qi e kapi, urdhnoj me të shpejtë me e rrxue Gjenesin e me e rrahë tejèt; mandej ja dha në dorë Plancianit qeveritarit të qytetit per m' e sh'terngue me ndrrue mêndim e me kthye në marrí të perparshme.

I hini punës Plauciani, e mâ së parit e shtrini permbi kambaleca; mandej me gerhanë hekurit ja lnuer shtatin pa dhimë, e kshtu krejt të shprishun e dogj me flakë qirash. Por Shêjti qindroj trimnisht nder të gjitha kto mundime, e së prâte tuj thanë: „Jo s' âsht tjeter sundimtár posë atí qi kam pá; atí i permyzem : atê une adhroj, e per

fé të tí edhè njimí herë ne më mytshin, gjithmonë i tí kam me kênë, sikuerse kam nisë. Mundimet kurr së kan me mujtë me më hjekë Krishtin prej gojet as me m' a shgulë prej zêmret. Pse fort jam në pêndim per gabime qi kam bâ, e pse para teshit e kam pasë në mní êmniu e tí të shejtnueshem; e fort jam në pendim pse teper vonë i çila sŷt me e njoftë e me e adhrue mbretin e vertetë. "

Plauciani tuj pá se nuk ishte kerkund tuj e lodhë, urdhnoj qi Gjenesit t' i pritej kryet.

Njikshtu me 25 të gushtit e dishmoj me lumní fén e J. Krishtit Shêjti Sh' Gjenesio, i cilli deri m' at ditë ket fé e kishte shá e mní me zêmer.

XVIII.

Nji fmí i çuditshem.

Shêjti Sh' Çirilo martir.

I. Sa e madhe kje urtija e Çirilit fmí, e si baba i pafé e perxuni shpijet.

I moçmi shkrimtár i letres, kû diftohet martrizimi i Çirilit, e qi mbahet se âsht Sh' Firmiliani, i permênduni Ipeshkev i Çesarés Kapadoçies, njikshtu e fillon kallximin.

Nuk âsht rrugë, o vllazen të dashtun, qi nder jú të jesin i panjoftun martirizimi i Shêjtit Sh' Çirilo fmí, por lypet qi prej gjithkuej të dihet e fort të levdohet. Sepsè neper tê, qi Shpirti Shêjt kishte shndritë, e qi cok per tê luftote, feja e J. Krishtit lumnoj faqe gjygjtarve të pashpirtë të Çesarés. Më njenë anë gjithkush çuditej kah e vrojte motin e ktí fmís të njomë; më tjetren qindresa e tí në fé shêjte i fitote mâ të madhen nderë Shelbuesit t' onë, e ishte per të mêçmit nji dishmí e fortë e të vertetes të ksajë fé.

Ky fmí i bekuem e kishte gjithmonë në gojë të Lumin J. Krisht, e thote se prej Si shtihej me folë. Prandej sado qi e rrahshin pa dhimtë e mundoheshin me ja shtí mnderen, kurr nuk u frigue, kurr ankim s' i pshtoj, as nuk majti idhnim; por sá hiqte me gzim do mundime, gatohej me bartë tjera mâ të randa.

Tuj u rritë per ditë ky zéll i tí kah feja, edhè tjerë mocatarë u vûene me e ndjekë, tuj ja grî zêmren anmiqve të fés. Prandej i ati qi ishte idhujtár fort zêmrue kundra djalit të vet, e pa kurrfarë dhimet e perxûni shpijet; nuk desht me dít mâ per shûjtë të tí, as s' e njofti mâ per të vén. Tjerët idhujtarë shokë me tê kah marrija, e levdoshin per ket të zí egertim; por Çirili s' u lodh, e si mos t' a kishte gjetë kurrgjâ, shkote tuj thanë se per atò sende të vogla qi ja kishte hjekë baba, shum tjera mâ të mira e mâ të mdhaja ja qitëte në dorë feja e J. Krishtit.

II. Sh' Çirili thirret para gjygjtarit.

Puna e pandime e nji djalit endè fmí qi bâhej msimi i të mdhajve kah feja e urtija, e qi ndezte me e marrë mrapa sá e sá mocatarë, i rá në sŷ gjygjtarit të Çesarés, e fort e idhnoj. Prandej çoj me e xânë, e me ja prûe para. E tuj mêndue se kishte punë me nji fmí, të cillin vetë moti e bân të lig e të frigueshem, u rrebnue në ftyrë e me të madh egertim i foli, e i briti, e ju levdue shum mundime me i dhanë në mos t' i bite mohit fés.

Por në vend qi me e pá tuj u sbé e tuj u dridhë, e shef me gaz në ftyrë e me sŷ kokerr, sikursè njaj qi së ka frigen e kurrgjâ sendit per shêjten fé. At herë ndrron lojë, e me fjalë të buta e t' amla hînë me e dredhue. „E mirë, i thotë, o bír; une po të fali per shka ké gabue, edhè yt ât po t' falë dhunen qi i ké bâ; po të merr prep në shpí e po të shtje në hise të gjâsë qi ka; veç ti nigio, e lêni ato marrí qi ké kapë.“ Shêjti i pergjegjë: „Po, une gzohem kuer më bertet kush per kto punë. Pse me ket mndyrë kam me kênë i pritun fort mirë prej Zotit. Gzohem qi më kan qitun prej shpís, pse kshtu kam me gjetë nji mâ të madhe e mâ të bukur. Me gzim bâhem i vorfen per me fitue të mirat e pasosme. Nuk e drue deken e mirë, se neper tê fitoj nji jetë mâ të mirë.“ *„Gaudeo cum pro his mihi increpatur... Bonam mortem non metuo; quia vitam provideo mihi meliorem.“*

III. Ankimet e Çirilit kundra gjygjtarit *pse e rrêjti.

Kah i flitte kto fjalë Çirilli si me trimní ashtû me nierzí aq të madhe sa dukej qilluer e jo nieri, gjygjtari urdhnoj qi per me e tutë t' a lidhshin, si t' ishin tuj e çue m' e mytë; edhè ashtû bâne. Në parzem e në brî ja vên shpatat kinsè me e thér; e avisin nji zjermit të math e bâjnë me e hjedhë mrêndë; por zjermi as shpata djalin s' e trêmë; pikë lodjet s' i pshton, as ftyra s' i ndrron; bilè tuj u knaqë i del para mordes si t' ishte tuj shkue në mâ të kândshmen gostë. I shkon fjala gjygjtarit, e prep çon e thret; e tuj shpresue me e lodhë, i thotë: „ A e pave, o djalë, zjermin?... a i pave shpatat?... hâ prá xên mênd e ndigiò, e ké me kthye te shpija e jote e me gzue të mirat e babës t' ând. " Çirilli si n' idhnim kthehet e i thotë: „ Më ké mârrë në qafë, o i pashpírt, qi çove me më thirrë; më ké bâ shum dam, e teper keq jé prûe me mue. Pse e ké ndezë zjermin kot, mbasì s' ké dashtë me më djegë? Pse ké urdhnue me m' i sjellë shpatat, mbasì s' ké dashtë me më mytë? Shka hîn me më permêndë punë shpijet e mâllit? Oh! teper mâ e madhe e fort mâ e kandshme âsht shpija më cillen shpejt kam me hî. Atje janë të mira fort mâ të çmueshme, e kto të mira une dishroj sá mâ parë me i fitue. Prandej në daç me më bâ nderë, shpejt kputma jeten, qi të shkoj mâ shpejt atje me gzue.

IV. Çirili kah shkon me dekë i bertet atyne qi kjashin per tê.

Tuj i ndîe kto fjalë, tuj e vrojtë ket fmí të çuditshem, gjindja qi ishin per rreth shgreheshin në vajë, kah e shifshin se vetë baba i pa zêmer me të pa shpirtin gjygjtarë e gjikoshin per dekë. Por Çirilli qi kurrgjâ mâ fort së dishrote se me dekë per fé, i brigote tuj thanë: „Me qeshë ju duhet, ju duhet m' u knaqë e me të madh gzim me më percjellë kah deka. Ah! ju nuk e dini vêndin e bukur kû kam me shkue; s' e dini shpnesen qi une kam; më falni, ju lutem, qi të des, e të des në ket mndyrë! *Debetis ridere, debetis delectari, debetis me producere gaudentes ad patiendum. — Nescitis quam civitatem habitabo; nescitis qualem fiduciam habeo. Concedite sic expendere vitam.*"

Tuj folë ksi sojit shkote me dekë; e sŷt e zêmrat e të gjithve i ngrehte mbas vedit; i dashtun e i kândshem jo veç para të Lumit qi ja muer të bardhin shpirtë, por edhè para të gjithve të gjytetit të Çesarés.

MARIMI

Qi të xjerrish fryt per jetë të pasosme prej shka në kto shkrime të ka rá me kndue, po më duket, o vllá, me t' i permêndë ktû në të sosun atò fjalë, me të cillat i mbydhi dit e veta të lumnueshme Matatija, baba i atyne trimave të fortë, qi kjene Makabejt: „Tesh, ju thote të birve, âsht tuj sundue madhshtija; kohë kastigimit âsht kjo; kohë rrenimit e mnijet. Prandej tesh, o djelm, duhet qi të ndezeni në zéll per Ligjë Shêjte, e jeten t' ujë t' a rrezigoni per me mprojtue besimin e të parve; mêndoni veprat qi në kohë të vet punuene babat t' ujë, e keni per të fitue lumní të madhe e nji êmen qi kurr s' ka per të hupë." (I. Mach. 2. 49 etj.). — Krishtênimi, thote i lumnueshmi martir Shêjti Sh' Injac, nuk âsht nji gjâ sênd per t' u krye veç në terr, por mâ fort tuj punue vepra të mdhaja e tuj hjekë fort keq: „*Non silentii tantum sed magnitudinis opus est christianismus.*"

Njimênd i krishtêni nuk ka per t' a rrokë shpatën per me i dalë zot fés, sikurse Makabejt per atdhé të vet; por do të jét i gaçem, kuer t' a lypin puna, me ja hjellë armët anmikut, e me shtrî qafen me dekë trimnisht per shêjten fé, sikursè ushtarët Tebejë. — Ksajë provë do t' i gatohet me nji jetë shêjte e puntore, qi kuer të vînë dita

e vishtír, anmiku t' a gjêjnë të pathyeshem, e êjtë e Tenzot t' ulen prej Qiellet per m' e konorue.

Ne na mungoshin sot kundershtarët e sbluem qi në mní të shêjtes fé të na mârrin jeten e trupit, nuk na mungojnë atà të mshehët, të cillët me rrêna e trathtime kqyrin me na hupë jeten e shpirtit, e me na sharrue per mot të pasosun, në mos dishim m' u rujtë prej të shtîmeve të tyne. Na duhet prá m' u veshë me at trimní shêjte qi shofim e levdojmë nder të krishtênë të parë, qi të mundena edhè na, tuj qindrue me ta, me shkue me gzue në lumní të pasosme; e ashtû kjoftë.

Imprimatur

Scodrae, die 21 martii 1924 ✣ Lazarus Archiepp.

DIFTOJSI.

		Faqe
I.	Nji popull i martrizuem.	
	Shêjti Sh' Aret me 4250 shokë . . . . . «	1
II.	Nji gjytet martrizue.	
	Antandro me gjith gjytetas digjet në zjerm per me ja majtë besen J. Krishtit . . . «	36
III.	Kater shpija të mdhaja martrizue.	
	Njimí e tre vetë prej shpijave të kater Pajtorve të Perendorit desin per fé . . . . «	39
IV.	Nji çetë ushtarësh e martrizueme.	
	Shêjti Sh' Mauric mè shok . . . . . «	44
V.	Shêjti Sh' Artem, e Kandida e shoqja e tij, e Lina e Bija e tyne Virgjin . . . . «	49
VI.	Nji shpí e martrizueme.	
	Shêjti Sh' Vital e Sh' Valerja e dy të bitt e tynè Gjervazi e Protazi . . . . . «	55
VII.	Nji grue qi gzohet per martrizim të burrit të vet.	
	Shêjti Sh' Adrian e e lumja Natalia . . . «	65
VIII.	Dy djelm të rí miq nder vedi e shokë nder mundime.	
	Shêjti Sh' Epipod e Shêjti Sh' Lekë të martirizuem . . . . . «	87
IX.	Nji nanë fisnike qi e tiimnon djalin me dekë per fé.	
	Shêjti Sh' Sinforian prej Autunit . . . . «	94

Faqe

X. Nji virgjin gjashtëmbëdhet vjeç fiton kunoren e martrizimit, qi e buer nji trim i shkretë.

Dishmitarët e Lampsakut, Pjetri, Ndreka, Pali e Dionizja . . . . . « 99

XI. Dy djelm të rí burra të fortë.

Shêjti Sh' Trifon e Shêjti Sh' Respic . . . « 105

XII. Dy mnjistarë kthehen e desin per fé të J. Krishtit.

Shêjti Sh' Lucian e Shêjti Sh' Marcian . . « 110

XIII. Veç në fé të Jezu Krishtit âsht dieja e vertetë.

Të kthyemit e të martrizuemit e Shêjtit Justin dijetár. . . . . . « 116

XIV. Nji pijeshitës Shêjt e dishmitár i lumnueshem.

Shêjti Sh' Teodoto prej Ançiret . . . . . « 123

XV. Nji mkatnuer tuj kerkue korpnat e të martrizuemve fiton lumnín e martrizimit.

Shêjti Sh' Bonifacio e Aglae . . . . . « 141

XVI. Nji fmí marrun prej prêhnit të s' amës së vet bân dishmí fén e J. Krishtit.

Shêjti Sh' Romano martir. e Barula o Teodulo fmí . . . . . « 151

XVII. Nji lojtarë tuj çenitë punët e fés kthehet në fé e des per të.

Shêjti Sh' Gjenesio lojtarë . . . . . « 159

XVIII. Nji fmí i çuditshem.

Shêjti Sh' Çirilo martir . . . . . « 162

BKSH